

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
ELM VƏ TƏHSİL NAZİRLİYİ

ISSN 2709-247X (Print)
ISSN 2709-2488 (Online)

MƏKTƏBƏQƏDƏR VƏ
İBTİDAİ TƏHSİL

ELMİ-METODİK JURNAL
XÜSUSİ BURAXILIŞ
MAGİSTRLƏRİN TEZİSLƏR TOPLUSU

2024

JOURNAL of PRESCHOOL
and PRIMARY EDUCATION

SPECIAL ISSUE

Jurnalın indekslənməsi/ Indexed by

Azərbaycan Respublikasının
Prezidenti yanında
Ali Attestasiya Komissiyası

CiteFactor
Academic Scientific Journals

ResearchGate

MƏKTƏBƏQƏDƏR VƏ İBTİDAİ TƏHSİL

Elmi-metodik jurnal. 1970-ci ildən «Azərbaycan məktəbi» jurnalına əlavə kimi nəşr olunmağa başlayıb. Jurnal 2000-ci ildən etibarən Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin elmi-metodik nəşri kimi fəaliyyətini davam etdirir. ISSN 2709-247X (Print) ISSN 2709-2488 (Online)

Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyinin 05 may 1997-ci il tarixli Nizamnaməsi ilə təsdiq edilmiş, Ədliyyə Nazirliyində «İbtidai məktəb və məktəbəqədər tərbiyə» adı ilə dövlət qeydiyyatına alınmışdır. Qeydiyyat şəhadətnaməsi № 544. 2009-cu ildə jurnalın adı dəyişilərək «Məktəbəqədər və ibtidai təhsil» adlandırılmışdır (AR Ədliyyə Nazirliyinin 11/648 №-li, 20.05.2009-cu il tarixli məktubu).

«Məktəbəqədər və ibtidai təhsil» jurnalı məktəbəqədər və ibtidai təhsil sahəsində elmi-nəzəri məqalələrin, müasir dövrün tələblərinə uyğun milli və xarici təcrübəni praktik və nəzəri baxımdan əks etdirən araşdırma materiallarının nəşrini həyata keçirir. Jurnalda təlimin məzmununu, tərbiyəçi və müəllimlərin, psixoloq və defektoloqların pedaqoji təcrübəsini ümumiləşdirən məqalələrə yer verilir. Müasir təlim texnologiyalarının, pedaqoji innovasiyaların təbliği, ailə-məktəb, müəllim-şagird, tərbiyəçi-uşaq münasibətlərinin pedaqoji-psixoloji aspektlərini əks etdirən yazıların dərci jurnalda daim diqqət mərkəzində saxlanılır. Məqalələr Azərbaycan, rus, ingilis və türk dillərində dərc olunur. Müəlliflərin şəxsi maraqlarını əks etdirən, elmi-metodiki nəticəsi olmayan məqalələr qəbul edilmir. Jurnal Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının tövsiyə etdiyi elmi nəşrlər sırasındadır.

PRESCHOOL and PRIMARY EDUCATION

Scientific and methodological journal. It has been published since 1970 as a supplement to the «Azerbaijan Journal of Educational Studies». The journal has been operating as the scientific-methodical publication of the Ministry of Science and Education Republic of Azerbaijan since 2000. ISSN 2709-247X (Print) ISSN 2709-2488 (Online)

The journal «Preschool and primary education» publishes scientific and theoretical articles in the field of preschool and primary education, research materials reflecting national and international experience from a practical and theoretical point of view in accordance with the modern requirements. The journal also publishes articles summarizing the content of training, the pedagogical experience of educators, teachers, psychologists and disability specialists. Promotion of modern learning technologies, pedagogical innovations and articles that reflect pedagogical and psychological aspects of family-school, teacher-student, educator-child relationships are always in the focus of the journal. Articles are published in Azerbaijani, Russian, English and Turkish languages. Articles that reflect the conflict of interests and have no scientific methodological purpose are not accepted. The journal is among the recommended scientific publications of the Higher Attestation Commission under the President of the Republic of Azerbaijan.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ELM VƏ TƏHSİL NAZİRLİYİ
“Məktəbəqədər və ibtidai təhsil” jurnalı

THE MINISTRY OF SCIENCE AND EDUCATION REPUBLIC OF AZERBAIJAN
Journal of Preschool and Primary Education

Redaktorlar:

Böyükəğa Mikayılı, “Məktəbəqədər və ibtidai təhsil” elmi-metodik jurnalı

Xalidə Həmidova, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

REDAKSİYA HEYƏTİ

Hikmət Əlizadə (Bakı Dövlət Universiteti)

Akif Abbasov (Azərbaycan Respublikası Təhsil İnstitutu)

Pıralı Əliyev (Bakı Slavyan Universiteti)

Müseyyib İlyasov (Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti)

Şəhla Əliyeva (Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti)

Nailə Hüseynova (Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti)

Şərafət Baxışova (Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti)

Lalə Mürsəlbəyova (Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti)

Kəmal Quliyeva (Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti)

Vüsal Əliyeva (Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti)

Gülşən Eminova (Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti)

Məhəbbət Əliyeva (“Məktəbəqədər və ibtidai təhsil” elmi-metodik jurnalı)

İlahə İsgəndərova (Bakı Dövlət Universiteti, doktorant)

Aytəkin Axundova (Bakı Slavyan Universiteti)

Leyla Əliyeva (Xəzər Universiteti)

Rza Məmmədov (Naxçıvan Universiteti)

Redaksiya

Kəlik Məmmədova, Məhəbbət Əliyeva, Landa Cəfərova, Aytən Həsənova, Arzu Nuruzadə, İradə Əsədova

Redaksiyanın ünvanı:

AZ 1118, Bakı şəhəri, Nəsimi küçəsi 37

REDAKTORLARDAN

Dünya ölkələrinin təhsil kurikulumunun araşdırılması təhsil tədqiqatları sahəsində önəmli bir məsələdir. Müxtəlif ölkələrin təhsil proqramları arasındakı fərqləri və oxşarlıqları öyrənmək təhsil sistemlərinin inkişafına, tədris metodlarının təkmilləşdirilməsinə və qlobal miqyasda təhsil keyfiyyətinin yüksəldilməsinə dəstək verən amildir. Bu tezislər toplusunda Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin SABAH magistratura proqramının Pedaqogika ixtisasının Təlim və tədris təşkili və metodikası ixtisası üzrə təhsil alan magistrlərinin ayrı-ayrı ölkələrin kurikulumlarının müxtəlif aspektlərini əhatə edən araşdırmalarını təqdim edirik.

Öncə qeyd etmək lazımdır ki, hər bir ölkənin təhsil kurikulumu onun tarixi, mədəniyyəti, iqtisadiyyatı və sosial strukturu ilə sıx əlaqəlidir. Buna görə də, bu araşdırmalarda ölkələrin kurikulumu xüsusi kontekstdə qiymətləndirilir və təhlil olunur. Tezislərdə, bu kontekstual faktorlar nəzərə alınaraq, təhsil kurikulumlarının məqsədləri, məzmunu, metodları və qiymətləndirmə prosedurları detallı şəkildə öyrənilir.

Araşdırmaların nəticələri göstərir ki, müxtəlif ölkələrin kurikulumları arasında əhəmiyyətli fərqlər olsa da, bəzi ümumi tendensiyalar da müşahidə olunur. Məsələn, texnologiyanın tədrisə inteqrasiyası, kreativ düşüncənin inkişafı və şagirdyönümlü tədris metodlarının tətbiqi kimi müasir təhsil trendləri bir çox ölkənin kurikulumunda yer alır.

Bu tezislər toplusunun təhsil tədqiqatçıları, müəllimlər, təhsil siyasəti ilə məşğul olan şəxslər və ümumilikdə təhsil sahəsində maraqlı olan hər kəs üçün əhəmiyyətli bir resurs olacağına inanırıq.

Dünya ölkələrinin kurikulumları haqqında magistr araşdırmalarının nəticələrinə aid tezislərin çap edilməsi jurnalın tarixində yeni bir səhifədir. Ümumiyyətlə, “Məktəbəqədər və ibtidai təhsil” elmi-metodik jurnalı Azərbaycanla yanaşı, müxtəlif ölkələrin təhsil sistemləri və kurikulumları ilə əlaqədar aparılan araşdırmaların nəticələrini bir araya gətirən qiymətli qaynaqdır. Bu nəşrin əsas məqsədi, təhsil sahəsində aparılan elmi tədqiqatların nəticələrini elmi-pedaqoji ictimaiyyətə, müəllimlərə, məktəbəqədər təhsil işçiləri və tədqiqatçılara təqdim etməkdir.

Tezislər toplusunun hazırlanmasında zəhməti olan bütün müəlliflərə, rəyçilərə və redaksiya heyətinə təşəkkürümüzü bildiririk.

Ceyla Səmədzadə Avstraliya kurikulumunun xüsusiyyətləri	8-11
Leyla Süleymanova Polşa təhsil sisteminin strukturu və kurikulumu	12-15
Mədinə Nəbiyeva İndoneziyada kurikulum sistemi	16-19
Nurdan Əliyeva Təhsil texnologiyalarının İslandiya kurikulumuna inteqrasiyası: effektivlik və tələbə nailiyyətlərinə təsiri	20-23
Sara İsmayılova Banqladəş Xalq Respublikasında təhsil kurikulumunun xüsusiyyətləri	24-26
Sevil Cəmilli Meksika kurikulumunun xüsusiyyətləri	27-30
Ülviyyə Süleymanova Efiopiya təhsil sistemində yeni yanaşmalar və onların kurikulumun inkişafında rolu	31-34
Azadə Qasımova İsveçrədə məktəbəqədər təhsilin rolu və təsiri	35-37
Aysel Hacımuradova Sinqapur və Azərbaycanda uşaqların məktəbəhazırlıq dövründəki oxşar və fərqli cəhətlər	38-41
Aysel Şəfiyeva Bolqarıstan və Azərbaycan təhsil sistemlərinin qarşılıqlı təsviri və müqayisəsi	42-46
Aydan Şəkixanlı Yaponiya kurikulumunda karyera təhsilinin əhəmiyyəti	47-51
Amid Əliyev Çin və Azərbaycan təhsil sistemində müəllimlərin işə qəbulu qaydalarının müqayisəli təhlili	52-55
Çingiz Baxşiyev Türkiyədə təhsil sistemi və təkmilləşdirmə təklifləri	56-58
Əsmər Qurbanova Yeni Zelandiyada riyaziyyat və statistika kurikulumunun araşdırılması	59-62
Vəqif Fatullayev General analyzing the French education system: Comparative insights into the Azerbaijani education system	63-67

Günel Babayeva Şotlandiya təhsil sistemində təlim nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi	68-71
Günel Ələkbərova Cənubi Koreya milli kurikulumunun mahiyyəti, vəzifələri və prinsipləri	72-75
Jalə Kərimova Mozambik dili və ədəbiyyatı kurikulumunun təhlili və dil müxtəlifliyi	76-79
Leyla Murtuzayeva İsveç kurikulumu: təhsil prinsipləri, təcrübələri və qiymətləndirmə	80-83
Ceyran Muradlı Filippin təhsil sisteminin xüsusiyyətləri	84-86
Nərgiz Muxtarlı Qazaxıstan təhsil sistemi: müstəqillikdən bu günə və gələcək istiqamətlər	87-91
Nərgiz Rəhimova Danimarkada xarici dil üzrə müəllim hazırlığına yeni yanaşma	92-95
Nəzrin Əkbərli Sinqapur və Azərbaycanda ibtidai siniflər üzrə riyaziyyat kurikulumunun müqayisəli təhlili	96-100
Altay Niyazlı Argentinada təhsil: müxtəliflik, potensial və innovativ trendlər	101-104
Pərvanə Bayramova Dominikan Respublikasının təhsil kurikulumunun Azərbaycan kurikulumu ilə oxşar və fərqli cəhətləri	105-108
Rəşidə Həqiqətli Cənubi Afrika Respublikasının məktəbəqədər kurikulumunun xüsusiyyətləri	109-112
Yeganə Hüseynzadə Almaniyanın kurikulum proqramında yaradıcı düşüncənin fənlərarası inteqrasiyası	113-116
Simarə Qənimətzadə Finlandiyada STEAM layihəsinin təşkili və onun Azərbaycanla müqayisəli təhlili	117-120

Avstraliya kurikulumunun xüsusiyyətləri

Səmədzadə Ceyla Emin qızı

<https://orcid.org/0009-0005-8813-0444>
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

Açar sözlər: Avstraliya, kurikulum, təhsil sistemi, F-10, davamlı inkişaf, öyrənmə mühitləri, əsas bacarıqlar, məzmun.

Keywords: Australia, curriculum, education system, F-10, continuous development, learning environments, core skills, content.

Giriş

Məqsəd. Tezisdə öyrənənlərə geniş öyrənmə mühitində bilik, bacarıq və vərdislər aşılamağı qarşısına məqsəd qoyan Avstraliya kurikulumunun xüsusiyyətləri araşdırılaraq təhlil olunur. Tezis kurikulumun tətbiqini, təlim nəticələrini, qiymətləndirmə fəaliyyətini və davamlı təkmilləşdirmə proseslərini izah etməyi əsas hədəf alaraq Avstraliyada mövcud kurikulum xüsusiyyətləri barədə məlumatlandırma məqsədi daşıyır.

Yenilik və əhəmiyyət. Tezis, həmçinin kurikulumun öyrənən çeşidliliyinin nəzərə alınması prinsipi ilə necə uyğunlaşdığını və öyrənənləri dünyəvi rəqabət mühitinə hansı formada hazırladığını təhlil etməyə çalışır. Avstraliyadakı kurikulum sisteminin şagirdlərin şəxsiyyət kimi formalaşmasında necə faydalı olduğunu qiymətləndirmək üçün əsas yaratmaq da bu tezinin hədəflərindəndir.

Problemin aktuallığı. Avstraliyadakı kurikulum sisteminin aktuallığı ölkənin milli təhsil siyasətindəki dəyişiklikləri, global rəqabət şəraitində təhsilin keyfiyyətinə verilən diqqəti, texnoloji nailiyyətlərin təhsil metodları ilə əlaqələliyi kimi amilləri əhatə edə bilər. Qeyd olunanlar Avstraliyada təhsil sisteminin aktuallığını vurğulayır.

Metodologiya. Bu tezis Avstraliya kurikulumu haqqında yazılan bir neçə elmi məqalə və ölkə kurikulumunun nəzərdən keçirilməsi vasitəsilə yazılmışdır.

Tapıntılar

Cənub Yarımkürəsində yerləşən və kontinental ölkə olaraq bilinən Avstraliya daha çox mədəniyyət müxtəlifliyi və təkmil iqtisadiyyatı ilə tanınır. Ölkənin təhsil sistemi milli standartlara malik olan və çeşidli öyrənmə sahələrinə istiqamətlənən kurikulum çərçivəsinə sahibdir. Avstraliyadakı təhsil öyrənənlərin fərdi inkişafını dəstəkləyir və onları qlobal rəqabətə hazır ola biləcəkləri mühitlə təmin etmək məqsədi daşıyır [Morrison, Rigney, Hattam & Diplock, 2019].

Öyrənmə sahələrinə fənn bilikləri, humanitar və sosial elmlər, riyaziyyat, xarici dillər, incəsənət, sağlamlıq və bədən tərbiyəsi kimi fənlər daxildir [Australian Curriculum, 2023]

Avstraliya kurikulumu ibtidai təhsildən başlayaraq orta və ali təhsil səviyyələrini əhatə edir:

İbtidai sinif kurikulumu: I-VI sinifə qədər, orta məktəb kurikulumu – kiçik siniflər: VII-IX-sinifə qədər, orta məktəb kurikulumu – böyük siniflər: X-XII sinifə qədər təhsil alan öyrənənlərə şamil olunur [The three dimensions of the Australian Curriculum, 2021].

“F-10” Avstraliyada ibtidai siniflərdən orta məktəbədək mövcud olan təhsil səviyyələrini ifadə etmək üçün yaradılan termindir. Bu, “Foundation” və “Year 10” sözlərinin birləşməsidir [The three dimensions of the Australian Curriculum, 2021].

Avstraliya kurikulumunun xüsusiyyətləri aşağıdakılardır:

1. *Tədrisi irəliləmə*: Kurikulum öyrənənlərin yaş və inkişaf xüsusiyyətlərinə uyğun şəkildə tədrisən inkişaf edən quruluşa malikdir.

2. *Bütünləşmiş təhsil*: Qeyd edilən öyrənmə sahələri öyrənənlərə yalnız nəzəri-akademik bilikləri deyil, həm də sosial-emosional, həyati və praktik bacarıqları aşılamayı hədəfləyən bütünləşmiş təhsili təmin edir [Zarmathı, 2020].

3. *İnklüzivlik və çeşidlilik*: Kurikulum öyrənənlərin müxtəlifliyini və inklüzivliyini diqqətdən kənar qoymur, hər bir şagirdin öyrənmə ehtiyaclarına uyğun çeviklik təmin edə bilir [Kerby, Lorenza, Dyson, Ewing & Baguley, 2021].

4. *Qiymətləndirmə və təkmilləşdirmə*: Öyrənənlərin performans qiymətləndirməsi fəaliyyətləri, konstruktiv rəy və kurikulumun davamlı təkmilləşdirilməsi prosesləri milli təhsil keyfiyyətinin yüksəldilməsi məqsədi daşıyır [Assessment and Reporting Authority, 2016].

5. *Qlobal rəqabət qabiliyyəti*: Kurikulumda mövcud olan standartlar, təlimin nəticə və məqsədləri öyrənənləri qlobal rəqabətə hazırlamaq məqsədi daşıyır və yeniliklərə, texnoloji inkişafı uyğunlaşır.

Bu xüsusiyyətlərlə yanaşı, Avstraliya kurikulumu öyrənənlərə çöxyönümlü

bilik bazası, həmçinin tənqidi düşünmə qabiliyyətləri təqdim etməyi də hədəfləyir.

Öyrənənlərin dünyəvi biliklərə yiyələnmələrini vacib hesab edən Avstraliya kurikulumunda “Çarpaz prioritetlər” başlıqlı hissə mövcuddur:

1. Davamlılıq və ekoloji maarifləndirmə: öyrənənlərin ekoloji maariflənmə, davamlılıq və təbii-milli sərvətlərin qorunması haqqında məlumatlı olmalarına fokuslanır.

2. Avstraliyanın Asiya ilə münasibətləri: kurikulumda mədəni müxtəliflik, dil və beynəlxalq əməkdaşlıq vacib hesab edildiyi üçün ölkənin Asiya və Sakit Okean regionu ilə münasibətlərinə diqqət yetirilir [Kerby, Lorenza, Dyson, Ewing & Baguley, 2021].

3. Yerli və mədəni kontekst: öyrənənlərin yerli icmalarına, tarix və mədəniyyətlərinə hörmətlə yanaşmaları hədəf alınır.

4. Sülh və insan hüquqları: öyrənənlərin sülh, insan hüquqları, ədalət mövzusunda bilikli olmalarına əsaslanır [Australian Curriculum, 2023]; [Dyment, Hill & Emery, 2015].

Nəticə

Qeyd olunan fikirləri ümumiləşdirsək, deyə bilərik ki, Avstraliyada mövcud kurikulum sistemi müxtəlif və çevik struktura malikdir. Öyrənənlərə əhatəli öyrənmə sferası təklif etməyi hədəfləyir. Təhsil prioritetləri zamanla, əyalətlərdən asılı olaraq dəyişə bilər. Avstraliya və Azərbaycan kurikulumlarının fərqli və oxşar cəhətlərinə gəldikdə isə, kurikulumlar daha çox mədəni və coğrafi nüanslara görə fərqlənir. Avstraliyada vacib hesab edilən mədəni müxtəliflik və bütünlüşmüş təhsil Azərbaycanda daha çox yerli mədəniyyət və ehtiyaclar kimi əks olunur. Hər iki ölkənin kurikulumları öyrənənlərin ehtiyaclarına və mədəni kontekstə uyğun olan təhsilin təmin edilməsi məqsədini paylaşsa da, məzmun baxımından bir sıra fərqlər ola bilər.

İstinadlar

1. ACARA. (2021). The three dimensions of the Australian Curriculum. [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=p0VP33V3Dyw>.
2. Australian Curriculum, Assessment and Reporting Authority (ACARA). (2016). Assesment Retrieved from: <https://www.acara.edu.au/assessment>.
3. Australian Curriculum. (2023). F10 curriculum overview. <https://www.australiancurriculum.edu.au/f-10-curriculum/>.

4. Australian Curriculum. (2023). Cross-curriculum priorities. <https://www.australiancurriculum.edu.au/f-10-curriculum/cross-curriculum-priorities/>.
5. E. Dymont, J., Hill, A., & Emery, S. (2015) Supportability as a cross-curricular need within the Australian educational programs: A Tasmanian examination.. *Environmental Education Research*, 21(8), 1105-1126.
6. Kerby, M., Lorenza, L., Dyson, J., Ewing, R., & Baguley, M. (2021). Challenges, suggestions and end of the of the Australian Educational programs: The Expressions. *The Australian Educational Researcher*, 48(5), 901-922.
7. Morrison, A., Rigney, L. I., Hattam, R., & Diplock, A. (2019). Toward an Australian culturally responsive pedagogy: A narrative review of the literature. University of South Australia.
8. Zarmatlı, L. (2020). Eğitim ve Becerilerin Geleceği 2030: Müfredat Analizi Tarih Eğitiminde İlerleme (S. YALI, Trans.). *Turkish History Education Journal*, 9(1), 366-382.

Polşa təhsil sisteminin strukturu və kurikulumu

Süleymanova Leyla Teymur qızı

<https://orcid.org/0009-0001-2836-5920>
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

Açar sözlər: təhsil sistemi, islahat, kurikulum, qiymətləndirmə.

Keywords: education system, reform, curriculum, assessment.

Giriş

Məqsəd. Tədqiqatın məqsədi bir çox xüsusiyyətlərinə görə digər ölkələrdən fərqlənən Polşa kurikulumunun fərqli cəhətlərini ortaya qoymaq və kurikulumun uğurunun səbəbini göstərməkdir.

Yeniliyi və əhəmiyyəti. Polşa təhsil sisteminin həm strukturu, həm də kurikulumuna daxil olan fənlər, şagirdlərdən əldə olunması gözlənilən biliklərin məcmusu tezisə daxil olunmuşdur.

Problemin aktuallığı. Texnologiyanın sürətlə inkişaf etdiyi bir dövrdə təhsilin istiqamət və məqsədi dəyişmişdir. Artıq ənənəvi təhsil əsasında müasir cəmiyyətin və əmək bazarının tələbatlarını ödəyən fərd yetişdirmək mümkün deyildir. Buna görə də təhsil kurikulumu daim yenilənməli və inkişaf etməlidir.

Vəzifələr. Tədqiqatın əsas vəzifəsi Avropa dövlətləri arasında uğurlu təhsil siyasəti ilə fərqlənən Polşa təhsil kurikulumunu araşdırmaqdır.

Metodologiya. Tədqiqatın əsasını Polşa kurikulumu haqqında elmi məqalələr və araşdırmalar təşkil edir.

Tapıntılar

Polşada ibtidai siniflərdə təhsil alan şagirdlərin əldə etməli olduqları əsas bacarıqlar aşağıdakılardır:

- oxumaq və anlamaq, mətnləri bilik əldə etməyə imkan verən dərəcədə emal etmək, emosional, intellektual və estetik inkişaf, ictimai həyatda iştirak;
- riyazi təfəkkür: əsas riyazi vasitələrdən istifadə etmək və elementar riyazi mülahizələri tətbiq etmək bacarığı;
- elmi təfəkkür: empirik əsaslarla nəticə çıxarmaq bacarığı, təbiət və cəmiyyəti müşahidə bacarığı;

- ana dili və xarici dildə ünsiyyət (şifahi və yazılı) bacarıqları;
- İKT-dən səmərəli istifadə etmək bacarığı;
- tədqiqat və yaradıcılıq bacarığı, məlumatların istifadə bacarığı.

Polşada orta təhsili başa vuran şagirdlərin əldə etməli olduqları əsas bacarıqlar aşağıdakılardır:

- mətnləri başa düşmək və ifadə etmək bacarığı, inkişafetdirici mətnlər oxumaq, fərdi inkişaf və ictimai həyatda fəal iştirak;
- riyazi təfəkkür: riyazi vasitələrdən istifadə etmək və nəticə çıxarmaq bacarığı;
- elmi təfəkkür: elmi biliklərdən istifadə etmək bacarığı, problemləri həll etmək və bunlara əsaslanaraq nəticə çıxarmaq bacarığı, təbiət və cəmiyyətlə bağlı empirik müşahidə;
- ana dili və müxtəlif xarici dillərdə ünsiyyət (şifahi və yazılı) bacarıqları;
- İKT-dən səmərəli istifadə etmək bacarığı;
- informasiyaya tənqidi yanaşmaq və təhlil etmək bacarığı;
- öz təhsil ehtiyaclarını müəyyən etmək bacarığı;
- komandada işləmək bacarığı [Ministry of National Education and the Ministry of Science and Higher Education].

Polşa Təhsil Kurikulumunun fərqli cəhətləri. İkinci Dünya müharibəsi başa çatdıqdan sonra Polşa ənənəvi təhsil sisteminə malik olan bir ölkə kimi qaldı. Ölkədə mərkəzləşdirilmiş təhsil sistemi uzunmüddətli işçi qüvvəsinin hazırlanmasına yönəlmişdi. 1989-cu ildən Polşada başlanan demokratiya təhsil sisteminə və strukturuna yeniliklər gətirdi [<https://ncee.org/country/poland>]. 1989-cu ildən başlayaraq şagirdlər 8 il müddətində ibtidai siniflərdə təhsil alır. Növbəti təhsil pilləsi isə ümumi akademik orta təhsil, texnikum təhsili və peşə təhsili olmaqla üç mərhələyə bölünürdü. 1999-cu ildə təhsildə aparılan islahatlar nəticəsində 8 illik ibtidai məktəb 9 illik ibtidai təhsillə əvəz olundu. Siyasi baxışların fərqliliyi islahatın həyata keçirməsini çətinləşdirsə də islahatın kökündə ümumi bir ideya var idi [Wallerstein, 2004].

Növbəti təhsil islahatları 1999-cu ildən başlayaraq son dövrlərə qədər davam edib. 1999-cu il islahatının məqsədləri təhsilin keyfiyyətini yüksəltmək və bütün tələbələr üçün bərabər təhsil imkanlarını artırmaq idi. Bu islahat ancaq siyasi cəhətdən kommunist dövründən miras qalmış təhsil sistemini birdəfəlik aradan qaldırmaq istəyənlər tərəfindən dəstəkləndi. İslahat dəyişən sürətlə inkişaf edən iqtisadiyyatın və Qərbi Avropa bazarları ilə artan inteqrasiya ilə bağlı olan ixtisaslı işçilərə artan tələbata cavab verdi [Jakubowski, 2017]. Polşada 2008/2009-cu illərdə başlayan məktəbəqədər təhsil ilə bağlı yeni təhsil islahatları 2015-ci ilə qədər davam etmişdir. Belə ki, 5 yaşlı uşaqlar icbari məktəbəqədər təhsil almalı, ümumi icbari təhsil 10 il davam etməli, 3 – 4 yaşlı uşaqlar üçün təhsil şəraiti yaradılmalı idi. 2017-ci ilin əvvəlində tətbiq edilməyə başlanan son islahatın əsas

məqsədi təhsil dövrünü başa vuran tələbələri fərdi inkişafa və bəzilərini müasir əmək bazarının ehtiyaclarına hazırlamaq idi.

Polşada təhsil kurikulumu bütün pillələrdə “Core Curricula” adlanan kurikuluma əsaslanır. Bütün məktəblər üzrə tədrisin təşkilinə dair tələblər bu kurikulum əsasında formalaşır, lakin məktəb kurikulumu məktəb səviyyəsində müəyyən-ləşir [Witkowski, 2012]. Müəllimlər şagirdlərin ehtiyac və bacarıqlarına əsasən yaradılan kurikulum təklif edə bilirlər. Lakin bu kurikulum əsas kurikuluma əsaslanmalı və məktəb rəhbərliyi tərəfindən təsdiq edilməlidir. Müəllimlər həm-çinin kurikulumu yaradarkən Polşa Təhsil Nazirliyi tərəfindən təsdiq edilmiş dərsliklərdən istifadə edə bilirlər.

Polşada I – III sinifləri əhatə edən ibtidai təhsil pilləsi erkən təhsil dövrü adlanır. Erkən təhsil dövrünün kurikulumu vahid tədris (integrated teaching), xarici dil (modern foreign language), musiqi (music education), kompüter dərsləri (computer classes), fiziki tərbiyə (PE) fənlərini əhatə edir.

Biliklərin ötürüldüyü mərhələdə şagirdlərə polyak dili (polish language), xarici dil (modern foreign language), musiqi (music), incəsənət (art), tarix və vətəndaşlıq (history and civics), təbiət elmi (natural science), riyaziyyat (mathe-matics), kompüter dərsləri (computer science), texnologiya (technology), fiziki tərbiyə (PE) fənləri tədris olunur [Ministry of National Education and the Mi-nistry of Science and Higher Education].

Orta təhsil kurikulumu aşağı orta təhsil (Lower Secondary Education) və yuxarı orta təhsil (Higer Secondary Education) olmaqla iki yerə bölünür. Aşa-ğı orta təhsildə tədris olunan fənlər bunlardır: polyak dili, iki xarici dil, musiqi, incəsənət, tarix və cəmiyyət, coğrafiya, biologiya, kimya, fizika, riyaziyyat, in-formatika, idman, təhlükəsizlik təhsili (safety education), bədii fəaliyyət (artistic activities), texnologiya dərsləri (technology classes). Qeyd olunan fənlərə əlavə olaraq yuxarı orta təhsildə digər fənlər də keçirilir (history and society, natural science, artistic classes and economics in practice) [Ministry of National Educa-tion and the Ministry of Science and Higher Education].

Polşa Təhsil Sistemində qiymətləndirmə xarici və daxili qiymətləndirmə ol-maqla iki hissəyə ayrılır. Təhsil pilləsindən asılı olaraq qiymətləndirmə prose-si fərqlidir. Daxili qiymətləndirmədə ibtidai təhsil üzrə iki cür qiymətləndirmə mövcuddur: akademik və tərbiyəvi qiymətləndirmə. İbtidai məktəbi bitirdikdən sonra şagirdlər xarici standartlaşdırılmış test əsasında Mərkəzi İmtahan Şurası və Regional İmtahan Şuraları tərəfindən qiymətləndirilir.

Orta təhsil səviyyələrinə əsasən qiymətləndirmə müxtəlifdir. Aşağı orta təh-sili bitirən şagirdlərə 3 mərhələdən ibarət imtahan keçirilir:

1. tarix, vətəndaşlıq təhsili, polyak dili;
2. riyaziyyat və təbiət elmlərindən 2 seçmə fənn;

3. müasir xarici dillər.

Yuxarı orta təhsil səviyyəsində şagirdlərin imtahanda iştirak etmələri və ali təhsil üçün abituriyent attestatının (matriculation certificate) əldə edilməsi məcburidir [<https://elabedu.eu/education-system>]. Buraxılış imtahanı yazılı və şifahi olmaqla iki mərhələdən ibarətdir:

I mərhələ (yazılı) – polyak dili, riyaziyyat, müasir xarici dillərdən biri (1 əlavə fənn məcburidir)

II mərhələ (şifahi) – polyak dili və bir xarici dil [<https://elabedu.eu/education-system>].

Nəticə

Polşada hal-hazırda PISA ballarının OECD orta göstəricisindən yuxarı olması, Finlandiya və Almaniya kimi ölkələrlə təhsil keyfiyyətinə görə müqayisə olunmasının səbəbi təhsildə aparılan mütəmadi islahatlar və təhsilə qoyulan sərmayənin nəticəsidir. Uşaqların məktəbəqədər hazırlığı üçün atılan addımlar gələcəyə güclü koqnitiv, sosial-emosional inkişaf etmiş fərdlərin qazanılmasında böyük rol oynamışdır. Digər tərəfdən ibtidai, aşağı və orta təhsil səviyyələrində standartlaşdırılmış imtahanların keçirilməsi, kurikulumda aparılan ardıcıl islahatlar, müəllimlərin peşəkar inkişafına ayrılan maliyyə təhsil keyfiyyətinin artırılmasına təsir göstərmişdir. Kurikulumun hazırlanması və dərsliklərin müəllimlər tərəfindən seçilməsi şagird ehtiyaclarının müəyyənləşdirilməsi və tələbatlarının ödənilməsinə müsbət təsir göstərmişdir.

İstinadlar

1. Wallerstein, I (2004). *World-Systems Analysis. An Introduction*, Durham: Duke University Press.
2. Witkowski, J (2012). 'Strengthened co-operation for improving quality', ZEP: Zeitschrift für internationale Bildungsforschung und Entwicklungspädagogik.
3. Jakubowski, M. (2017). *Polish Education Reforms and Evidence from International Assessments*.
4. *The system of Education in Poland*, Prepared by the Polish EURYDICE Unit in consultation with experts from the Ministry of National Education and the Ministry of Science and Higher Education
5. <https://elabedu.eu/education-system-abroad/>
6. <https://eurydice.eacea.ec.europa/>
7. <https://ncee.org/country/poland/>
8. <https://notesfrompoland.com/>

İndoneziyada kurikulum sistemi

Nəbiyeva Mədinə Azər qızı

<https://orcid.org/0009-0001-5958-1423>
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

Açar sözlər: təhsil sistemi, kurikulum, İndoneziyada kurikulum sistemi.

Keywords: education system, curriculum, curriculum system in Indonesia.

Giriş

Məqsəd. Tədqiqat işində əsas məqsəd İndoneziyada kurikulum sistemini araşdırmaq və bu ölkənin təhsil proqramını Azərbaycandakı təhsil proqramı ilə müqayisə edərək oxşar və fərqli cəhətlərini müəyyənləşdirməkdir.

Yenilik və əhəmiyyət. Tədqiqat işində İndoneziya kurikulumunun inkişaf tarixini və təhsilinin bütün səviyyələr üzrə təhlil edilməsini elmi yenilik kimi qiymətləndirmək olar.

Problemin aktuallığı. İndoneziya beynəlxalq səviyyədə təhsil sistemindəki uğurları ilə seçilən ölkə olduğu üçün bu ölkənin tədris proqramının xüsusiyyətlərinin öyrənilməsini tədqiqat işinin aktual problemi kimi dəyərləndirmək olar.

Vəzifə. Tədqiqatın vəzifəsi İndoneziyanın kurikulum proqramının araşdırılaraq təhlil olunmasıdır.

Metodologiya. İndoneziyanın təhsil siyasəti ilə bağlı ədəbiyyatlara istinad edilərək onun tarixi inkişaf yolu araşdırılmış, tətbiq edilən yeniliklər öyrənilmişdir.

Tapıntılar

Təhsil sistemi (UU Sisdiknas) ilə bağlı 2003-cü il tarixli, 20 sayılı Qanunda qeyd edildiyi kimi, millətin maarifləndirilməsi, inkişaf etdirilməsi milli təhsilin məqsədlərindən ən əsasıdır. Məqsəd şagirdlərin potensialının Uca Allaha iman və sədaqətli, nəcib xasiyyətli, sağlam, bilikli, bacarıqlı, yaradıcı, müstəqil, məsuliyyətli demokratik fikirli vətəndaş kimi formalaşmasıdır” [Kementeriaan Pendidikan Dan Kebudayaan., 2013]. Təhsildə məqsədlərin həyata keçirilə bilməsi üçün lazım olan komponentlərdən biri kurikulumdan istifadə edilməsidir. Bəzi

.....
ekspertlər belə düşünürlər ki, kurikulum təhsilin özəyini təşkil edir, yaxşı və pis təhsil nəticələrini kurikulum müəyyən edir [Asri, 2017].

İndoneziyanın təhsil siyasəti ilə bağlı ədəbiyyatlara nəzər salaraq onun tarixi inkişaf yolunu öyrənə bilərik. İndoneziyanın təhsil siyasətinin tarixi Majapahit, Srivijaya və s. kimi Hinduizm və Buddizmin təsiri altında olan krallıqlar dövründən başlamışdır [Wirianto, 2014].

Müasir təhsil sistemində baş verən dəyişikliklər kurikulumun dinamikliyini artırmışdır. İndoneziyada kurikulum 1947-ci ildən başlayaraq uzun inkişaf yolu keçmişdir. Bu ölkədə kurikulumun inkişaf tarixi 1947, 1952, 1964, 1975, 1984, 1994, 2004, 2006 və 2013-cü illərə təsadüf edir [Hamalik, 2006]. Kurikulumun tez-tez dəyişməsinin səbəbi ölkənin təhsil siyasətində yeniliklərin tətbiq edilməsi ilə bağlıdır. XXI əsrdə qəbul edilmiş kurikulumlar bacarıqlara əsaslanmışdır. Təhsilin bütün səviyyələrində bilik, bacarıq və münasibətlər konsepsiyasından istifadə edilməyə başlanmışdır. Ümumiyyətlə, kurikulumun inkişafına üç əsas səbəb təsir edir:

1. bilik və bacarıqların daxil olduğu nailiyyətlərin ölçülməsi üçün “keyfiyyətə nəzarət” üsullarından istifadə edilməsi;

2. şagirdlərin bilik və bacarıqlarının məktəb səviyyəsinə və cəmiyyətə uyğunluğunun müəyyənəndirilməsi üçün qiymətləndirmənin aparılması;

3. bir sıra bacarıqların əks oldunduğu peşə kurikulumunun təşkil edilməsi [Mulyasa, 2013].

2013-cü ilin kurikulum proqramı Məzun Yetkinlik Standartlarına uyğun olaraq öyrənənlərin nəcib xarakterinə, əxlaqına diqqət yetirən təhsil prosesinin və nəticələrinin keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması məqsədi daşıyır [Ananda & Hudaidah, 2021]. Kurikulumun əsas məğzi öyrənmə fəaliyyətlərindən ibarətdir. Öyrənmə fəaliyyətləri nəzərdə tutulmuş məqsədlərə nail olmaq üçün şagirdlərə minimum səriştə səviyyəsinin mənimsədilməsi üçün istiqamətlənmişdir. Hər bir şagirdə qabiliyyətinə və öyrənmə sürətinə uyğun olaraq məqsədə çatmağa imkan verilməlidir [Kementeriaan Pendidikan Dan Kebudayaan, 2013]. Müasir İndoneziya vətəndaşlarının yetişdirilməsi üçün şagirdlərə bilik və bacarıqlar inteqrasiya olunmuş şəkildə məhsuldar, yenilikçi, yaradıcı və emosional xüsusiyyətlər aşılanmalı idi. Bu kurikulumda əsas dörd dəyişiklik edilmişdir ki, bunlara kurikulumun konsepsiyası, istifadə olunan kitablar, öyrənmə və qiymətləndirmə sahəsindəki dəyişikliklər daxildir [Kosassy, 2017]. Konsepsiyada edilən dəyişikliklərə bütün fənlərin bilik, bacarıq və münasibətlərin formalaşmasına töhfə verməsi, mövzuların əldə ediləcək səriştələr əsasında və məzmun standartlarının ehtiyacaları əsasında qurulması aiddir. İstifadə edilən kitablar öyrənmədən çox fəaliyyətə yönəlmiş, həm müəllimlər, həm də şagirdlər üçün kitablar nəşr edilmişdir. Qiymətləndirmə zamanı isə şagirdin biliyi ilə yanaşı, fəaliyyətinin də nəzərə alınması

əsas şərtlərdən idi.

İndoneziya ibtidai məktəblərində bir smestr ərzində I, II, III siniflər üçün dərs yükü 30, 32, 34; IV, V, VI siniflər üçün həftədə 36 saatdır [Sejarah Kurikulum Di Indonesia, 2013]. İbtidai məktəblərdə tədris edilən fənlər sırasına din təhsili, pancasila və vətəndaşlıq təhsili, İndoneziya dili, riyaziyyat, incəsənət və mədəniyyət, bədən tərbiyəsi aiddir. Orta məktəblərdə VII, VIII, IX siniflər üçün dərs yükü 38 saatdır [Sejarah Kurikulum Di Indonesia, 2013]. İbtidai məktəblərdən fərqli olaraq orta məktəblərdə təbiət elmləri, sosial elmlər, ingilis dili və əl sənətləri fənləri də tədris edilir. Ali məktəblərdə isə icbari fənlərdən və seçmə fənlərdən ibarət orta təhsil kurikulumu hazırlanmışdır. İcbari fənlər sırasına din təhsili, Pancasila və vətəndaşlıq, İndoneziya dili, riyaziyyat, incəsənət və mədəniyyət, bədən tərbiyəsi, İndoneziya tarixi, ingilis dili; seçmə fənlər sırasına riyaziyyat və elm ixtisası üzrə riyaziyyat, biologiya, fizika, kimya; sosial maraqlar qrupundan coğrafiya, tarix, sosiologiya və antropologiya, iqtisadiyyat; din ixtisası üzrə İndoneziya dili və ədəbiyyatı, ingilis dili və ədəbiyyatı, digər xarici dillər və ədəbiyyatı, sosialologiya və antropologiya fənləri daxildir.

Azərbaycan və İndoneziyada tətbiq edilən müasir kurikulumları müqayisə etsək, hər ikisində də fənn kitablarının tətbiqi bacarıqlara yönəldiyini, qiymətləndirmədə biliklə bərabər bacarıqların da yoxlanıldığını, istifadə edilən kitabların həm müəllimlər üçün metodik vəsait, həm də şagirdlər üçün dərsliklərin olduğunu müşahidə edə bilərik. Dərs prosesində şagirdlərin yaradıcılığının, tənqidi təfəkkürünün inkişaf etdirilməsinə yönəlmiş fəaliyyətlərin təşkili müəllimin qarşısında duran əsas vəzifələrdən biridir.

Nəticə

1947-ci ildən başlayaraq təhsil sistemində uzun inkişaf yolu keçmiş İndoneziya bütün sahələrdə olduğu kimi təhsil sahəsində də yeni siyasət formalaşdırmağı hədəfləyirdi. Bunun nəticəsidir ki, İndoneziyada təhsil fəaliyyəti inkişaf edərək gündən-günə daha sistemli, daha mütəşəkkil və daha əhatəli olur. İndoneziyanın yeni təhsil proqramının (kurikulum) əsas məğzi öyrənmə fəaliyyətindən ibarətdir. Öyrənmə fəaliyyəti nəzərdə tutulmuş məqsədə nail olmaq üçün şagirdlərə minimum səriştə səviyyəsinin mənimsədilməsi üçün istiqamətlənmişdir. İndoneziyanın əvvəlki tədris proqramlarında şagirdlərə hazır məlumatların öyrədilməsi nəzərdə tutulurdusa, yeni təhsil proqramında qarşıya qoyulan prioritet məsələ şagirdləri yüksək bilik və bacarıqlara, eyni zamanda məhsuldar, yaradıcı və tənqidi təfəkkürə malik şəxslər kimi yetişdirməkdir.

İstinadlar

1. Ananda, A. P., & Hudaidah, H. (2021). Perkembangan Kurikulum Pendidikan di Indonesia dari Masa ke Masa. *SINDANG: Jurnal Pendidikan Sejarah dan Kajian Sejarah*, 3(2), 102-108.
2. Asri, M. (2017). Dinamika kurikulum di Indonesia. *Modeling: Jurnal Program Studi PGMI*, 4(2), 192-202.
3. Azərbaycan respublikası Elm və Təhsil Nazirliyi. Təhsil haqqında qanun. 2009.
4. Kementerian Pendidikan Dan Kebudayaan. (2013). *Konsep dan Implementasi Kurikulum*
5. Kosassy, S. O. (2017). Analisis Konsep dan Implementasi Kurikulum 2013. *Pelita Bangsa Pelestari Pancasila*, 12 (1), 78-89.
6. Mulyasa E., *Pengembangan dan Implementasi Kurikulum 2013*. (Bandung: PT.Remaja Rosdakarya, 2013), 68. Lihat Juga. Kementerian Pendidikan dan Kebudayaan, *Desain Induk Kurikulum 2013*. (Jakarta: Kemendikbud, 2013), t.h. Kementerian Pendidikan dan Kebudayaan. (2013). *Draft Kurikulum 2013*. (Jakarta: Kemendikbud, 2013).
7. Oemar Hamalik, *Dasar-Dasar Pengembangan Kurikulum*. (Bandung: PT. Remaja Rosdakarya, 2006), 108.
8. *Sejarah Kurikulum Di Indonesia (Studi Analisis Kebijakan Pengembangan Kurikulum)*, Nur El-Islam, Volume 1, Nomor 2, Oktober 2014).
9. Wirianto, D. (2014). Perspektif historis transformasi kurikulum di Indonesia. *Islamic Studies Journal*, 2(1).

Təhsil texnologiyalarının İslandiya kurikulumuna inteqrasiyası: effektivlik və tələbə nailiyyətlərinə təsiri

Əliyeva Nurdan Rafət qızı

<https://orcid.org/0009-0005-2857-7930>
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

Açar sözlər: İslandiya, təhsil texnologiyası, kurikulum, inteqrasiya, effektivlik.

Keywords: Iceland, educational technology, curriculum, integration, effectiveness.

Giriş

Məqsəd. Tezis İslandiya kurikulumunun təhsil texnologiyası məzmununu araşdırmaq və onun şagirdlərin idrak bacarıqlarına, texnologiyadan istifadəsinə və rəqəmsal savadlılığa necə töhfə verdiyini araşdıraraq işıqlandırmaq məqsədi daşıyır.

Yenilik və əhəmiyyət. Təhsil texnologiyasının İslandiya təhsil sistemində inteqrasiyası, tələbələrin effektiv öyrənmə təcrübəsini təmin etmə, müəllimlərin tədris metodlarını dəstəkləmə və təlim materiallarını şaxələndirmək üçün yenilikçi bir yoldur. Bu, milli kurikulumun daha da effektiv və təkmilləşdirilməsi üçün əhəmiyyətli bir addımdır.

Problemin aktuallığı. İnformasiya texnologiyalarının gündəlik həyatımızda artan rolunu nəzərə alaraq, şagirdlərin bu texnologiyalara sadıq və cəlbedici bir şəkildə inteqrasiyası təhsil sistemində aktual problemdir.

Vəzifələri. Tezisdə təlim texnologiyasının vəzifələri arasında şagirdlərin rəqəmsal vətəndaşlıq bacarıqlarını inkişaf etdirmək, müəllimlərin tədris metodlarını dəstəkləmək, kurikulumun daha da təkmilləşdirilməsi üçün aparılan dəyişikliklər yer alır.

Tapıntılar

İslandiya təhsil texnologiyası təhsil sisteminin əsas komponenti kimi sürətlə inkişaf edir. Ölkənin təhsilində texnologiyadan istifadəni dəstəkləmək üçün müxtəlif strategiyalar qəbul edilmişdir. Kurikulumun təhsil texnologiyasının mövqeyi 2021-ci ildə yenilənmiş “Milli İcbari Məktəb Kurikulum Bələdçisi” ilə formalaşdırılıb. Proqramda şagirdlərə daha effektiv öyrənmə təcrübəsi təqdim etmək üçün təhsil texnologiyasının məqsədi və kurikulumun bu məqsədə doğru necə təşkil olunduğu vurğulanır.

İslandiya şagirdlərin idraki inkişafına töhfə vermək, təhsil materiallarını saxələndirmək və müəllimlərin tədris metodlarını dəstəkləmək üçün təhsil texnologiyası inteqrasiya olunur. Kurikulumda şagirdlərin məlumat əldə etmək, problem həll etmək bacarıqları, yaradıcı düşüncə və rəqəmsal vətəndaşlıq bacarıqları ilə təchiz edilməsi xüsusi vurğulanır [Björnsson, & Jóhannesson, 2019].

Kurikulumun tərtibində təhsil texnologiyasının rolu pedaqoqların, şagirdlərin və digər maraqlı tərəflərin iştirakını əhatə edən hərtərəfli prosesdən ibarətdir. Pedaqoqlar dərş prosesində təhsil texnologiyasının rolunu qiymətləndirirlər və bu qiymətləndirmələr kurikulumun daha da təkmilləşdirilməsi üçün dəyişikliklərinə səbəb olur.

İslandiya kurikulumunda təhsil texnologiyasının məzmunu. İslandiya kurikulumu çərçivəsində təhsil texnologiyasının məzmunu şagirdlərə təklif olunan təhsil materiallarının xarakterinə və bu materialların şagirdlərə necə çatdırılmasına diqqət yetirir. Tezisdə İslandiya kurikulumunun təhsil texnologiyası məzmununu araşdırması, onun şagirdlərin idrak bacarıqları və texnologiyadan istifadəsi qaydalarındaki əhəmiyyətini təhlil olunur.

İslandiyanın kurikulumunda təhsil texnologiyasının məzmunu, əsasən, elm, texnologiya, mühəndislik və riyaziyyat (STEM) fənlərinin geniş spektrini əhatə edir. Bu məzmun şagirdlərə STEM sahələrində güclü təməl təmin etmək məqsədi daşıyır və onları müasir texnologiyaya əsaslanan dünyaya hazırlayır [Icelandic Directorate of Education., 2022]. Bundan əlavə, kurikulumun məzmunu şagirdlərin yaradıcı təfəkkür, problem həll etmə bacarıqları, ünsiyyət və əməkdaşlıq kimi mühüm bacarıqlarını inkişaf etdirməyə kömək etmək üçün saxələndirilir. Şagirdlərə rəqəmsal media yaratmaq, proqramlaşdırma, kodlaşdırma və informasiya texnologiyaları ilə qarşılıqlı əlaqə kimi səriştələr verməklə, onların rəqəmsal dünyada səmərəli və şüurlu hərəkət etmələri hədəflənir. Həmçinin, informasiya texnologiyalarının effektiv istifadəsi üçün, əlaqə və əməkdaşlıq bacarıqlarını inkişaf etdirmək üçün müxtəlif layihələr və fəaliyyətlər təşkil edir [Magnusson, & Jóhannesson, 2021].

Bu təhsil modeli şagirdlərin müasir texnologiya vasitəsilə məlumat alaraq, təhlil edərək və yaradıcı yollarla tətbiq edərək problemi həll etməyə, müxtəlif əlavələr yaratmağa və birlikdə işləməyə nail olmalarını təmin edir [Barkarson & Sveinsson, 2020]. Bütün bu fəaliyyətlər şagirdləri rəqəmsal dünyada səmərəli və şüurlu fəal olmağa hazırlayır və onlara müasir texnologiya dünyasında özünü ifadə etmək üçün imkanlar verir.

İslandiya kurikulumunda təhsil texnologiyasının tətbiqi. Kurikulum çərçivəsində təhsil texnologiyasının tətbiqi mürəkkəb prosesdir və burada qeyd edilən prosesin ətraflı təhlili aparılır. İslandiyada təhsil texnologiyalarının sinif otaqlarına inteqrasiyası müəllimlərin və şagirdlərin bu texnologiyadan ən yaxşı şəkildə necə faydalana bilmələri ilə bağlı strategiyaları ehtiva edir. Son araşdırmalar, təhsil texnologiyalarının müxtəlif təhsil mühitlərində öyrənmə nəticələrini ciddi şəkildə yaxşılaşdırdığını göstərir [Gonzalez, 2019].

Təhsil texnologiyasının tətbiqi müəllimlərin peşəkar inkişafı ilə birbaşa bağlıdır. İslandiyada müəllimlər təhsil texnologiyası vasitələrindən səmərəli istifadə etmək üçün seminar və təlimlərdə iştirak edirlər. Bu təlimlər müəllimlərə təhsil texnologiyasını kurikulumuna ən effektiv şəkildə inteqrasiya etməyi öyrənmək imkanı təklif edir [Björnsson, & Jóhannesson, 2019].

İKT-nin (informasiya kommunikasiya texnologiyaları) tətbiqi təhsil prosesinə interaktivliyi, əlaqəni artırır, şagirdlərə müxtəlif öyrənmə metodlarını tətbiq etmək, onlara beynəlxalq səviyyədə geniş məlumatlara yiyələnmək və tədqiqat aparmaq imkanı yaradır.

Təhsildə texnologiyanın inteqrasiyası prioritet olmaqda, müəllimlərə öz tədris təcrübələrində rəqəmsal vasitələrdən səmərəli istifadə etməkdə, həmçinin təlimə dəstək verməkdə davam edir [Icelandic Directorate of Education., 2022].

Tədqiqat texnologiyanın sinifdə uğurlu inteqrasiyasını dəstəkləmək üçün hərtərəfli müəllim hazırlığı proqramlarının və davamlı peşəkar inkişaf təşəbbüsələrinin vacibliyini vurğulayır [Wagner & Kariyawasam, 2019].

Nəticə

Müasir dövrdə təhsilin əsas komponenti olan təlim texnologiyalarının kurikulumuna inteqrasiyası şagirdlərin idraki inkişafına töhfə vermək, müəllimlərin tədris metodlarını dəstəkləmək imkanını xüsusi vurğulayır. Kurikulum çərçivəsində təhsil texnologiyasının məzmunu təlim materiallarının şagirdlərə necə çatdırılmasında önəm kəsb edir. Eyni zamanda şagirdlərə rəqəmsal media yaratmaq, proqramlaşdırma, kodlaşdırma və informasiya texnologiyaları ilə qarşılıqlı əlaqə kimi səriştələr verməklə, onların rəqəmsal dünyada səmərəli və şüurlu hərəkət etmələri hədəflənir. Kurikulumun məzmunu şagirdlərin yaradıcı təfəkkür, əmək-

daşlıq, ünsiyyət və problem həlletmə kimi mühüm bacarıqlarını inkişaf etdirməyi ehtiva edir. İslandiya müxtəlif fənlər üzrə təhsil texnologiyasının inteqrasiyası şagirdlərin sürətlə inkişaf edən qlobal cəmiyyətdə uğur qazanmaq üçün lazım olan bacarıqları əldə etməyi qarşısına məqsəd qoyur. Bu strateji inteqrasiya şagirdlərin uyğunlaşma qabiliyyətini və mütərəqqi düşüncə tərzini inkişaf etdirməklə dövrün tələblərinə cavab verən yeni nəslin formalaşmasını təmin edir.

İstinadlar

1. Barkarson, S., & Sveinsson, T. (2020). The Role of Technology Education in the Icelandic Curriculum: A Focus on Creativity, Problem-solving Skills, Communication, and Collaboration. *Journal of Education in Technology and Society*, 23(1), 45-58.

3. Brown, A. (2018). The role of computers in modern education: A comprehensive analysis. *International Journal of Educational Technology*, 12(1), 45-6.

4. Björnsson, J. S., & Jóhannesson, I. A. (2019). Integrating Technology in Icelandic Schools: Teachers' Perspectives. *Educational Technology Research and Development*, 67(4), 1007-1029.

5. Icelandic Directorate of Education. (2022). Strategic Plan for Educational Technology Integration (2022-2025). Reykjavik, Iceland

6. Icelandic Ministry of Education, Science and Culture. (2021). National Curriculum Guide for Compulsory Schools in Iceland. Reykjavik, Iceland.

7. Magnusson, B., & Jóhannesson, K. (2021). Promoting Effective Use of Information Technologies in Education: Collaborative Projects and Activities in Icelandic Schools. *Educational Technology Research and Development*, 68(3), 201-215.

8. Gonzalez, C. (2019). The impact of educational technology on learning outcomes: A review of the existing literature. *Journal of Educational Technology Research*, 25(2), 143-159.

9. Wagner, D. A., & Kariyawasam, M. (2019). Technology integration and teacher training in Iceland: A study of successful ICT integration in Iceland's education system. *Journal of Educational Technology Systems*, 48(3), 330-345.

Banqladeş Xalq Respublikasında təhsil kurikulumunun xüsusiyyətləri

İsmayılova Sara Nizami qızı

<https://orcid.org/0009-0009-5890-034X>
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

Açar sözlər: Banqladeş, kurikulum, təhsil, qiymətləndirmə, məzmun, ehtiyac.

Keywords: Bangladesh, curriculum, education, assessment, content, need.

Giriş

Məqsəd: Bu tezin yazılmasında məqsəd Banqladeş Xalq Respublikasındakı kurikulum sisteminin vəziyyətinə ümumi baxış keçirməkdir.

Yenilik və əhəmiyyət: Kurikulum sisteminin xarici təcrübədəki metodlarının araşdırılaraq təhlil olunmasını elmi yenilik kimi dəyərləndirmək olar. Xarici təcrübənin araşdırılması təhsilimizin keyfiyyətinin artırılmasında mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Problemin aktuallığı: Banqladeş kurikulum sisteminin özünəməxsus xüsusiyyətlərindən və xarici təcrübədə tutduğu mövqedən bəhs edilməsini tezin aktual problemi kimi qiymətləndirmək olar.

Vəzifələri:

- xarici təcrübədəki kurikulum sisteminin araşdırılması;
- xarici təcrübə olaraq Banqladeşin kurikulum sisteminin təhlili.

Metodologiya: Tezis bir çox ədəbiyyat üzərində aparılan ətraflı araşdırmalar əsasında yazılmışdır. Əsasən, xarici ədəbiyyatdan istifadə edilmişdir. Tədqiqat üçün müəyyən tələblərə cavab verən mənbələr məzmununda öz əksini tapmışdır. Məzmunla bağlı istifadə olunmuş açar sözlərdən müəyyən akademik axtarış bazalarında (Web of Science, Google Scholar) məlumat toplamaq üçün istifadə edilmişdir.

Tapıntılar

Banqladəş Xalq Respublikasında onilliklər ərzində keyfiyyətli təhsil formalaşdırmaq və tədris etmək mövzusunda transformativ dəyişikliklər olmuşdur. Sosial ehtiyaclara və təhsilin müəyyən tələblərinə görə Banqladəşin kurikulum sistemindəki inkişaf özünü göstərməkdədir. Belə ki, 1971-ci ildə müstəqillik əldə etdikdən sonra Banqladəşdə kurikulum sistemi yarandı. Daha sonra 1990–2000-ci illərdə kurikulum sahəsində müəyyən dəyişikliklər aparıldı. 2010-cu ildən başlayaraq STEM (elm (science), texnologiya (technology), mühəndislik (engineering) və riyaziyyat (mathematics)) təhsilinə daha çox önəm verildi [Hassan, 2013]; [Prodhan, 2016].

Banqladəşdə Milli Kurikulumun məzmunu müəyyən edilərkən, ilk növbədə, bəzi ehtiyaclar, zəruri tələbatlar nəzərə alınmışdır. Bu ehtiyaclar əvvəlki kurikulum sənədi, öyrənənin, öyrədənin, təhsil siyasətçilərinin və işçilərin, dövlət siyasətinin, cəmiyyətin və beynəlxalq tələblərin nəzərə alınması ilə müəyyən edilir [Bunker, & Thorpe, 1986]. Daha sonra kurikulum çərçivəsi yaradılır və müəyyən assimilyasiya, dissimilyasiya prosesləri aparılır və sonda NCTB (National Curriculum and Textbook Board – Milli Kurikulum və Dərslik Şurası) tərəfindən təsdiq olunur [Hassan, 2013]; [Prideaux, 2003].

Banqladəşdə təhsil üç mərhələdən ibarətdir: ibtidai, orta və ali təhsil. İbtidai təhsil 5 ili əhatə edir, orta təhsil 7 illikdir və 3 il tam orta, 2 il orta və 2 il də ali orta olmaqla 3 mərhələyə bölünür. Bununla yanaşı, ölkədə mədrəsə, ingilis dilli məktəb və peşə məktəbləri də fəaliyyət göstərir. Həmin məktəblərə müvafiq olaraq, Mədrəsə Təhsil Şurası, Xarici Təhsil Şurası və Texniki Təhsil şurası rəhbərlik edir [Majumder, 2002]; [Rahman, Pandian, & Kaur, 2018].

Qiyətləndirmə mövzusu da, öz növbəsində, kurikulumun əsas hissələrindən biridir. Belə ki, Banqladəşdə daxili qiymətləndirmə davamlı, formativ və summativ qiymətləndirmə olmaqla 3 hissəyə bölünür [Rosser, 2003]. Bundan əlavə, orta təhsil pilləsində 2 mərkəzi imtahan mövcuddur: HSC (High School Certificate – Yüksək Məktəb Sertifikatı) və SSC (Secondary School Certificate – Orta Məktəb Sertifikatı). SSC 10-cu sinfin sonunda, HSC isə 11-ci sinfin sonunda keçirilir və hər iki imtahanın ortalaması, yəni GPA (Grafic Punct Average-Qrafik Punkt Ortalaması) hesablanır [Al Amin, & Greenwood, 2018]; [Rahman, Islam, Karim, Chowdhury, Rahman, Seraj, & Singh, 2019]; [Beauchamp, 1968].

Nəticə

Banqladəşin təhsil sistemindəki əsas dəyişikliklər 1971-ci ildə, ölkə müstəqil dövlət kimi tanındıqdan sonra baş vermişdir. Milli kurikulumun təyin olunması təhsil siyasətçiləri, işçiləri, tələbə və beynəlxalq standartların tələbləri nəzərə alınmaqla həyata keçirilir. SSC və HSC mərkəzi imtahanlar şagirdlərin müəyyən bacarıqlarını ölçmək üçün əhəmiyyətlidir. Bütün bu dəyişikliklər Banqladəş Xalq Respublikasının təhsil sistemini daha keyfiyyətli təhsil imkanları ilə təmin etmişdir.

İstinadlar

1. Al Amin, M., & Greenwood, J. (2018). The examination system in Bangladesh and its impact: on curriculum, students, teachers and society. *Language Testing in Asia*, 8(1), 1-18.
2. Beauchamp, G. A. (1968). *Curriculum theory*. Wilmette, Ill.: Kagg press.
3. Bunker, D., & Thorpe, R. (1986). The curriculum model. *Rethinking games teaching*, 7-10.
4. Hassan, A. M. M. H. (2013). Reflection of the key aspects of curriculum in the newly revised secondary school curriculum of English and other subjects in Bangladesh. *Journal Of Humanities And Social Science (IOSR-JHSS)*, 17 (2), 59, 68, 62.
5. Majumder, M. A. A. (2002). A review of the undergraduate medical curriculum in Bangladesh. *Bangladesh Med J*, 31, 47-9.
6. Rahman, M. M., Islam, M. S., Karim, A., Chowdhury, T. A., Rahman, M. M., Seraj, P. M. I., & Singh, M. K. M. (2019). English language teaching in Bangladesh today: Issues, outcomes and implications. *Language Testing in Asia*, 9(1), 1-14.
7. Rahman, M. M., Pandian, A., & Kaur, M. (2018). Factors affecting teachers' implementation of communicative language teaching curriculum in secondary schools in Bangladesh. *The Qualitative Report*, 23(5), 1104-1126, 1120.
8. Rosser, Y. C. (2003). *Curriculum as destiny: Forging national identity in India, Pakistan, and Bangladesh*.
9. Prideaux, D. (2003). Curriculum design. *Bmj*, 326(7383), 268-270.
10. Prodhan, M. (2016). The educational system in Bangladesh and scope for improvement. *Journal of International Social Issues*, 4(1), 11-23, 12-13.

Meksika kurikulumunun xüsusiyyətləri

Cəmilli Sevil Mikayıl qızı

<https://orcid.org/0009-0009-2922-1521>
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

Açar sözlər: Meksika, təhsil sistemi, prioritet, kurikulum sistemi, əsas sahələr.

Keywords: Mexico, education system, priority, curriculum system, main areas.

Giriş

Məqsəd. Tədqiqatın aparılmasında məqsəd Meksika kurikulumunun xüsusiyyətlərini araşdırmaq və təhlil etməkdir.

Yenilik və əhəmiyyət. Tədqiqat işində Meksika kurikulumunun yeniliyə açıq olması və təhsil təcrübəsində tutduğu mövqedən bəhs edilməsini yeni yanaşma kimi qiymətləndirmək olar. Meksikanın kurikulum proqramının araşdırılaraq təhlil olunması bu baxımdan əhəmiyyətli hesab olunur.

Problemin aktuallığı. Kurikulum proqramının təhsilin keyfiyyətinin və zəruri tələblərin təmin olunmasında əhəmiyyətli rolu təhlil edilərək işıqlandırılmışdır.

Vəzifələri:

- Meksika kurikulumunun xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirmək;
- Meksika və Azərbaycanın kurikulum proqramlarının müqayisəli təhlilinə nəzər yetirmək.

Metodologiya. Tezis mövzu ətrafında ədəbiyyat araşdırması aparılaraq yazılıb, ilk növbədə, mövzu ilə bağlı açar sözlər müəyyənləşdirilib. Həmin açar sözlər fərqli akademik bazalarından (məsələn, GoogleScholar, Sciencedirect, Scopus) axtarış üçün istifadə edilmişdir. Tədqiqat prosesi zamanı müəyyən meyarlara cavab verən məqalələr seçilib və lazımı məlumatları toplamaq, təhlil etmək üçün seçilmiş məqalələr ətraflı araşdırılıb və təhlil edilib.

Tapıntılar

Meksika öz zəngin tarixi, ölkələr arasında təhsil sistemi ilə fərqlənən Latın Amerikasının ölkələrindən biridir. Bu ölkənin təhsil sistemində önəmli olan öyrənmələrə ölkənin tarixini, dilini, mədəniyyətini aşılamaqdır. Multikultural ölkə olduğu üçün Meksikada bir çox xalqların nümayəndələrinə birlikdə təhsil alma imkanı yaradılır. Həmçinin UNESCO Meksikanın mədəni mirasını qorumaq üçün xüsusi addımlar atmış, ölkəni Dünya Mirası olaraq tanımışdır [Bajtın, 2000].

Meksika kurikulumu mərkəzləşdirilmiş və Xalq Təhsili katibliyi tərəfindən idarə olunur. Həmin orqan ölkə ərazisindəki bütün təhsil müəssisələrinin təhsil standartlarını, kurikulum çərçivələrini və təlimatları izləmələrini təmin edir. Həmçinin digər dövlətlərin və qurumların kurikulumunun yerli ehtiyaclara uyğunlaşdırılması üçün şərait yaradılır [Adams, David Wallace. Education for Extinction: American Indians and The Boarding School Experience, 1875-1928. Lawrence: The University Press of Kansas, 1995].

Meksika təhsil sistemi üç mərhələyə bölünür:

- erkən uşaqlıq təhsili (3-6 yaş);
- əsas təhsil (6-18 yaş);
- ibtidai təhsil (6-12 yaş);
- aşağı orta təhsil (12-15 yaş);
- yuxarı orta təhsil (15-18 yaş);
- ali təhsil [Karagöz, & Tahsin, 2018].

Kurikulum sistemində nəzərə alınan əsas prioritetlər:

İkidilli və multikultural təhsil – Meksika kurikulumu multikultural təhsili, müxtəlif mədəni perspektivləri və ənənələri nəzərə alır, tələbələrin həm ispan, həm də yerli dillərdə bacarıqlarını inkişaf etdirməyə şərait yaradır [Asuga, Eacott, Scevak, 2015].

Inklüziv təhsil – bu prinsip əsas götürülərək xüsusi ehtiyaclarından, sosial mənsubiyyətindən asılı olmayaraq öyrənmələrin keyfiyyətli təhsilə çıxışını təmin edir.

STEM təhsili – elm, texnologiya, mühəndislik və riyaziyyat kurikulumu da öyrənmələrin problem həllətmə bacarıqlarını inkişaf etdirən əsas komponentlərdir [Meksika Eğitim Sistemi: Amaç Yapı Ve Süreç Bakımından Türkiye İle Karşılaştırılma, 2017], [Geertz, C.1987]

Vətəndaş və əxlaqi təhsil – Meksika kurikulumu demokratiya, insan hüquqları və etik dəyərlər haqqında məlumatı olan, məsuliyyətli və məşğul vətəndaşlar

yetişdirməyi hədəfləyir [Giddens,1998].

Ekoloji təhsil – kurikulum sistemi dünyadakı ekoloji problemləri nəzərə alaraq öyrənənləri biomüxtəliflik, ehtiyatların məsuliyyətli idarə edilməsi və mühafizəsi haqqında maarifləndirir [Bonfil, G.1990].

Sağlam təhsil – burada öyrənənlər qidalanma, psixi sağlamlıq, balanslı və sağlam həyat tərzini haqqında əhəmiyyətli bilgilər əldə edirlər [Gamze Katı Gümüş, 2019].

Tənqidi düşüncə və problemlərin həlli – kurikulum öyrənənləri analitik düşünməyə, sual verməyə və situasiyalara qarşı maraqla, məntiqlə yanaşmağa sövq edir [Goffman, 1961], [Chamoux,1992].

Gender bərabərliyi – stereotiplərə qarşı çıxmaq və gender bərabərliyini təmin etmək üçün kurikulum öyrənənlərə gender problemləri, bütün fərdlərə hörmət və dəyərin vacibliyini aşılayır [Karagöz, & Tahsin, 2018].

Sadalanan prioritetləri nəzərə alsaq, görürük ki, Meksika kurikulumu Azərbaycan kurikulumu ilə üst-üstə düşür, bəziləri bizim kurikulumda ümumi şəkildə öz əksini tapır, lakin Meksika təhsil sisteminin pillələri və səviyyələri Azərbaycan təhsil sisteminin hal-hazırkı pillə və səviyyələrindən fərqlənir.

Nəticə

Aparığımız araşdırmaya və nəzərdən keçirilən ədəbiyyat nümunələrinə əsasən, deyə bilərik ki, Meksika kurikulum sistemi şəxsiyyətyönümlü olub, öyrənənləri həyata hazırlayır. Onların gələcək karyera və peşə seçimini əvvəlcədən asanlaşdırır. Meksika təhsil sistemində olan prioritetlər Azərbaycan kurikulum sistemindəkilər ilə üst-üstə düşür. Bütün prioritetlər öyrənənləri sağlam, ədalətli təhsil mühiti ilə təmin etmək üçün istiqamətlənmişdir.

İstinadlar

1. Adams, David Wallace. Education for Extinction: American Indians and the Boarding School Experience, 1875-1928. Lawrence: the University Press of Kansas, 1995.
2. Asuga, G., Eacott, S., Scevak, J. (2015). School Leadership Preparation and Development in Kenya: Evaluating Performance Impact and Return on Leadership Development Investment. International Journal of Educational Management, 29 (3), 355-367.
3. Bajtın, M. (2000). Yo también soy (Fragmentos sobre el otro). México: Taurus.
4. Bonfil, G. (1990). México profundo. Una civilización negada. México:

CNA/ Grijalbo.

5. Chamoux, M. (1992). Trabajo, técnicas y aprendizaje en el México indígena. México: CIESAS-CEMCA.
6. Gamze Katı Gümüş (2019). De-Constructing the Identity of the Other Via Legal and Education Systems: the Squatter and the Don, the Life and Adventures of Joaquin Murieta and American Indian Stories,(S. 1115-1116).
7. Geertz, C. (1987). La interpretación de las culturas. México: Gedisa.
8. Giddens, A. (1998). La constitución de la sociedad. Bases para la teoría de la estructuración. Argentina: Amorrortu.
9. Goffman, E. (1961). Encounters. Two Studies in the Sociology of Interaction. New York: The bobbs-merrill company.
10. Karagöz, F., & Tahsin, E. (2018). A Historical Perspective on Middle Income Trap: A Comparison of Brazil and Mexico. A. Cebeci, E. Torres, & H. G. Beken (Ed.), Current Debates in Economics (No. 18, Ss. 13-29).
11. Meksika Eğitim Sistemi: Amaç Yapı ve Süreç Bakımından Türkiye ile Karşılaştırılma 2017 (S. 198-205).

Efiopiya təhsil sistemində yeni yanaşmalar və onların kurikulumun inkişafında rolu

Süleymanova Ülviyyə Etibar qızı

<https://orcid.org/0009-0006-4690-295X>
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

Açar sözlər: Təhsil sistemi, Efiopiya, kurikulum, metodologiya.

Keywords: Education system, Ethiopia, curriculum, methodology.

Giriş

Məqsəd. Tədqiqatın məqsədi Efiopiya Federativ Demokratik Respublikasının təhsil sisteminin inkişaf dinamikasını və kurikulumunu öyrənməkdir. Bu, eyni zamanda Efiopiya təhsil sisteminin tarixi baxımdan təhlili və təhsil siyasəti dəyişikliklərinin qarşılaşdığı çətinliklərin, yenidən qiymətləndirilmiş kurikulumun effektivliyini və tətbiq olunan yenilikçi metodologiyaların təhlilini əhatə edir.

Yenilik və əhəmiyyət. İnkişaf etməkdə olan ölkələrdə təhsil sisteminin dəyişən tələblərə cavab verməsi olduqca vacib amildir. Yeni yanaşmalar təhsil sistemində çatışmazlıqları və inkişafı qiymətləndirərək, təhsilin daha effektiv və adaptiv olmasına dəstək verir.

Problemin aktuallığı. Texnologiyanın inkişafı, cəmiyyətin tələblərindəki dəyişikliklər və müxtəlif sahələrdə baş verən yeniliklər təhsilin inkişafını tələb edir. Tezis, ən aktual təhsil məsələlərindən biri olan kurikulumun inkişafını öyrənməklə, Efiopiyanın təhsil sahəsindəki aktual problemlərini və inkişaf perspektivlərini vurğulayır.

Vəzifə. Tezisin vəzifəsi Efiopiya təhsil sisteminin tarixini, mövcud strukturunu araşdırmaq, çatışmazlıqları və problemləri müəyyənləşdirmək, kurikulumun inkişafındakı yeni yanaşmaların əhəmiyyətini analiz etməkdir.

Metodologiya. Təhsil sistemində mövcud çatışmazlıqları və problemləri araşdıraraq üzə çıxarmaq məqsədilə Efiopiya Federativ Demokratik Respublikasının kurikulum çərçivəsinə əsasən tədqiqat aparılmışdır.

Tapıntılar

Latın mənşəli söz olan kurikulum kurs, yol, istiqamət deməkdir və təlim kursu, tədris planı, proqram kimi təsvir olunur [Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutu. ARTİ - Kurikulum]. İlk dəfə 1918-ci ildə ABŞ-da meydana gəlmiş kurikulum dünya təhsilində əsas bir rola malikdir və Avropa ölkələrində təhsilin əsasını təşkil edən sənəd kimi dəyərləndirilir [Qəhrəmanov, 2012]. Kurikulum, konseptual bir sənəd kimi özündə standartları, zəruri minimumları, təhsilalanların hazırlığı üçün qoyulan tələbləri, texnologiya və qiymətləndirmə məsələlərini əhatə edir [Abbasov, 2011]. Kurikulum məktəbdə şagirdlərin öyrənmə təcrübələrinin məcmusu kimi təyin edilsə də, əslində, mürəkkəb və çoxölçülüdür. Bu mürəkkəbliyi nəzərə alaraq, Təhsil –2030 kurikulumunun tərifi inklüziv olmağı hədəfləyir və Efiopiyada çoxlaylı, dinamik, vahid və çoxistiqamətli bir tərzdə hazırlanmışdır [<https://www.oecd.org/education>].

Çatışmazlıqlar və inkişaf. Kurikulum məktəblərdə, yaşayış yerlərində, icma mərkəzlərində həyata keçirilə bilən geniş bir konsepsiyadır. Bu, şagirdlərə həm məktəb dövründə, həm də ömür boyu öz bilik və bacarıqları ilə uğur qazana bilmələri imkanı yaradır [Federal Ministry of Education, 2004].

Şərqi Afrikada yerləşən Efiopiya Federativ Demokratik Respublikasının təhsil sistemi 1994-cü ildən bəri kurikulumuna əsaslanır. 1994-cü ildə dərc edilmiş “Təhsil və Təlim Siyasəti” bəyanatında ölkənin təhsil sisteminin üzvləşdiyi problemlər arasında, əsasən, aktuallıq, keyfiyyət, əlçatanlıq və ədalətlik sahəsindəki çətinliklər qeyd olunmuşdur [<https://moe.gov.et/storage>].

2003/2005-ci illərdə tətbiq olunan kurikulum proqramı araşdırılmış və yenidən qiymətləndirilmə aparılmışdır. Aparılan təhlil və qiymətləndirmə nəticələri təhsil sistemində bir sıra çatışmazlıqlar olduğunu göstərmişdir. Bu çatışmazlıqlar arasında düzgün qiymətləndirmə metodologiyasının əskikliyi, əzbər öyrənmə tədris metodologiyasına əsaslanma, məzmun uyğunsuzluğu kimi bir sıra mühüm problemlər müşahidə edilmişdir [<https://www.moe.gov.et/storage>]. Müşahidələr əsasında mövcud sistemdə dəyişikliklər edilmiş və təhsilin keyfiyyətini yaxşılaşdırmaq üçün yeni yanaşmalar və metodologiyalar tətbiq edilmişdir.

Kurikulumda əsas və əhəmiyyətli konsept fəal öyrənmə prinsipləridir. Bu prinsiplər – etmək, müşahidə və dialoqdur. Etmək – təcrübələr aparmaq, araşdırmaq, müzakirə etmək kimi bir sıra fəaliyyətlər ilə məşğul olan şagirdin, nələrisə edərək öyrənməsinə əsaslanır. Müşahidə – şagirdin bir başqasına baxaraq və ya başqasını dinləyərək öyrənməsi zamanı baş verir. Dialoq – şagirdin həm yoldaşları, həm də özü ilə baş verən interaktiv mübadiləni təsvir edir [Güneyli, 2020].

Mövcud kurikulumun başlıca məqsədi, cəmiyyətin iqtisadi, sosial və siyasi

tələblərinə əsaslanan bir təhsil planının hazırlanması yolu ilə öyrənmə və tədris prosesini uğurlu şəkildə təşkil etməkdir [<https://www.moe.gov.et/storage>].

Təhsilin səviyyələri. Təhsil məktəbəqədər, ibtidai, ümumi orta və hazırlıq səviyyələrini əhatə edir. Bağca təhsili üç yaşından başlayaraq üç il davam edir. Məcburi olan ibtidai təhsil yeddi yaşından başlayır və 4+4 ildən ibarətdir. Ümumi orta və hazırlıq səviyyələri hər biri iki il davam edir. İlk iki ildə məktəb kurikulumu tətbiq olunur, növbəti iki ildə isə şagirdlərə universitetə hazırlıq dərsləri tədris edilir [Güneyli, 2020].

Əsas struktur. Dərslər dörd mərhələdən ibarət olur. İlk mərhələ, giriş 2-3 dəqiqə davam edir və bu zaman müəllim dərstdən gözlənilən əsas təlim nəticələrini qeyd edir. İkinci mərhələ, 5-6 dəqiqə davam edən başlanğıc fəaliyyəti zamanı müəllim müxtəlif üsullardan istifadə edərək, şagirdləri fəal şəkildə dərslə cəlb etməlidir. Dərsin əsasını təşkil edən üçüncü mərhələ əsas fəaliyyət mərhələsidir ki, bu zaman müəllim qrup, fərdi və ya kollektiv işləri təşkil edir. Ümumilikdə, bu mərhələyə 25 dəqiqə vaxt ayrılır. Sonuncu mərhələ, plenar mərhələ adlanır və 7 dəqiqə davam edir. Bu zaman müəllim şagirdləri qısa fəaliyyətə istiqamətləndirir və nəticədə, şagirdlərin təlim nəticələrinə sahib olub, olmadığını yoxlayır [<https://www.moe.gov.et/storage>].

Nəticə

Nəticə olaraq, qeyd edə bilərəm ki, Efiopiya təhsil sistemi, təhsil sahəsində inkişaf etməkdə olan bir struktura malikdir. Dərslərin təşkili təcrübə əsaslı öyrənməni, şagirdlərin maraq və bacarığına yönələn şagirdyönümlü təhsili təmin edir və müxtəlif öyrənmə metodologiyalarından istifadə edərək öyrənmə prosesini zənginləşdirir.

İstinadlar

1. Abbasov, Ə. (2011). Milli Kitabxana.
2. Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutu. ARTİ - Kurikulum.
3. Curriculum (re)design. <https://www.oecd.org/education/2030-project/contact/brochure-thematic-reports-on-curriculum-redesign.pdf>
4. Curriculum adaptation and individualized education. Federal Ministry of Education. (2004).
5. Curriculum Framework for ethiopian education - moe.gov.et. [https://www.moe.gov.et/storage/Books/Curriculum%20Framework%20for%20Ethiopian%20Education%20\(KG%20%E2%80%93%20Grade%2012\)-LwMwO5Ip.pdf](https://www.moe.gov.et/storage/Books/Curriculum%20Framework%20for%20Ethiopian%20Education%20(KG%20%E2%80%93%20Grade%2012)-LwMwO5Ip.pdf)

6. Education and training policy - moe.gov.et. <https://moe.gov.et/storage/Books/Education%20and%20Training%20Policy%20of%20Ethiopia.pdf>
7. Güneyli, E. (2020). Etiyopya dış politikası ve eğitim sistemi incelemesi. Milimanaliz.
8. Qəhrəmanov, A. (2012). “Ümumi orta təhsil səviyyəsinin yeni fənn kurikulumlarının tətbiqi üzrə” təlim materialı. Xəzər Universiteti.

İsveçrədə məktəbəqədər təhsilin rolu və təsiri

Qasımova Azadə Azər qızı

<https://orcid.org/0009-0009-4277-9845>
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

Açar sözlər: İsveçrə, məktəbəqədər təhsil, multikultural təhsil, uşağın inkişafı.

Keywords: Switzerland, preschool education, multicultural education, child development.

Giriş

Məqsəd. Tədqiqatın məqsədi, İsveçrədə məktəbəqədər təhsilin özünəməxsus xüsusiyyətlərini və üstünlüklərini araşdıraraq təhlil etməkdir. Eyni zamanda məqsəd, oxuculara bu təhsil sisteminin keyfiyyət və nəticələrini izah etməklə, məktəbəqədər təhsilin sosial, iqtisadi və mədəni sahələrə olan təsirlərini göstərməkdir.

Vəzifələr:

- İsveçrədə məktəbəqədər təhsil sisteminin xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirmək;
- məktəbəqədər təhsilin uşaqların inkişafına təsirini araşdırmaq.

Yenilik və əhəmiyyət. Bu tezisdə İsveçrənin məktəbəqədər təhsil sisteminin xüsusiyyətlərini araşdırılmış və bir çox üstünlükləri müəyyən edilmişdir. Buna görə də məqalə təhsil sahəsində pedaqoqlar və tədqiqatçılar üçün əhəmiyyətli mənbə hesab oluna bilər.

Problemin aktuallığı. Azərbaycanda təhsilin inkişaf etdirilməsi üçün xarici ölkələrin təhsil təcrübələrinin öyrənilməsi aktual problemdir. Bu səbəbdən İsveçrənin təhsil uğurlarına təkan verən amillərin araşdırılmasında fayda var.

Metodologiya. Tezis mövzu ilə bağlı ədəbiyyatların araşdırılması əsasında yazılmışdır. Mövzu ilə bağlı açar sözlər müəyyən edildikdən sonra bu sözlər müxtəlif akademik məlumat bazalarında araşdırma aparmaq üçün istifadə edilmişdir. Lazımı məlumatları toplamaq və təhlil etmək üçün müvafiq məqalələr seçilərək ətraflı şəkildə araşdırılmış və təhlil edilmişdir.

Tapıntılar

İsveçrədə məktəbəqədər təhsil sistemi. İsveçrə mədəni zənginliyi, yüksək həyat səviyyəsi və keyfiyyətli təhsil sistemi ilə tanınan ölkədir. Təhsil sisteminin fundamental elementi hesab olunan məktəbəqədər təhsilin ilkin mərhələlərində uşaqların inkişafına xüsusi diqqət yetirilir. Bu ölkədə məktəbəqədər təhsil uşaqların sosial, koqnitiv, dil və emosional bacarıqlarının inkişafına kompleks yanaşma təklif edir.

İsveçrənin məktəbəqədər təhsil sistemi müxtəlif mədəniyyətlərin birgə yaşadığı, federal struktur daxilində üç fərqli dil qrupundan ibarət unikal struktura malikdir. Ölkənin alman, fransız və italyan dilli bölgələrində məktəbəqədər təhsil proqramları yerli mədəni müxtəlifliyi əks etdirir və uşaqlara çoxdilli təhsil təklif edir [Swiss Conference of Cantonal Ministers of Education (EDK), 2022].

İsveçrədə məktəbəqədər təhsil uşaqların 3-6 yaş arası dövrünü əhatə edir. Bu dövr uşaqların əsas bacarıqlara yiyələndiyi, sosiallaşmanın, öyrənməyə münasibətin formalaşdığı həssas mərhələdir. Ölkənin təhsil sistemində məktəbəqədər yaşlı uşaqlara dəstək olmaq və onların təhsilini tənzimləmək üçün bir sıra standartlar müəyyən edilmişdir.

Məktəbəqədər təhsilin uşaqların inkişafına təsiri. İsveçrənin məktəbəqədər təhsil modeli uşaqların müasir dünyada müəyyən mövqe tutmaları üçün hazırlanmasında əsas təşkil edir. Məktəbəqədər təhsil uşaqların intellektual, sosial və psixoloji inkişafını dəstəkləyir və onları gələcək həyat üçün hazırlayır [Smith, 2019].

Məktəbəqədər təhsil uşaqların koqnitiv, emosional, sosial və fiziki inkişafına təsir edən həssas bir mərhələdir. İsveçrədə bu kontekstdə həyata keçirilən strategiya və proqramlar uşaqların ömür boyu öyrənməyə verdiyi töhfə baxımından əhəmiyyət kəsb edir.

Koqnitiv inkişaf. Məktəbəqədər təhsil uşaqların idrak inkişafını dəstəkləyən effektiv platforma təqdim edir. Riyazi, dil və vizual-bədii bacarıqların mənimsənilməsinə yönəlmiş proqramlar uşaqlara əsas bacarıqlar və ibtidai məktəb təhsili üçün daha güclü zəmin yaradır. İsveçrənin məktəbəqədər təhsil sistemi uşaqları oyun vasitəsilə öyrənməyə həvəsləndirir və onlara maraqlarını kəşf etməyə imkan verir [Federal Department of Home Affairs, 2021].

Emosional inkişaf. Erkən uşaqlıq dövrü emosional inkişafın əsaslarının qoyulduğu bir mərhələdir. İsveçrədəki məktəbəqədər təhsil proqramları uşaqlara emosional intellektlərini tanımaq və idarə etmək üçün vacib vasitələr təklif edir. Müəllimlər uşaqların emosional ehtiyaclarını başa düşmək və bu ehtiyaclara uyğun dəstək vermək üçün hazırlanır.

Sosial inkişaf. İsveçrənin multikultural təbiəti uşaqları müxtəlif mədəniyyətlər və dil qrupları ilə qarşılıqlı əlaqəyə təşviq edir. Məktəbəqədər təhsil uşaqlara sosial bacarıqlar aşılayır, onlarda empatiyanın inkişafına kömək edir və qruplarda əməkdaşlıq bacarıqlarını gücləndirir. Bu, uşaqlara öz cəmiyyətlərinə daha yaxşı inteqrasiya etməyə və mədəni müxtəlifliyi dərk etməyə imkan verir.

Fiziki inkişaf. İsveçrənin məktəbəqədər təhsil proqramlarına uşaqların fiziki sağlamlığını dəstəkləyən fəaliyyətlər daxildir. İdman, oyunlar və açıq fəaliyyətlər uşaqların motor bacarıqlarını inkişaf etdirməyə və sağlam həyat vərdişləri yaratmağa kömək edir. [Swiss Federal Statistical Office, 2021].

Nəticə

Beləliklə, aparılan təhlillərə əsasən qeyd etməliyik ki, məktəbəqədər təhsil uşaqların müxtəlif sahələrdə öz potensiallarını kəşf etmələrinə və bu potensiallarını inkişaf etdirmələrinə kömək edir. Koqnitiv, emosional, sosial və fiziki inkişaf baxımından qiymətləndirildikdə İsveçrənin məktəbəqədər təhsil proqramları uşaqlara geniş bacarıqlar təqdim edir. Ölkənin məktəbəqədər təhsil proqramları uşaqların riyazi, vizual-bədii və dil bacarıqlarının inkişaf etdirilməsinə, koqnitiv inkişaflarının gücləndirilməsinə, emosional zəkaya yönəlmiş yanaşmaları onların emosional inkişafına kömək edir. Eyni zamanda, multikultural dəyərlərə üstünlük verildiyi bu ölkədə uşaqlar müxtəlif mədəniyyətlərlə qarşılıqlı əlaqədə olur, sosial bacarıqlarını inkişaf etdirir və sosial müxtəlifliklərini dərk edirlər.

İstinadlar

1. Federal Department of Home Affairs. (2021). Early Childhood Education and Care in Switzerland. Retrieved from <https://www.eda.admin.ch/>
2. Smith, A. (2019). Early Childhood Education and Cognitive Development. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 60(2), 191-202.
3. Swiss Conference of Cantonal Ministers of Education (EDK). (2022). Early Childhood Education and Care: Guidelines and Frameworks. Retrieved from <https://www.edk.ch/>

Sinqapur və Azərbaycanda uşaqların məktəbhazırlıq dövründəki oxşar və fərqli cəhətlər

Hacımuradova Aysel Şixmət qızı

<https://orcid.org/0009-0008-1869-9100>
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

Açar sözlər: Sinqapur, Azərbaycan, məktəbəqədər təhsil.

Keywords: Singapore, Azerbaijan, preschool education.

Giriş

Məqsəd. Bu tədqiqatın məqsədi Sinqapur və Azərbaycanın məktəbəqədər təhsil sistemləri arasındakı oxşar və fərqli cəhətləri müqayisə və təhlil etmək, onların unikal yanaşma və metodologiyalarını vurğulamaqdır.

Yenilik və əhəmiyyət. Müxtəlif metodologiyalar vasitəsilə uğurlu təhsil təcrübələrini öyrənmək üçün hər iki ölkənin təhsil mənzərəsinin təhlil olunması tədqiqatın elmi yeniliyidir. Bu, eyni zamanda keyfiyyətli təhsilə nail olmaq baxımından əhəmiyyətlidir.

Problemin aktuallığı. Bu tədqiqatın aktuallığı gələcək nəsillərin formalaşmasında və hərtərəfli inkişafın təşviqində təhsilin əhəmiyyəti ilə vurğulanır, Sinqapur və Azərbaycandakı uğurlu təhsil modellərini araşdırmağı və onlardan öyrənməyi vacib edir.

Metodologiya. Bu tədqiqatda istifadə olunan metod Sinqapur və Azərbaycanda məktəbəqədər təhsil yanaşmalarının müqayisəli təhlilini əhatə edir. Bu, hər iki ölkədə məktəbəqədər təhsillə bağlı mövcud ədəbiyyat, siyasət və təcrübələrin öyrənilməsinə nəzərdə tutur.

Sinqapurda məktəbəqədər təhsil. Sinqapurda məktəbəqədər təhsil yüksək qiymətləndirilir və uşaqların ibtidai məktəbə və ondan sonrakı təhsilə hazırlanmasında mühüm rol oynayır. O, tək-cə akademik cəhətdən deyil, həm də sosial, emosional və fiziki rifaha diqqət yetirərək hərtərəfli inkişafı vurğulayır. Sinqapurda bəzi proqramlar üç yaşlı uşaqlar üçün nəzərdə tutulsa da, məktəbəqədər təhsil, adətən, dörd yaşında başlayır [Early Childhood Care and Education (ECCE) Programmes in Singapore, 2006]. Sinqapurda məktəbəqədər təhsil müəssisələri-

nin üç növü fəaliyyət göstərir: 1) dövlət uşaq bağçaları; 2) özəl uşaq bağçaları; 3) uşaq baxım mərkəzləri (Bu müəssisələr əlavə məktəbəqədər proqramlarla, 2–7 yaş arası uşaqları qayğı və erkən öyrənmə təcrübəsi ilə təmin edir). Sinqapur məktəbəqədər təhsil kurikulumunda vahid inkişaf, oyun əsaslı öyrənmə, çoxdillilik kimi amillər öz əksini tapır.

Azərbaycanda məktəbəqədər təhsil. Məktəbəqədər təhsil Azərbaycan Respublikasında fasiləsiz təhsil sisteminin ilk pilləsi kimi fərdin, cəmiyyətin və dövlətin maraqları nəzərə alınmaqla davamlı inkişaf etdirilən prioritet fəaliyyət sahəsidir [<https://edu.gov.az/az/preschool-education>]. Azərbaycanda məktəbəqədər təhsilin əsas məqsədi hərtərəfli inkişaf etmiş, zəruri həyati bacarıqlara yiyələnmiş şəxsiyyətin formalaşdırılmasıdır. Əsas obyekt 0–6 yaş aralığındakı uşaqlardır.

Azərbaycanda məktəbəqədər təhsil rəsmi olaraq 1 yaşından başlayır, lakin uşaqların bağçalara qəbul səviyyəsi kifayət qədər aşağı olaraq qalır. Bu fərq kənd yerlərində şəhər mərkəzləri ilə müqayisədə daha genişdir [<https://www.unicef.org/azerbaijan/early-learning>]. Məktəbəqədər təhsil müəssisələri özəl və dövlət olaraq iki yerə ayrılır. Bundan əlavə ölkə üzrə məktəbəqədər təhsilə əlçatanlığın artırılması, məktəbəqədər təhsilin inkişafı və təhsildə valideynin birgə iştirakını təmin etmək, xüsusilə ucqar və ya əlverişsiz dağ kəndlərində keyfiyyətli təhsil xidmətlərinin həyata keçirilməsi məqsədi ilə icma əsaslı məktəbəqədər təhsil layihəsi çərçivəsində qruplar fəaliyyət göstərir [<https://www.icmalayihesi.edu.az/>]. Məktəbəqədər təhsil kurikulumu oyuna əsaslanan öyrənmə vasitəsilə hərtərəfli inkişafı həyata keçirir, o cümlədən: koqnitiv, sosial-emosional, fiziki və dil inkişafı kimi amilləri nəzərə alır.

Hər iki ölkənin məktəbəqədər təhsili arasında oxşar və fərqli xüsusiyyətlər. Sinqapur və Azərbaycanın təhsil mənzərəsinin əhəmiyyətini qiymətləndirmək üçün hər iki ölkənin təhsil sistemlərinin qısa icmalı zəruridir. Sinqapurun məktəbəqədər təhsil modeli standartları və innovativ tədris metodologiyalarının mükəmməlliyi ilə diqqəti cəlb edir. Azərbaycanın məktəbəqədər təhsil sistemi gələcək təhsil üçün möhkəm zəmin yaratmaq öhdəliyinə görə qiymətləndirilir. Bu unikal xüsusiyyətlər müqayisəli təhlil üçün zəmin olmaqla müxtəlif metodologiyalara malik ölkələrin uğurlu təhsil nəticələrinə necə nail olduqlarına dair fikirlər yaradır.

Sinqapur və Azərbaycan arasında coğrafi və mədəni fərqlərə baxmayaraq, hər iki xalq təhsildə uğur əldə etmək üçün qətiyyətli öhdəliyi bölüşür. Bununla belə, onların inkişaf trayektoriyaları fərqlidir. Sinqapur akademik mükəmməlliyi təşviq edən yüksək strukturlaşdırılmış və rəqabətli təhsil sistemində diqqət yetirir [Ministry of Education Singapore, 2023]. Nurturing Early Learners (NEL) Framework]. Azərbaycan xarakter inkişafına diqqət yetirməklə akademik ciddiliyi birləşdirən vahid yanaşma tətbiq edir [Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutu, 2022]. Müqayisəli təhlil bu müxtəlif trayektoriyaların uğurlu təhsil üçün əsas

tələblərə necə cavab verdiyini üzə çıxarır, onların müvafiq nailiyyətlərinə töhfə verən ümumi cəhətlərə və fərqlərə işıq salır.

Sinqapurda “Həyat üçün öyrənmə” proqramı və STEM təhsilinə vurğu kimi təşəbbüslər öyrənənləri gələcəyin çağırışlarına hazırlamaq öhdəliyini nümayiş etdirir [Ministry of Education Singapore, 2020]. Azərbaycanın məktəbəqədər təhsil kurikulumu şəxsiyyətin hərtərəfli yetişdirilməsinə yönəlmişdir.

Tapıntılar

Sinqapur və Azərbaycanın qəbul etdiyi unikal yanaşmaların nəticələri göstərir ki, Sinqapurun təhsil sistemi yüksək səviyyəli akademik performans yetişdirməkdə üstün olsa da, Azərbaycanın vahid yanaşması yaradıcılıq və möhkəmlik də daxil olmaqla daha geniş bacarıqlar toplusunu inkişaf etdirir [Təhsil İşçilərinin Peşəkar İnkişafı İnstitutu, 2017]. Bütün bunlar erkən təhsilə hazırlığın artırılmasında qlobal əməkdaşlıq üçün mülahizələrə yol açır.

Hər iki dövlətin – Sinqapur və Azərbaycanın məktəbəhazırlıq qruplarında aparılan işlərin müqayisəli təhlili aşağıdakı istiqamətlərə yol açır:

1. **Birgə öyrənmə imkanları:**

Yüksək səviyyəli akademik performans yetişdirilməsinə diqqət yetirən Sinqapur Azərbaycanın yaradıcılıq və dözümlülüyü inkişaf etdirən vahid modelindən öyrənə bilər. Azərbaycan Sinqapurun effektiv akademik strategiyalarından faydalana bilər.

2. **Təhsildə qlobal əməkdaşlıq:**

Məktəbəhazırlığın artırılmasında qlobal əməkdaşlıq üçün mülahizələr beynəlxalq tərəfdaşlığın əhəmiyyətini artırır. Bu əməkdaşlıq yanaşması daha zəngin və müxtəlif təhsil təcrübəsi yaratmaq üçün birgə tədqiqat təşəbbüslərini, tərbiyəçi-müəllim mübadiləsi proqramlarını və ya birgə kurikulumun işlənməsini əhatə edə bilər.

Nəticə

Nəticə olaraq qeyd etməliyik ki, Sinqapur və Azərbaycanın təhsil trayektoriyaları təhsil uğuruna aparan müxtəlif yollar haqqında dəyərli fikirlər təklif edir. Müasir dövrdə inkişaf etməkdə olan ölkələrin uğurlu təhsil sistemlərinin formalaşmasında uyğunlaşma və innovasiyanın vacibliyi vurğulanır. Bu yanaşmaları başa düşmək və onlardan öyrənmək tək-cə birbaşa iştirak edən dövlətlərə fayda vermir, həm də təhsildə qlobal əməkdaşlıq haqqında daha geniş müzakirələrə töhfə verir. Sinqapur və Azərbaycanın təhsil sistemini dünya miqyasında erkən təhsilə hazırlığı artırmaq üçün gələcək inkişafa motivasiya verən nümunə kimi qiymətləndirmək olar.

İstinadlar

1. Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyinin rəsmi veb saytı <https://edu.gov.az/az/preschool-education>
2. Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutu. (2022). Məktəbəqədər təhsil proqramı (kurikulum).
3. İcma əsaslı məktəbəqədər təhsil layihəsinin rəsmi veb saytı <https://www.icmalayihesi.edu.az/>
4. Təhsil İşçilərinin Peşəkar İnkişafı İnstitutu. (2017). Məktəbhazırlıq qruplarında işin təşkili metodikası
5. Choo, K. K. (2015). The Shaping of Childcare and preschool education in Singapore: From separatism to collaboration - International Journal of Child Care and Education policy. <https://ijcecep.springeropen.com/articles/10.1007/2288-6729-4-1-23>
6. Early Childhood Care and Education (ECCE) Programmes in Singapore. (2006). <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000147238>
7. Early Learning - Azerbaijan – UNICEF <https://www.unicef.org/azerbaijan/early-learning>
8. Ministry of Education Singapore. (2020). Learn for life – ready for the future: Refreshing our curriculum and skillsfuture for educators.
9. Ministry of Education Singapore. (2023). Nurturing Early Learners (NEL) Framework.
10. Ting, T.C. (2007). Policy Developments in Pre-School Education in Singapore: A Focus on the Key Reforms of Kindergarten Education. ICEP 1, 35–43 <https://doi.org/10.1007/2288-6729-1-1-35>

Bolqarıstan və Azərbaycan təhsil sistemlərinin qarşılıqlı təsviri və müqayisəsi

Şəfiyeva Aysel Rizvan qızı

<https://orcid.org/0009-0004-4714-6055>
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

Açar sözlər: Bolqarıstan təhsili, Azərbaycan təhsili, təhsil sistemi.

Keywords: Bulgarian education, Azerbaijani education, education system.

Giriş

Məqsəd və vəzifələr. Bu tezis məqsədi Azərbaycan və Bolqarıstan dövlətlərinin təhsil sistemlərini qarşılıqlı təsvir etmək və təhsil sistemləri arasında oxşar və fərqli cəhətləri vurğulamaqdır. Tezisdə, əsasən, bu vəzifələrin yerinə yetirilməsi nəzərdə tutulub: Bolqarıstan dövlətinin təhsil sisteminin xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirmək və Bolqarıstan kurikulumu ilə Azərbaycan kurikulumunu müqayisəli təhlilə nəzər yetirmək.

Yenilik və əhəmiyyət. Bu tezis hər iki ölkənin təhsil sistemlərinin xüsusiyyətlərini müəyyən edir, o, həmçinin milli və beynəlxalq səviyyədə təhsil sistemlərinin rəqabət qabiliyyətini artırmaq üçün bir-birindən öyrənə biləcəyi sahələri vurğulayır. Buna görə də məqalə təhsil sahəsində pedaqoqlar və tədqiqatçılar üçün mühüm mənbədir.

Problemin aktuallığı. Ölkəmizdə təhsil sisteminin inkişafı baxımından xarici ölkələrin təhsil təcrübələrinin araşdırılması olduqca vacibdir. Bu səbəbdən strateji tərəfdaşımız olan Bolqarıstanın təhsil uğurlarına təkan verən amillərin araşdırılmasında fayda var.

Metodologiya. Tezis hər iki ölkənin təhsil sistemlərindən bəhs edən ədəbiyyatların araşdırılması əsasında yazılmışdır. Mövzu ilə bağlı açar sözlər müəyyən edildikdən sonra bu sözlər müxtəlif akademik məlumat bazalarında araşdırma aparmaq üçün istifadə edilmişdir. Lazımı məlumatları toplamaq və təhlil etmək üçün müvafiq məqalələr seçilmiş və bu məqalələr ətraflı şəkildə araşdırılaraq təhlil edilmişdir.

Tapıntılar

Bolqarıstan Təhsil Qanunu. Bolqarıstan Respublikasında təhsil haqqında ilk qanun “Dövlət Məktəbləri haqqında Müvəqqəti Nizamnamə” (1878) olmuşdur. Uzun illər ərzində Bolqarıstan təhsil sistemində aparılan islahatlar və yeniliklər 2015-ci il “Məktəbəqədər və məktəb təhsili haqqında” Qanunun qəbul edilməsinə səbəb olmuşdur. Bu qanuna 2023-cü ildə müəyyən dəyişiklik və əlavələr edilmişdir.

Azərbaycan və Bolqarıstanın təhsil sistemlərinin əsas funksiyaları və prinsipləri Azərbaycanda öyrədici, inkişafetdirici, tərbiyəedici funksiyalar daşıyan təhsil, Bolqarıstanda bir proses kimi qəbul edilərək öyrənmə, tərbiyə və sosiallaşma funksiyalarını həyata keçirir [“Təhsil Haqqında Qanun”, 2009, Zakon za preduchilishnoto i uchilishnoto obrazovaniye, 2015].

Bolqarıstan və Azərbaycan təhsil sistemində aparılan siyasətin əsas prinsiplərinin müqayisəsi zamanı müəyyən fərqlər nəzərə çarpsa da ümumən hər iki prinsiplər toplusu oxşar məzmunu malikdir:

Cədvəl 1.

Təhsil sisteminin əsas prinsipləri	
Bolqarıstan təhsil sistemi	Azərbaycan təhsil sistemi
1. təhsil hüququnu təmin etmək üçün vahid dövlət təhsil siyasətinin həyata keçirilməsi;	
2. təlimin şagirdin maraq və motivasiyasına uyğunluğu;	keyfiyyətlik
3. hər kəsin keyfiyyətli təhsilə bərabər çıxışının təmin olunması;	bərabərlik
4. təhsildə ayrı-seçkiliyə yol verilməməsi;	bərabərlik
5. bolqar təhsil ənənəsinin qorunması və inkişafı;	varislik
6. humanizm və tolerantlıq;	humanistlik
7. mədəni müxtəlifliyin və inklüzivliyin qorunması;	bərabərlik və humanistlik
8. elmi əsaslılıq və nəticələrin proqnozlaşdırılmasına əsaslanan tədris prosesinin təşkilində innovativlik və səmərəlilik;	səmərəlilik
9. idarəetmənin şəffaflığı və təhsilin inkişafının proqnozlaşdırılması;	
10. təhsil siyasətini həyata keçirmək üçün muxtariyyət, özünüidarəetmə və qeyri-mərkəzləşmə (Zakon za preduchilishnoto i uchilishnoto obrazovaniye, 2015).	demokratiklik (“Təhsil haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 2009).

Cədvəl 1-də Bolqarıstan təhsil sistemindəki mövcud prinsiplər və onların Azərbaycan təhsil sistemindəki ekvivalenti göstərilmişdir. Bolqarıstan təhsil prinsiplərinin 1-ci və 9-cu sırada qeyd olunmuş bəndlərinə müvafiq prinsip “Təhsil haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda qeyd edilməmişdir. “Təhsil haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 29-cu maddəsinin 29.0.1. bəndində təhsil sahəsində vahid dövlət siyasətini müəyyənləşdirmək və onun həyata keçirilməsini təmin etmək; 29.0.3. bəndində təhsil sisteminin inkişafı üçün müxtəlif istiqamətli dövlət proqramlarını təsdiq etmək və onların icrasına nəzarəti həyata keçirmək təhsil sahəsində dövlətin qarşıya qoyduğu vəzifələrdən biri kimi göstərilmişdir [“Təhsil haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 2009]. Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası”nda təhsilin 5 əsas strateji inkişaf istiqaməti sırasında da idarəetmə xüsusi qeyd olunub, “Nəticələrə görə cavabdeh, şəffaf və səmərəli tənzimləmə mexanizmlərinə malik, dövlət-ictimai xarakterli və dövlət-biznes partnyorluğuna əsaslanan təhsildə yeni idarəetmə sisteminin formalaşdırılması” prioritet hədəflərdən biri kimi verilmişdir [Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası, 2013].

Bolqarıstan təhsil sistemi səriştələr əsasında yaradılmışdır. Təhsil şagirdlərdə ünsiyyət (ana dilində və xarici dildə), tənqidi və yaradıcı təfəkkür, mədəni səriştə, STEM, rəqəmsal savadlılıq, sahibkarlıq və liderlik, ictimai və mülki səriştə, öyrənmə bacarığı kimi kompetensiyaların formalaşdırılmasına istiqamətlənmişdir. [Kozarev, 2023]. Sadalanan səriştələr Azərbaycan təhsilində də rəhbər tutulur. Lakin “Liderlik və sahibkarlıq” səriştə kimi ölkəmizin təhsil siyasətində əksini tapmamışdır.

Ölkələr üzrə təhsil kurikulumlarının müqayisəsi. Hər iki ölkənin kurikulum proqramında qeyd olunmuş təhsil strukturca eynidir: məktəbəqədər, ibtidai təhsil, əsas təhsil (ilk, orta təhsil və tam orta təhsil). Məktəbəqədər təhsil zamanı şagirdlərə sosial elmlər, əsas bacarıqlar, bolqar dili, musiqi, təbiətşünaslıq, oyun və istirahət, riyaziyyat, idman və incəsənət; ibtidai təhsil pilləsində Bolqar dili və ədəbiyyatı, riyaziyyat, insan və cəmiyyət, texnologiya və ev təsərrüfatı, xarici dil, incəsənət, insan və təbiət, musiqi və idman; iki pillədən təşkil olunmuş əsas təhsil səviyyəsində isə riyaziyyat, Bolqar dili və ədəbiyyatı, informatika, xarici dil, tarix və sivilizasiya, tibb təhsili, iqtisadiyyat və coğrafiya, biologiya, ətraf mühitin mühafizəsi və kimya, musiqi, astronomiya və fizika, incəsənət, idman və texnologiya kimi fənlər tədris olunur [Tafrova, Bankov, Mavrodieva, TIMSS 2019, Za obsheobrazovatel'nata podgotovka, 2015].

Qiymətləndirmə sistemlərinin müqayisəsi. Hələ 1991-ci ildə Xalq Təhsili Qanunu qəbul edildikdə, Bolqarıstanda təhsil sisteminin milli qiymətləndirilməsinin zəruriliyi prioritet kimi müəyyən edilmişdir. Milli qiymətləndirmə standart-

larının hazırlanması tapşırığı ilə Təhsil Nazirliyi rəsmi milli test agentliyi olan Məktəbəqədər və Məktəbəqədər Təhsildə Qiymətləndirmə Mərkəzini (CAPSE) yaratmışdır. Şagird nailiyyətləri hər bir sinif və fənn üzrə kurikulumda qeyd olunan məqsədlərə uyğun olaraq qiymətləndirilir [Tafrova, Bankov, Mavrodieva, TIMSS 2019]. I sinfin əvvəlində şagirdlərin hazırlıq səviyyəsini müəyyən etmək üçün qiymətləndirmə aparılır. Bu qiymətləndirmə Azərbaycan təhsilində diaqnostik qiymətləndirmə adlanan qeyri-rəsmi qiymətləndirməyə uyğun gəlir. Bu növ qiymətləndirmənin əsas məqsədi müəllimlərə şagirdlərin fərdi ehtiyaclarını müəyyən etməyə kömək etməkdir. Bolqarıstanda I sinfin sonunda qiymətləndirmə yalnız keyfiyyət göstəricilərindən istifadə etməklə aparılır [Tafrova, Bankov, Mavrodieva, TIMSS 2019]. Müvafiq olaraq Azərbaycanda da I sinfin sonunda kəmiyyət göstəriciləri ilə ifadə olunan BSQ həyata keçirilmir. [Qiymətləndirmə Konsepsiyası, 2009].

II–XII siniflərdə şagirdlərin bilik və bacarıqları beş səviyyəli altı ballıq sistemlə qeyd olunan keyfiyyət və kəmiyyət göstəricilərinə əsasən, əla (6), çox yaxşı (5), yaxşı (4), kafi (3), zəif (2) qiymətləndirilir. Şagirdlərin illik qiymətləri minimum kafi (3) olarsa, öz sinif səviyyələrini tamamlaya bilirlər [Tafrova, Bankov, Mavrodieva, TIMSS 2019].

İki ölkə üzrə ana dili fənn kurikulumlarının müqayisəsi. Son olaraq hər iki ölkənin ana dili fənn kurikulumlarında verilmiş məzmun xətlərini nəzərdən keçirməkdə fayda var. Bu müqayisə bizə təhsil sisteminin müvafiq fənn üzrə hədəflədiyi nəticələri və məqsədləri anlamaqda kömək edəcəkdir. Azərbaycan dili fənni üzrə kurikulumda məzmun xəttləri aşağıdakılardır:

- dinləyib-anlama və danışma;
- oxu;
- yazı;

• dil qaydaları [Azərbaycan dili üzrə təhsil proqramı, 2013]. Bu anlayış Bolqarıstanın ana dili fənn kurikulumunda səriştə, başqa sözlə, bacarıq adı altında əks olunmuşdur. Bu bacarıqlara kommunikativ, dilçilik və sosial-mədəni bacarıqlar aid edilmişdir. Kommunikativ bacarıqlar danışma, yazı, dinləmə, oxu kimi kateqoriyalara bölünmüşdür. Bu qarşılaşdırma əsasında deyə bilərik ki, Bolqarıstanda ana dili fənninin tədrisi daha geniş məzmunu və bundan irəli gələn təlim nəticələrinə malikdir. [Zakon za preduchilishnoto i uchilishnoto obrazovaniye, 2015].

Nəticə

Müasir dövrdə hər iki ölkənin – Bolqarıstan və Azərbaycan Respublikasının təhsil sistemi XXI əsr müvafiq bacarıqlara malik, vətənpərvər şəxsiyyətlərin yetişdirilməsinə istiqamətlənmiş və dünya təhsilinə inteqrasiya etməkdədir. Bu səbəbdən təhsilin əsasları mahiyyətcə oxşardır. Təhsil sistemi Bolqarıstan, Türkiyə və başqa ölkələrin təhsil sistemlərinə inteqrasiya edilmiş liderlik və sahibkarlıq bacarıqlarının Azərbaycan təhsilində də yer alması əsrimizin tələblərindən doğan zərurət kimi dəyərləndirilməli və bu istiqamətdə işlər aparılmalıdır.

İstinadlar

1. Azərbaycan Respublikasının “Təhsil Haqqında” Qanunu. (2009). Bakı.
2. Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası. (2013). Bakı.
3. Azərbaycan Respublikasının ümumtəhsil məktəbləri üçün Azərbaycan dili üzrə təhsil proqramı (kurikulumu) (I-XI siniflər). (2013). Bakı.
4. Azərbaycan Respublikasının ümumtəhsil sistemində Qiymətləndirmə Konsepsiyası. (2009). Bakı.
5. Tafrova A., Bankov K., Mavrodieva M., TIMSS. (2019). Encyclopedia (Bulgaria)
6. Zakon za preduchilishnoto i uchilishnoto obrazovaniye. (2015).
7. Y.Kozarev. (2015). Kompetentnosti i obrazovaniye.
8. Naredba № 5 ot 30.11.2015 g. Za obshoobrazovatelnata podgotovka.

Yaponiya kurikulumunda karyera təhsilinin əhəmiyyəti

Şəkişanlı Aydan İmruz qızı

<https://orcid.org/0009-0004-0878-8231>
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

Açar sözlər: Yaponiya, kurikulum, karyera təhsili, karyera seçimi, karyera rəhbərliyi.

Keywords: Japan, curriculum, career education, career choice, career guidance.

Giriş

Məqsəd. Tezis Yaponiya təhsil sistemi nümunəsində karyera təhsilinin kurikulumuna inteqrasiyasının əhəmiyyətini müəyyən etmək məqsədi daşıyır. Dövrün ən qabaqcıl səriştlərindən hesab edilən problem həllətmə, tənqidi düşüncə, adaptasiya, əməkdaşlıq və tətbiqi bacarıqların məktəb proqramlarının tələbləri içərisində yer alması şagirdlərin daha şüürlü, doğru qərar vermələrində vacib rol oynayır.

Yenilik və əhəmiyyət. Təhsil sistemində qabaqcıl təcrübəyə malik Yaponiyanın həm rəsmi, həm də qeyri-rəsmi kurikulumlarında peşəyönümlü məktəb şagirdlərinə istiqamət verəcək yeniliklər var. Tezis ölkəmiz üzrə kontekstə uyğun təcrübələrdən faydalanmağı təklif edir.

Problemin aktuallığı. Yaponiya təhsil sistemi nümunəsində karyera təhsilinin kurikulumuna inteqrasiyasının əhəmiyyəti və üstünlüklərindən bəhs olunmasını tezisnin aktuallığı kimi dəyərləndirmək olar.

Vəzifələr. Tezisdə müzakirə olunacaq əsas yarımbaşlıqlar bunlardır:

- Yaponiyada karyera təhsili;
- yerli və beynəlxalq təcrübənin müqayisəsi;
- məktəb və müəllimlərin üzərinə düşən öhdəliklər.

Metodologiya. Tədqiqat işinin məzmunu son 20 ildə Yaponiyada tətbiq olunan bir çox yenilikləri özündə ehtiva edir. Müəyyən müqayisə və təhlillər aparmaq üçün xarici mənbələr araşdırılmış və sonda müəyyən nəticələr ümumiləşdirilmişdir.

Tapıntılar

Təhsil siyasətini dövlət tələblərinə uyğun olaraq dəyişən Yaponiya hal-hazırda PISA, PIRLS kimi beynəlxalq qiymətləndirmələrdə ən yüksək nəticələr göstərən ölkələrdəndir. Şübhəsiz ki, məktəb proqramlarının (milli kurikulumlar) yenilənməsi və müasir dövrün tələblərinə, əmək bazarının tələbatına uyğun qurulması yüksək nəticələrə gətirib çıxaran səbəblərdəndir.

Ənənəvi təlim proqramına əsasən deyə bilərik ki, müəllimlər tədris zamanı öyrənlərin fikir və xəyal güclərini nəzərə almır, eyni zamanda öyrənmək üçün şagirdləri kifayət qədər motivasiya edə bilmir. Bunun nəticəsi olaraq son iki onillikdə tətbiq olunan “zest for learning”- yəni, “öyrənmək həvəsi” anlayışı meydana gəldi. Bu, artıq əlavə dərs saatlarının azaldılması, o cümlədən, əlaqəli öyrənmə (integrated study) proqramının yaradılması ilə nəticələndi [<https://asia-society.org/global-cities-education-network/>]. Belə ki, “Zest for life”: “ömrüboyu öyrənmə, özünü anlama, müstəqil fikir yürütmə, qərarvermə”; “sağlamlığın təbliği”; “nizam-intizam və başqaları ilə əməkdaşlıq edə bilmə” kimi prinsipləri özündə ehtiva edir [Kimura və Tatsuno, 2017].

Yaponiyada maraq dairəsində olan əsas mövzulardan biri məktəbi bitirən məzunların peşə seçimləri və bu seçimləri üzrə fəaliyyətlərini izləməkdir. Belə ki, bu mövzunun həssaslığı karyera təhsilinin milli kurikulumuna daxil edilməsi və ibtidai siniflərdən başlayaraq pillə-pillə aşılmasını təmin etmişdir [Mochizuki, 2011]. Təsadüfi deyil ki, Yaponiya milli kurikulumunun 2008/2009-cu illərdə hədəfi təcrübə üçün nəzərdə tutulan fəaliyyətlərin artırılması olmuşdur. Buraya iş yerlərində aparılan xüsusi fəaliyyətlər, xüsusən də yuxarı siniflərdə müxtəlif peşələr üzrə uzunmüddətli təcrübə proqramlarının həyata keçirilməsi aiddir [Haruoka, 2019].

Ənənəvi olaraq, biz məktəbdə təhsil alan şagirdlərin buraxılış siniflərinə çatanda müəyyən bir peşə seçməsi və ya dövlət imtahanında əldə edilən nəticələr hesabına ixtisas seçərək istiqamətləndiyini müşahidə edirik. Halbuki, bu proses şagirdlərin mühit dəyişməsi, iş həyatına adaptasiya ola bilməmək və hətta ən pis halda təhsili və ya karyeralarını yarıda qoymaları ilə nəticələnmə bilər. Yaponiyada, ilk növbədə, karyera bələdçiləri şagirdlərin müəllimləri olaraq qəbul edildikləri üçün onların bacarıq və istiqamətlərinin müəyyən edilməsi öhdəliklərini üzərlərinə götürmüş olurlar. Statistika əsasən, yuxarı sinif məzunlarının 98%-i təhsilini davam etdirmək üçün universitetlərə müraciət edirlər [Mochizuki, 2011]. Lakin şagirdlərin təhsili yarımçıq qoymaları və ya gələcəkdə ixtisasları üzrə işləyə bilməmələri karyera təhsilinin o qədər də uğurlu olmadığını göstərir [<https://www.mext.go.jp/en/policy>]. Səbəblərdən biri isə “imtahan rəqabəti”dir.

Bu baxımdan, Yaponiyada 21-ci əsrin ilk onilliyinin Azərbaycanda olan mövcud vəziyyətlə oxşarlıq təşkil etdiyini müşahidə edə bilərik. Müəllim və valideynlər uşaqlara seçimlərində istiqamət vermək əvəzinə, onların maksimum nəticələri üçün mübarizə aparırdılar. Müəllimlər sanki peşə seçimi ilə bağlı öhdəliklərini unutmmuş, tək məqsədləri məktəbin ən yüksək göstəricilər əldə edən şagirdlərini yetişdirmək idi. Şübhəsiz ki, yüksək nəticə əldə etmək üçün “mübarizə” aparən məktəblilərin mühiti dəyişmələri, iş həyatına adaptasiya ola bilməmələri gələcək təhsil və karyeralarında problemlərin yaranmasına səbəb olurdu. Halbuki məqsəd əmək bazarı və dövrün tələblərinə cavab verən işçilər yetişdirməkdir.

Yaponiya nümunəsində şagirdlərin hansı tədbir və dəyişikliklər əsasında təkmilləşdirməyə nail olduqlarını anlamaq üçün kurikulum proqramını, fənlər və müəllim qarşısına qoyulan tələbləri nəzərdən keçirməliyik.

Məktəb və müəllimlərin öhdəlikləri:

1. Hər məktəbin vəzifəsi şagirdləri ibtidai sinifdən karyera təhsilinə yönəltmək, keçilən fənlərdə onlara öyrədilən biliklərin gələcək müstəqilliyi üçün nə qədər rol oyanadığını göstərməkdir. Fənn və qeyri-fənn kimi iki qrupa ayrılan kurikulumların əsas məqsədi bunun reallaşmasına kömək etməkdir.

2. Müəllimlər şagirdlərin gələcək karyera seçimləri ilə bağlı onlara bələdçilik edərək istiqamət verməli və uğurlu karyera seçmələrinə nail olmalıdırlar [<https://www.mext.go.jp/component/>].

Bu o deməkdir ki, müəllimlər şagirdləri daim izləməli, onların fərdi xüsusiyyətlərini təhlil edərək onları yönəltməyə çalışmalıdır. Yönəltmək dedikdə, şagirdlərin maraq dairələrinin onların bilik və bacarıqlarına nə dərəcədə uyğun olmasının müəyyən edilməsi nəzərdə tutulur [Tanaka, Nishioka və Ishii, 2016]. Uşaqları peşə və ixtisaslar haqqında mücərrəd fikirlərdən uzaqlaşdırmaq və bu fikirləri daha çox real həyatla əlaqələndirmək lazımdır. Şagirdlərin karyera haqqında düşüncələrinin mücərrəd olması, onların sonrakı təhsil və ya iş həyatlarına uyğunlaşmaması, motivasiyanın aşağı düşməsinə səbəb ola bilər.

Yaponiya təhsil sistemində qeyri-fənn olaraq ayrılan bir neçə praktiki kateqoriyalar vardır ki, onların tətbiq edilməsi fənlərarası əlaqələrin təmin edilməsi və real təcrübələrin yaşanmasına xidmət edir. Bunlar içərisində *Integrated Study* (əlaqəli öyrənmə) və xüsusi fəaliyyətlər daha çox rol oynayır. Bu fənlər ibtidai sinifdən başlayır və uşaqların maraq dairələrinə uyğun məşğulluğun praktiki təmin edilməsinə şərait yaradır. Əsas məqsəd problem həllətmə bacarıqlarını formalaşdırmaq; öyrənmə haqqında fərqişməlik yaratmaq; şagirdləri öz həyatları haqqında düşündürmək; bilik və bacarıq arasında əlaqəni təmin etmək (hər fənn üzrə); öyrənilən bilik haqqında real təsəvvürlər yaratmaqdır. Bu praktiki fənnin yaratdığı ən böyük imkanlardan biri şagirdlərdə anlama, ətraf-mühiti dərk etməyə kömək və karyera istiqamətində məlumatlandırmaqdır. Əksər orta məktəblər karyera

təcrübələrinin öyrənilməsinə bu fənnin bir parçası kimi qəbul ediblər. Fənnin dövlət imtahanına salınmaması bəzi müəllimlərin bu fənni ciddi qəbul etməməsi və onu düzgün istiqamətdə planlaşdırmaması ilə nəticələnə bilər [Hamamoto, 2009].

Tədris planında nəzərdə tutulan xüsusi fəaliyyətlər təcrübələri tətbiq etmək imkanı yaradır [Sarkar, 2008]. Məsələn, uşaqlar müəyyən bitkiləri yetişdirməklə yanaşı, qrup şəklində kiçik “əkin sahəsi” də yarada bilərlər. Bu, uşaqları gələcəkdə qarşılaşa biləcəkləri situasiyalara həm də təcrübə olaraq hazırlayır. Sadələdliqlərimiz kiçik nümunələrdir, lakin nəzərə alınmalı ki, şagirdlərin istək və maraqları fərqlidir. Bu, həm də onları maraqlandıqları mövzularda öyrənməyə, həmçinin müəyyən fəaliyyət zamanı başqaları ilə əməkdaşlığa sövq edir. Beləliklə, məktəbdə öyrənilən bilik və bacarıqların bir növ hədəf getmədiyini, gələcək fəaliyyətlərində də əhəmiyyətli rol oynadığını isbat etmiş oluruq.

Nəticə

Gəldiyimiz qənaətə əsasən deyə bilərik ki, fənn biliklərinin mənimsədilməsi şagirdlərin gələcəkdə düzgün karyera, peşə seçimi edəcəyi anlamına gəlmir. Şagirdlərin ixtisas və peşə seçimində düzgün qərar vermələri üçün aşağıda qeyd olunanlar nəzərə alınmalıdır:

- a) şagirdləri gələcək iş şəraiti və tələblərə uyğunlaşdırmaq üçün keçirilən mövzulara yenidən nəzər salınmalı;
- b) öyrənənlərin maraq dairələri, bacarıqları kiçik yaşlardan müşahidə edilməli və onlar uğurlu ola biləcəkləri ixtisas və peşələrlə tanış edilməli;
- c) fənn və qeyri-fənlərin tədrisində şagirdlər maraq göstərdikləri fəaliyyətlərə və əməkdaşlığa cəlb edilməli;
- d) şagirdlər peşə, ixtisas mütəxəssisləri ilə tanış edilməli və ya həmin istiqamətdə sərbəst, uzunmüddətli fəaliyyətlər və təcrübə proqramlarına yönəldilməli;
- e) şagirdlər gələcək karyeraları haqqında real fikir yürütdüklərindən əmin olmalı.

İstinadlar

1. Fujita, T. (2011). The Current State and Future Tasks of Japan's Career Education Promotion Policies—Embarking on the Road Less Traveled. *Japan Labor Review*, 8(1), 26-47.
2. Hamamoto, N. (2009). Japanese middle schools' adaptation of the integrated studies: A case study. Rutgers The State University of New Jersey, School of Graduate Studies.
3. Haruoka, K. (2019). Current MEXT policies and goals: The new course of study for elementary schools, 59, 25-38.
4. Kimura, D., & Tatsuno, M. (2017). Advancing 21st century competencies in Japan. *Asia Society: Center for Global Education*, 1-37.
5. Mochizuki, Y. (2011). Career education in high schools: focusing on “guidance in ways of being and ways of living”. *Japan Labor Review*, 8(1), 67-84.
6. Sarkar, A. M. (2008). Japan's National Curriculum Reforms: Focus on Integrated Curriculum Approach.
7. Tanaka, K., Nishioka, K., & Ishii, T. (2016). Curriculum, instruction and assessment in Japan: Beyond lesson study. Taylor & Francis.
8. <https://asiasociety.org/global-cities-education-network/japan-recent-trends-education-reform#:~:text=The%20three%20that%20have%20garnered,eliminating%20Saturday%20classes%2C%20a%20reform>
9. https://www.mext.go.jp/en/policy/education/elsec/title02/detail02/_icsFiles/afieldfile/2011/03/28/1303755_001.pdf
10. https://www.mext.go.jp/component/english/_icsFiles/afieldfile/2020/02/27/20200227-mxt_kyoiku02-100002604_2.pdf

Çin və Azərbaycan təhsil sistemində müəllimlərin iş qəbulu qaydalarının müqayisəli təhlili

Əliyev Amid Məhəmməd oğlu

<https://orcid.org/0009-0003-6021-0384>
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

Açar sözlər: Çin Xalq Respublikası, Azərbaycan Respublikası, PISA 2018, müəllimlərin iş qəbulu.

Keywords: People's Republic of China, Republic of Azerbaijan, PISA 2018, teacher recruitment.

Giriş

Məqsəd. Bu tezisın əsas məqsədi Azərbaycan Respublikasında və Çin Xalq Respublikasında müəllim hazırlığı və iş qəbul prosesini müqayisə edərək mövcud vəziyyətə aydınlıq gətirməkdir.

Yenilik və əhəmiyyət. Təhsilin keyfiyyətinin təmin edilməsi bilavasitə uğurlu müəllim seçimi və təlimdən başlayır. Bu **səbəbdən** xarici təcrübəni araşdırıb yenilikləri ölkə kontekstində tətbiq etmək mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Problemin aktuallığı. Çin və Azərbaycan təhsil sistemində müəllim hazırlığı və müəllimlərin iş qəbulu qaydalarının araşdırılaraq müqayisəli şəkildə təhlil olunması, hər iki ölkənin apardığı uğurlu təhsil siyasətinin bir çox məqamlarının aşkarlanaraq üzə çıxarılması tezisdə aktual problem kimi işıqlandırılır.

Vəzifələr. Tezis yazılarkən aşağıdakı vəzifələrin yerinə yetirilməsi nəzərə alınmışdır:

- Mövzunun Çinlə bağlı məsələlərinə diqqətlə yanaşılın, lazımi məlumatlar qeyd edilsin;
- Hər iki ölkənin MİQ prosesi müqayisəli şəkildə təhlil olunsun.

Metodologiya. Tezis yazılarkən keyfiyyət tədqiqatı metodundan istifadə olunmuş, mövcud elmi ədəbiyyatlar araşdırılaraq təhlil olunmuşdur.

Tapıntılar

PİSA (2018) Beynəlxalq Şagird Qiymətləndirmə Proqramı nəticələrinə əsasən, ilk sıralarda qərarlaşan Çin Xalq Respublikasında müəllimlərin işə qəbulu qaydaları. Dünya ölkələrinin bir çoxunun iştirak etdiyi PİSA–2018 (Programme for International Student Assessment) beynəlxalq müsabiqəsində iştirakçıların qiymətləndirilməsi oxu, riyaziyyat və təbiət elmləri üzrə bilik səviyyəsinə əsasən aparılmışdır. Çini təmsil edən məktəblilər bu müsabiqəyə ölkənin bir sıra əyalətlərindən gələn nümayəndə heyəti ilə qoşulmuşlar. Həmin müsabiqədə Çin məktəbliləri ən yüksək göstərici olaraq oxu üzrə 555, riyaziyyat üzrə 591, təbiət elmləri üzrə isə 590 bal toplamışlar. Qiymətləndirmənin nəticələrinə əsasən, Çin Xalq Respublikasını təmsil edən iştirakçılar ilk sıralarda yer almışlar [Walker, (n.d.). Retrieved from <https://www.nea.org/>]. Azərbaycanı təmsil edən iştirakçıların isə həmin ildə göstəriciləri oxu üzrə 389, riyaziyyat üzrə 420, təbiət elmləri üzrə 398 bal olmuşdur [Abbasi, 2022].

Çinin PİSA və digər müsabiqələrdə yüksək nəticə göstərməsi onun uğurlu təhsil siyasətindən xəbər verir. Bu uğurlu siyasətin əsaslarından biri də müəllimlərin işə qəbulu prosesidir. Çində müəllimlik peşəsi üzrə təhsil pillələri aşağıdakılardır:

- 3 - 4 illik pedaqoji kolleclər (ibtidai sinif müəllimliyi üçün);
- 4 illik pedaqoji kollec və ya universitetlər (orta məktəb və ya orta ixtisas təhsil müəssisələri (kollec, peşə məktəbi və s.) müəllimliyi üçün);
- magistratura pilləsi – universitetdə müəllim fəaliyyəti üçün [Gül, 2016].

Coşkun və Çeliktenin apardığı tədqiqatlara əsasən dəyə bilərə ki, Çində müəllimlik peşəsinə yiyələnmək üçün aşağıda qeyd olunan tədris müəssisələrində təhsil almaq lazımdır:

- xüsusi peşə məktəbləri;
- kolleclər (2 illik);
- universitetlər (4 illik).

Bu müəssisələrdən məzun olmuş şəxslər işə qəbul olmaq üçün əlavə sertifikat almalıdırlar. Sertifikat iki mərhələni uğurla başa vurduqdan sonra alınır:

- milli Çin dili olan Məndarin dilindən imtahan;
- pedaqogika, psixologiya, təlim metodları və peşə bacarıqları mövzusunda təşkil olunan imtahan.

Müəllimliyə namizədlər praktiki bacarıqlarının qiymətləndirilməsi üçün nümunə dərsi keçirlər. Magistr diplomuna yiyələnmiş namizədlər əvvəlki dövrlərdə 2-ci mərhələdən azad olunsalar da, 2014-cü ildən etibarən yenidən bu mərhələyə cəlb olunurlar. İmtahanda uğurlu nəticələr əldə etmiş namizədlər bitirdikləri təh-

sil müəssisələrinə uyğun şəkildə işə qəbul olunurlar. Beləliklə, xüsusi peşə məktəbini bitirən məzunlar məktəbəqədər və ibtidai siniflərdə; kollec bitirən məzunlar orta təhsil səviyyəsindəki siniflərdə; universitet məzunları isə tam orta təhsil siniflərində dərslər demək hüququ qazanırlar.

Bu proses əyalətlər arasında fərqlidir. Məsələn, Şanxayda ibtidai sinif müəllimi işləmək üçün ən azı 2 illik kolleclərdən məzun olmaq zəruridir [Coşkun, & Çelikten, 2020].

Azərbaycanda müəllimlərin işə qəbulu qaydaları. Azərbaycanda müəllimlərin işə qəbulu qaydaları üzrə müsabiqədə orta ixtisas və ali təhsil müəssisələrini pedaqoji ixtisaslar üzrə bitirmiş, dövlət nümunəli təhsil sənədi (diplom) almış və ya xarici ölkədə aldığı ali təhsil haqqında sənədi tanınmış Azərbaycan vətəndaşları və ya Azərbaycanda daimi yaşamaq üçün icazə verilmiş şəxslər iştirak edə bilərlər [<https://qebulol.az/>]. MİQ imtahanı Elm və Təhsil Nazirliyi tərəfindən keçirilir. Hər il Elm və Təhsil Nazirliyi imtahanla bağlı məlumatları öz rəsmi saytında paylaşır [<https://edu.gov.edu.az/>]. Müsabiqə aşağıda qeyd edilmiş mərhələlər üzrə təşkil olunur:

- elektron müraciət;
- test imtahanı;
- vakant yerlərin seçilməsi;
- müsahibə [<https://miq.edu.az/>].

Azərbaycanda müəllimlər beş ildən bir sertifikatıya imtahanlarından keçirlər [<https://arti.edu.az/>].

Nəticə

Elmi ədəbiyyatları nəzərdən keçirdikdə bu qənaətə gəlmək olar ki, Çin Xalq Respublikasının təhsil sistemi müəllimlərin işə qəbulu prosesinə daha ciddi və məsuliyyətlə yanaşır. Azərbaycanda MİQ müsabiqəsi çərçivəsində müəllimlərdən açıq dərslər nümunələri tələb olunmadığı halda, Çində bu, vacib tələblərdən biridir. Həmçinin Çin sırf müəllim hazırlığı üçün müvafiq və sistemli plan və şərtlər qoyduğu halda, Azərbaycanda bu prosesə yanaşma bir qədər fərqlidir. Azərbaycanda qəbul imtahanı üzrə nəticəsi aşağı olan abituriyentlər belə müəllimlik ixtisaslarını seçə bilərlər. Bu da təhsilin keyfiyyətinin aşağı düşməsinə gətirib çıxarır.

İstinadlar

1. Abbaslı L. (2022). Ev mühitinin şagirdin akademik nailiyyətlərinə təsiri – PISA 2018. Azərbaycan məktəbi. № 1 (698), səh. 51–64.
2. Coşkun, B., & Çelikten, M. (2020). Çin Halk Cumhuriyeti Eğitim Sistemi. OPUS International Journal of Society Researches, 15(24), 2982-3011.
3. Gül, A. (2016). Türkiyə ilə Çin, Finlandiya, Japonya və Hollanda'nın öğretmen yetişdirmə və seçmə sistemlərinin karşılaştırılması. Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 7(2), 63-72.
4. Walker, T. (n.d.). Retrieved from <https://www.nea.org/advocating-for-change/new-from-nea/pisa-2018-slight-us-progress-what-do-results-really-tell-us>
5. <https://miq.edu.az/>
6. <https://arti.edu.az/>
7. <https://edu.gov.edu.az/>
8. <https://qebulol.az/>

Türkiyədə təhsil sistemi və təkmilləşdirmə təklifləri

Baxşiyev Çingiz Rövşən oğlu

<https://orcid.org/0009-0000-0986-3740>
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

Açar sözlər: Türkiyə, təhsil sistemi, bərabərsizlik, müəllim ixtisası, texnologiyadan istifadə, şagirdyönümlü qiymətləndirmə, peşəkar inkişaf.

Keywords: Turkey, education system, inequality, teacher qualification, use of technology, student centered assessment, professional development.

Giriş

Məqsəd. Tədqiqatın məqsədi Türkiyənin təhsil sisteminin mövcud vəziyyətini təhlil etmək, qarşıya çıxan problemləri müəyyənləşdirmək və bu problemlərin həlli üçün potensial təkmilləşdirmələr təklif etməkdir.

Vəzifələr:

- Türkiyə təhsil sisteminin ümumi struktur və dinamikasını başa düşmək;
- Türkiyə təhsilindəki bərabərsizlikləri, imtahan prosesindəki çətinlikləri, şagirdlərin informasiya texnologiyalarından istifadə qaydalarını müəyyən etmək;
- şagirdyönümlü qiymətləndirmə, müəllimlərin peşəkar inkişafı və yaranmış problemlərin həlli üçün texnologiyadan istifadənin artırılması kimi məsələlərlə bağlı təkliflər vermək.

Yenilik və əhəmiyyət. Tədqiqat işində Türkiyə təhsil sistemində mövcud problemlərin həlli istiqamətində şagirdyönümlü yanaşma və texnologiyadan istifadənin təbliği ön plana çəkilir. Müəllimlərin peşəkar inkişafına diqqət yetirilməsi və dövlət tərəfindən region məktəblərinə daha çox maliyyə dəstəyinin ayrılmasının vacibliyi və s. kimi tövsiyə xarakterli fikirlər mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Problemin aktuallığı. Türkiyə təhsil sisteminin qarşılaşdığı problemlərdən olan təhsildə, şagirdlər arasında yaranmış bərabərsizliklər və onların yaranma səbəblərinin təhlil edilməsi tezisnin aktuallığıdır.

Metodologiya. Bu tədqiqat mövzusu üzərində geniş ədəbiyyat araşdırması aparılmışdır. Mövzu ilə bağlı müəyyən edilən açar sözlər akademik bazanın (məsələn, PubMed, Web of Science, Scopus) axtarışında istifadə edilmişdir. Tədqiqat prosesində müəyyən meyarlara cavab verən məqalələr seçilib. Bu meyarlara

məqalənin nəşr tarixi, jurnalın impakt faktoru və məqalənin birbaşa mövzu ilə bağlı olub-olmaması daxildir. Seçilmiş məqalələr ətrafı araşdırılmış və müvafiq məlumatlar toplanaraq təhlil edilmişdir. Bu metodologiya ədəbiyyatın nəzərdən keçirilməsini hərtərəfli və sistemli şəkildə həyata keçirməyə imkan verir.

Tapıntılar

Türkiyədə təhsil sistemi ölkənin sosial, mədəni və iqtisadi dinamikası ilə qarşılıqlı əlaqədə inkişaf etmişdir. İbtidai, orta və ali təhsil olmaqla üç əsas səviyyədə formalaşan bu sistem Milli Təhsil Nazirliyinin müəyyən etdiyi kurikulumları rəhbər tutur [Balcı, 2008].

İbtidai təhsildə icbari təhsil, ümumiyyətlə 4+4+4 modeli ilə müəyyən edilir və əsas təhsil səviyyəsində şagirdlərə bilik və bacarıqların aşılınması məqsədi daşıyır [Aydın, 2019]. Müasir dövrdə Türkiyə təhsil sisteminin qarşılaşdığı problemlərdən ən əsası təhsildə yaranmış bərabərsizliklərdir. Qeyd etməliyik ki, sosial, iqtisadi və coğrafi amillər şagirdlər arasında fərqli təhsil imkanlarına səbəb olur. Xüsusilə regionlarda məktəblərin şəhər məktəbləri ilə müqayisədə daha məhdud resurslara malik olması şagirdlər arasında bərabərsizliyi artırır [Smith, 2019]. Bundan əlavə, şagirdlər arasında rəqabət və imtahanyönümlü təhsil sistemi onlarda stress hallarının baş verməsi və motivasiyanın olmaması kimi problemlərə səbəb olur. İmtahanyönümlü qiymətləndirmə sistemi şagirdlərin yaradıcılıq, tənqidi düşünmə və problem həllətmə bacarıqlarının inkişafına mane ola bilər [Tekin, 2021].

Məktəblərdə peşəkar müəllim çatışmazlığı da mühüm problemlərdəndir. Problemlərin yaranma səbəbi bəzi məktəblərdə ixtisaslı müəllim çatışmazlığı, bəzi məktəblərdə isə qeyri-peşəkar müəllimlərin fəaliyyət göstərməsidir. Müəllimlərin peşəkar inkişafı üçün dəstək və təhsildə qabaqcıl təcrübələrə çıxışın təmin edilməsi təhsilin keyfiyyətini yüksəldir [Türkiyə Milli Təhsil Nazirliyi, 2020]. Texnologiyadan qeyri-adekvat istifadə də problemlə məsələlərdən biridir. Təhsildə informasiya-kommunikasiya texnologiyalarından səmərəli istifadə şagirdlərin rəqəmsal bacarıqlarının inkişafını və müasir dünyaya inteqrasiyasını təmin edir [Çelik, 2018].

Nəticə

Türkiyə təhsil sistemindəki çətinliklərin aradan qaldırılması və daha effektiv təhsil mühitinin yaradılması üçün müxtəlif təkmilləşdirmə təklifləri irəli sürülür, mövcud problemlərə qarşı potensial həll yolları müzakirə olunur. Təhsildə bərabərsizlikləri aradan qaldırmaq üçün resursların bölgüsü ədalətlə aparılmalıdır. Xüsusilə regionlarda təlim-tədris müəssisələrinə daha çox maddi dəstək verməklə şagirdlərə bərabər imkanlar yaradıla bilər. Bundan əlavə, onlara ehtiyaclarına uyğun dəstək proqramları və təqaüdlər təklif etməklə sosial bərabərsizliklərin azaldılmasına nail olmaq olar [Yılmaz, 2020]. Müəllimlərin peşəkar inkişafına və təhsilin keyfiyyətinə diqqət yetirmək təhsil sisteminin əsas komponentidir. Müntəzəm olaraq yenilənən təlim proqramları və tədris metodları müəllimlərə səmərəli öyrətmək bacarıqlarını qoruyub saxlamağa kömək edir. Təhsildə rəqəmsal alətlər şagirdlərə müxtəlif öyrənmə təcrübələri təklif edir və onları gələcəyin rəqəmsal dünyasına hazırlayır. Bu, şagirdlərin informasiya və kommunikasiya texnologiyalarından səmərəli istifadə bacarıqlarının inkişafına töhfə verir.

İstinadlar

1. Balcı, A. (2008). Türkiye’de eğitim yönetiminin bilimleşme düzeyi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 54(54), 181-209.
2. Aydın, B. (2019). “Öğretmen Nitelikleri ve Eğitim Kalitesi”. *Eğitim Yönetimi Dergisi*, 14(2), 45-58.
3. Çelik, A. (2018). “Eğitimdeki Eşitsizlikler: Kırsal ve Şehir Okulları Arasındaki Farklar”. *Eğitimde Toplumsal Eşitsizlikler Dergisi*, 7(1), 23-36.
4. Johnson, A. (2021). “Eğitimde Sınav Sistemleri ve Öğrenci Performansı”. *Eğitim Politikaları ve Yönetimi Dergisi*, 15(3), 112-125.
5. Milli Eğitim Bakanlığı. (2020). *Türkiye’de Eğitim Sistemi: Bir İnceleme*. Ankara: Yayın Kurulu.
6. Smith, J. (2019). “Eğitimdeki Evrim: Türkiye Örneği”. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 45-58.
7. Tekin, M. (2021). “Teknoloji Kullanımının Eğitime Etkisi: Türkiye Örneği”. *Bilgi Teknolojileri ve Eğitim Dergisi*, 5(4), 210-225.
8. Yılmaz, K. (2020). “Sınav Odaklı Eğitim ve Öğrenci Stresi”. *Eğitim Psikolojisi Araştırmaları Dergisi*, 12(3), 112-128.

Yeni Zelandiyada riyaziyyat və statistika kurikulumunun araşdırılması

Qurbanova Əsmər Ələskər qızı

<https://orcid.org/0009-0001-7914-9398>
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

Açar sözlər: Yeni Zelandiyada kurikulum, riyaziyyat və statistika, təhsil proqramı, ədəd anlayışı və cəbr, həndəsə və ölçmə.

Keywords: : New Zealand curriculum, mathematics and statistics, education program, number sense and algebra, geometry and measurement.

Giriş

Məqsəd. Tədqiqat işində əsas məqsəd Yeni Zelandiyanın riyaziyyat və statistika kurikulumu haqqında təhlillər aparmaqdır.

Yenilik və əhəmiyyət. Tezisdə Yeni Zelandiya riyaziyyat kurikulumunun öyrənilmə səbəbi açıqlanmış və real həyatda lazım ola biləcək bacarıqlar qeyd edilmişdir.

Problemin aktuallığı. Yeni Zelandiyada riyaziyyat və statistika kurikulumunun öyrənmə sahələri və Azərbaycan riyaziyyat kurikulumunun bəzi xüsusiyyətləri verilmişdir.

Vəzifələri. Bu tezinin əsas vəzifəsi Yeni Zelandiya riyaziyyat və statistika kurikulumu haqqında təhsil ictimaiyyətini məlumatlandırmaqdır.

Metodologiya. Tezis xarici və yerli ədəbiyyatlardan toplanılan məlumatlar əsasında yazılmışdır. Bununla yanaşı, tezisdə Yeni Zelandiyanın riyaziyyat kurikulumu araşdırılmışdır.

Tapıntılar

Yeni Zelandiyada riyaziyyat və statistika kurikulumu. Riyaziyyat və statistika Yeni Zelandiya kurikulum sənədində müəyyən edilmiş səkkiz öyrənmə sahəsindən biridir [Bailey və Taylor, 2010]. Riyaziyyat və statistika Yeni Zelandiyanın 13 illik əsas təhsil sistemində səkkiz səviyyə üzrə tədris edilir. Ölkənin təhsil kurikulumunda əsas məqsəd özünəinamlı, ünsiyyət qurmağı bacaran, əlaqələndirici və ömürboyu öyrənən şəxslər yetişdirməkdir [<https://nzcurriculum.tki.org.nz>].

Yeni Zelandiyanın riyaziyyat üzrə qazandıqları nailiyyətlərdə 2007-ci ildə tətbiq olunan kurikulumdan sonra azalmalar müşahidə olunub. Bunu PISA və TIMSS beynəlxalq qiymətləndirmə tədqiqatlarındakı nəticələr sübut edir [Morrow, Rata və Evans, 2021]. Yeni Zelandiyada riyaziyyat kurikulumu yenilənməkdədir, 2025-ci ilə qədər tam yenilənərək tədris ediləcək [Morrow, Rata, & Evans, 2021].

Riyaziyyat və statistika nə haqqındadır? Riyaziyyat kəmiyyətlərdə, fəzada və zamanda qanunauyğunluq əlaqələrinin tədqiqi və istifadəsidir. Statistika isə verilənlər və əlaqələrin araşdırılması, istifadəsidir. Bu iki fənn bir-birilə sıx bağlıdır. Hər iki fənn şagirdlərə yaşadıqları dünyanı anlamaqda, şərh və izah etməkdə kömək edir [<https://doi.org/>].

Riyaziyyat və statistika kurikulumunda əsas prinsiplər bunlardır: düşünmək; dil, simvol və mətnlərdən istifadə; idarə etmək; əlaqə yaratmaq [<https://nzcurriculum.tki.org.nz>].

Riyaziyyat və statistikanı niyə öyrənmək lazımdır? Riyaziyyat və statistikanı öyrənməklə şagirdlər yaradıcı, tənqidi, strateji və məntiqi düşünmək bacarıqlarını inkişaf etdirirlər. Onlar qruplaşdırmanı və strukturlaşmanı, əməliyyatları çevik və dəqiq yerinə yetirməyi, məlumatı emal etməyi və şərh etməni öyrənirlər. Bunları öyrənməklə şagirdlər, eyni zamanda düşünmə bacarıqlarını inkişaf etdirirlər. Onlar modellər yaratmağı və nəticələri proqnozlaşdırmağı, təxmin etməyi, əsaslandırmağı və təsdiq etməyi, nümunələr və ümumiləşdirmələr aparmağı öyrənirlər [<https://nzcurriculum.tki.org.nz>].

Riyaziyyat və statistikanın öyrənmə sahəsi hansı istiqamətlərdə qurulub? Öyrənmə sahəsi üç əsas istiqamət üzərində qurulub: ədəd anlayışı və cəbr, həndəsə və ölçmə, statistika [<https://nzcurriculum.tki.org.nz>].

Ədəd anlayışı və cəbr – ədədlər üzərində riyazi üsullarla zehni, yazılı və yaxud kalkulyatordan istifadə edərək müxtəlif yollarla hesablamanı və qiymətləndirməyi əhatə edir [<https://nzcurriculum.tki.org.nz>].

Həndəsə və ölçmə – həndəsəyə fiqurların formalarını, xassələrini və simmet-

riyalarını öyrənmək daxildir. Ölçmə isə müvafiq alətlərdən və vahidlərdən istifadə edilərək fiqurların kəmiyyətə qiymətləndirilməsidir [<https://nzcurriculum.tki.org.nz>].

Statistika – verilənlərdən istifadə etməklə problemlərin müəyyən edilməsi, məlumatların toplanması, problemlərin həlli və nəticə çatdırmağı əhatə edir [<https://nzcurriculum.tki.org.nz>].

Azərbaycanda riyaziyyat kurikulumu. Azərbaycan riyaziyyat kurikulumu beş məzmun xəttinə malikdir: ədədlər və əməllər, cəbr və funksiyalar, həndəsə, ölçmə, statistika və ehtimal. Riyaziyyat kurikulumunun beş fəaliyyət xətti var: problemlərin həlli, mühakiməyürütmə və isbatetmə, ünsiyyətqurma, əlaqələndirmə, təqdimetmə [Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyi, 2013].

Azərbaycan Təhsil Proqramı Yeni Zelandiya Təhsil Proqramından fərqli olaraq səviyyələr üzrə deyil, siniflər üzrə tədris edilir. Hər iki ölkənin kurikulumunda (sinif və ya səviyyə üzrə) tədris ediləcək mövzular sadədən mürəkkəbə doğru gedir. Azərbaycanda riyaziyyat kurikulumunun məzmun xətləri də Yeni Zelandiya riyaziyyat və statistika kurikulumunun məzmun xətlərindən fərqlidir.

Nəticə

Araşdırılan ədəbiyyatlara istinadən deyə bilərik ki, Yeni Zelandiyada riyaziyyat kurikulumu şagirdlərin riyazi biliklərini inkişaf etdirmələri, riyazi məntiqi anlamaları və riyazi məsələləri həll etmələri üçün müxtəlif yollara təşviq edir. Bundan əlavə, şagirdlərə riyaziyyatın gündəlik həyatda necə istifadə oluna biləcəyini aydınlaşdırmağa kömək edir. Riyaziyyat kurikulumunda şagirdlərin riyazi düşüncə bacarıqlarını inkişaf etdirmək və bu bacarıqları gücləndirmək məqsədilə fərqli təlim metodları tətbiq edilir. Məqalənin sonunda isə Azərbaycan və Yeni Zelandiya kurikulumu arasındakı bəzi oxşar və fərqli cəhətlər təhlil edilir.

İstinadlar

1. Azərbaycan Respublikası Təhsil İnstitutu (2013). Azərbaycan Respublikasının ümumtəhsil məktəbləri üçün riyaziyyat fənni üzrə təhsil proqramı (kurikulum). (I-XI siniflər).
2. Bailey, J., & Taylor, M. (2010). Conceptions, language, culture and mathematics and the New Zealand curriculum. *Waikato Journal of Education*, 15(3).
3. Mathematics and statistics / the New Zealand curriculum / Kia Ora - NZ ... (n.d.-b). <https://nzcurriculum.tki.org.nz/The-New-Zealand-Curriculum/Mathematics-and-statistics>
4. Morrow, N., Rata, E., & Evans, T. (2021). A Study of the New Zealand Mathematics Curriculum.
5. The New Zealand curriculum / Kia Ora - NZ curriculum online. <https://nzcurriculum.tki.org.nz/The-New-Zealand-Curriculum>
6. The New Zealand Curriculum. Mathematics and statistics.
7. New Zealand Ministry of Education (2018). The New Zealand Curriculum.

General analyzing the French education system: Comparative insights into the Azerbaijani education system

Fatullayev Vagif Tahir

<https://orcid.org/0009-0005-2718-529X>
Azerbaijan State Pedagogical University

Keywords: French education system, primary education, secondary education, higher education, teacher training.

Açar sözlər: Fransa təhsil sistemi, ibtidai təhsil, orta təhsil, ali təhsil, müəllim hazırlığı;

Introduction

Purpose. The purpose of the thesis is to provide an overview and analysis of the French educational system, focusing on its structure, key stages (primary, secondary, higher education), and special education provisions.

Relevance of the Problem. Understanding the French educational system is crucial for educators, policymakers, and researchers to gain insights into its organizational framework, methods of instruction, and the recruitment process for teachers. The information presented addresses the need for a comprehensive understanding of how education is structured in France and offers a basis for comparative analysis with the Azerbaijani education system, fostering cross-cultural insights and potential improvements.

Novelty and importance. Recognizing the French educational system is essential for educators, policymakers, and researchers to appreciate the nuances of its highly centralized and structured approach. The novelty of this thesis lies in its comprehensive exploration of the French educational system and addressing specific details.

Tasks. The main tasks of this thesis are the following: describe and discuss the French educational system and compare French and Azerbaijani education systems.

Methodology. The methodology involves a descriptive approach, presenting factual information about the French educational system and its components. Also, it draws on external sources to provide a well-rounded view of both systems.

Findings

The French educational system is divided into three distinct stages and has a highly planned and centralized structure: a) *primary education (enseignement primaire)*, b) *secondary education (enseignement secondaire)*, c) *higher education (enseignement supérieur)*.

Primary education. In France after nursery school, children enter primary school, a compulsory five-year phase starting at age six. Designed for the 6-10 age group, it fosters autonomy and imparts foundational knowledge about citizenship [Mandavkar Pavan, 2022]. The first year, known as “cours préparatoire” and devoted to reading and writing. Similar to other systems, primary school students typically have one or two teachers covering French, mathematics, science, and humanities. There’s no structural distinction between private and public schools. Compulsory school attendance spans ages 6-16, with most schools co-educational and holding morning and afternoon sessions [OECD, 2013]. On the other hand, almost all 3-year-olds attend pre-primary education in France, with state-funded programs, which are optional and not guaranteed, also admitting potty-trained two-year-olds; these programs have a dual focus on education and pedagogy, serving as a cornerstone in the French education system. Parents can choose to start their children at age 3, aligning with primary school affiliations, or enroll them at age 2 in daycare centers, aiming to enhance the overall effectiveness of primary education [Husén & Postlethwaite, 1994].

Secondary education. Secondary education in French is split into 2 schools: a) the *college* for the first four years directly following primary school, and b) the *lycee* for the next three years. The completion of secondary studies leads to a bachelor’s (baccalauréat) [Husén & Postlethwaite, 1994].

Higher education. In France, post-baccalauréat studies are part of higher education, with ancient universities dating back to 1208-1210 A.D. These institutions prioritize general education over professional training, with a focus on research and practical applications. Accessible to a diverse student body, they benefit from state funding, ensuring affordable tuition. There are scholarships available to students from low-income families. University education is overseen by academies or academic councils in specific regions [Durdas, 2019].

Special education. Students with special educational needs, including physical disabilities, language and health issues, or severe learning difficulties, are supported by structures working to integrate them into mainstream schools. Special education occurs in state schools, with primary education either in special classes within regular schools or in dedicated institutions [France Ministry of National Education, 2012].

Recruitment of teachers.

a) **Pre-primary and primary school educators:** After passing a competitive exam, “Professorat des écoles” candidates, requiring a license or a three-year diploma and EU (European Union) citizenship, undergo one year of training. Optional preparation at Institut Universitaire de Formation des Maîtres involves portfolio submission and/or an interview [Mandavkar Pavan, 2022].

b) **Secondary school instructors:** Successful completion of a competitive exam leads to one-year training for “CAPES”, “CAPE” and “Agrégation” candidates, who must hold a license or a 3-year diploma and have EU citizenship [Vitoratos et al, 2011].

c) **Higher education professors:** A doctorate is a prerequisite for competitive exams for Maître de Conférence and Professeur d’Université roles. Certain fields, such as pharmacy, law, and economics, restrict positions to Agrégation de l’Enseignement Supérieur (Aggregation of Higher Education) holders [OECD, 2020].

General comparison of the education systems in France and Azerbaijan Education System in France (2) (4) (6):

1. **Structure:** It consists of three main stages. First is primary education which is compulsory for children aged 3 to 11. Second is secondary education and divided into collège (ages 11-15) and lycée (ages 15-18). The baccalauréat (baccalaureate) is the end-of-secondary examination. Eventually, higher education which universities and grandes écoles (big schools) offer higher education. The system includes bachelor’s (licence), master’s (master), and doctoral (doctorat) degrees.

2. **Compulsory education:** Education is compulsory for children aged 3 to 16.

3. **Baccalauréat:** The baccalauréat is a significant examination taken at the end of secondary education. It determines eligibility for higher education.

4. **Grades and evaluation:** The grading system is numeric, ranging from 0 to 20, with 10 considered a passing grade. Evaluation includes a mix of continuous assessment, written exams, and oral exams.

5. **Language of instruction:** The primary language of instruction is French.

6. **Higher education institutions:** Prestigious institutions include universities and grandes écoles (big schools) like Sciences Po, HEC Paris, and Polytechnique.

Education System in Azerbaijan (1):

1. **Structure:** It consists of three main stages, too. Primary education which compulsory for children aged 6 to 9. Secondary education which divided into primary (ages 6-9) and secondary (ages 10-17) education and higher education which universities and specialized higher education institutions offer bachelor’s, master’s, and doctoral degrees.

2. **Compulsory education:** Education is compulsory for children aged 6 to 14.

3. *University entrance:* After completing secondary education, students take a centralized university entrance examination.

4. *Grades and evaluation:* The grading system is numeric, ranging from 2 to 5, with 3 considered a passing grade. Evaluation methods include exams, coursework, and other formative and summative assessments.

5. *Language of instruction:* Azerbaijani is the primary language of instruction, but efforts have been made to introduce bilingual education, especially in minority language regions. In addition, along with Azerbaijani sections, there are also Russian sections where teaching is conducted in the Russian language.

6. *Higher education institutions:* Universities like Baku State University, Azerbaijan University of Languages, Azerbaijan State Oil and Industry University, and etc. offer a range of academic programs.

Conclusion

In conclusion, the French educational system, marked by its centralized structure, progresses through primary, secondary, and higher education stages, emphasizing a comprehensive approach to student development. Primary education, compulsory and spanning ages 6 to 16, lays the foundation for autonomy and citizenship. Pre-primary education complements this, catering to 3 to 6-year-olds with a focus on pedagogy and social skills. Secondary education comprises the collège and lycée, culminating in the baccalauréat examination. Higher education, rooted in ancient universities, prioritizes general education and practical applications, with state funding ensuring accessibility. The recruitment of educators follows a competitive process, and special education supports students with diverse needs. Comparatively, Azerbaijan's education system exhibits differences in age ranges, grading systems, and evaluation methods, reflecting unique cultural and contextual considerations.

References

1. Durdas, A. (2019). Higher Education in France: Historical Development. *The Modern Higher Education Review*, (3).
2. Husén, T., & Postlethwaite, T. N. (1994). *The International encyclopedia of education*. Oxford, England: Pergamon.
3. Law of the Republic of Azerbaijan "On Education" (2009).

4. Mandavkar Pavan (2022), Education System in France, World Conference on Startup in India and Education with Placement in Abroad, by Abasaheb Parwekar College, Yavatmal, Conference Proceeding Vol. I, pp. 12-15.
5. Ministry of National Education (2012), School education in France.
6. OECD (2013), Synergies for Better Learning: An International Perspective on Evaluation and Assessment, OECD Reviews of Evaluation and Assessment in Education, OECD Publishing, Paris.
7. OECD (2020), Education Policy Outlook: France.
8. Vitoratos, Evangelos & Caltun, Ovidiu & Speradeo-Mineo, Rosa-Maria. (2011). Physics Teacher Education and its European Dimension.

Şotlandiya təhsil sistemində təlim nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi

Babayeva Günel Zöhrab qızı

<https://orcid.org/0009-0008-0433-5058>
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

Açar sözlər: Şotlandiyada qiymətləndirmə metodları, təhsil, qiymətləndirmə, öyrənmə.

Keywords: Assessment methods in Scotland, education, assessment, learning.

Giriş

Məqsəd. Tezis təhsildə qiymətləndirmənin əhəmiyyətini, beynəlxalq kontekstdə qiymətləndirmə üsullarını, Şotlandiyada kurikulumun məqsədlərini, qiymətləndirmədə istifadə olunan metodları araşdırmaq məqsədi daşıyır. Hər bir ölkənin öz cəmiyyətinə uyğun bir (bəzən bir neçə) təhsil proqramı var və qiymətləndirmə siyasəti ona uyğun tərtib edilir. Bu tezis Şotlandiya kurikulum sisteminə istifadə olunan qiymətləndirmə yanaşmalarını əks etdirir.

Vəzifələri:

- qiymətləndirmə anlayışının izah edilməsi;
- Şotlandiya təhsil sisteminin araşdırılması;
- qiymətləndirmə metodlarının təhlil edilməsi.

Problemin aktuallığı. Təhsil sahəsi inkişaf etdikcə, təhsil proqramlarının qiymətləndirilməsinin səmərəliliyinin araşdırılması və təkmilləşdirilməsi aktual məsələlərdən biri kimi diqqət mərkəzinə gəlir. Bu səbəbdən mövzu ilə əlaqədar daha çox araşdırmaların aparılması vacibdir.

Yenilik və əhəmiyyət. Qiymətləndirmə anlayışının araşdırılması, xarici nümunənin tədqiq edilməsi tezis elmi yeniliyidir. Mövzu tədqiqatçılar, magistrilər və müəllimlər üçün dəyərli mənbədir.

Metodologiya. Tezisdə mövzu ilə bağlı ədəbiyyata istinad edilərək keyfiyyət araşdırması, müqayisə, ümumiləşdirmə metodlarından istifadə edilmişdir.

Tapıntılar

Qiymətləndirmə təlim və tədris prosesinin keyfiyyət dərəcəsinə göstərən bir prosesdir. Qiymətləndirmə dedikdə, öyrənənlərin bilik və bacarıqlarına əvvəlcədən hazırlanmış meyarlara əsasən qiymət verilməsi, onların nəticələrinin dərəcələnməsi başa düşülür. Stivens qiymətləndirmə prosesini “qaydalara uyğun olaraq obyektlərə və ya hadisələrə nömrələrin verilməsi” kimi izah etmişdir [Carmines & Zeller, 1979]. Qiymətləndirmənin nəticələrinə əsasən, təhsil proqramlarındakı çatışmazlıqlar müəyyən edilir, öyrənmə prosesini inkişaf etdirmək üçün yeni istiqamətlər axtarılır.

Qiymətləndirmənin əsas məqsədi müəyyən tədris prosesinin sonunda etibarlı və əsaslı şəkildə əldə edilmiş müşahidələrin nəticələrinə əsasən təhsil proqramlarında (kurikulumda) olan çatışmazlıqları müəyyən etmək, onların aradan qaldırılması istiqamətində tədbirlər görmək və əldə olunmuş nəticələri digər göstəricilərlə müqayisə etməkdir [Kutlu, 2016].

Avropa ölkələrində təlim prosesində əldə edilən nailiyyətlərin qiymətləndirilməsi böyük əhəmiyyət daşıyır. Şotlandiya da belə ölkələrdən biridir. Şotlandiyanın kurikulumu “Mükəmməllik üçün kurikulum” (The Curriculum for Excellence) adlanır. 2010-cu ildən tətbiq edilən bu proqram öyrənənlərin yalnız bilik əldə etmələri üçün deyil, bununla yanaşı hərtərəfli inkişaf etmələri üçün şərait yaradılması məqsədi daşıyır.

Kurikulumda qiymətləndirmə aşağıdakı kimi təkmilləşdirilmişdir:

- Erkən təhsil, ibtidai, orta məktəb və kollec məlumatları vasitəsilə daha yaxşı əlaqəli qiymətləndirmə sisteminin təşkil edilməsi;
- Öyrənməyi dəstəkləmək üçün qiymətləndirmənin müxtəlif metodlarının araşdırılması və tələbələrin fərdi ehtiyaclarını ödəmək üçün çevik addımların atılması [<https://education.gov.scot/parentzone/curriculum>].

Şotlandiyanın tədris proqramında (kurikulum) qiymətləndirmə üzrə yanaşmalar iki istiqamətdə həyata keçirilir:

1. Təcrübələr və nəticələr. Tədris olunan fənlər üzrə müsbət göstəricilərə əsaslanan bu yanaşmada tədris prosesində öyrənilməsi hədəflənən biliklərin nə dərəcədə mənimsənilməsi əsas götürülür. Burada öyrənənin öz yanaşması əsas rol oynayır [<https://education.gov.scot/curriculum-for-excellence>].

2. Müqayisə. Bu yanaşmada öyrənənlərin yalnız öyrənmələri deyil, öyrəndikləri bilikləri nə qədər tətbiq edə bilmələri müqayisə olunur. Öyrənilənlərin şagirdlərin təhsilində daha faydalı olmasına imkan verir. Eyni zamanda bu yanaşmada müəllimlərin, pedaqoqların şagirdlərin öyrənmə nəticələrinə olan yanaşmaları əsas götürülür. Məsələn, şagird mövzunu qavrayıb, ətraflı izah edə bilir” [CfE Assessment Rationale and Framework., 2017].

Qiymətləndirilmənin təşkil olunması. Qiymətləndirmə sistemini əhatə edən komponentlər bunlardır: qiymətləndirmə məlumatları, qiymətləndirmə nəticələri, metodlar, nailiyyətlərin qiymətləndirilməsində əsas prinsiplər [Qiymətləndirmə Konsepsiyası, 2009].

Şotlandiyada öyrənənlərin mövzunu mənimsəmə səviyyələrini ölçmək üçün bir sıra fərqli üsullardan istifadə olunur. Bunlara yazı işləri, təqdimatlar, müzakirələr və praktiki tapşırıqlar aiddir [French, Dickerson, Mulder, 2023].

Şotlandiyada şagirdlərin praktiki işlərini və elmi düşüncə bacarıqlarını qiymətləndirmək əsas prinsip kimi qəbul edilmişdir. Ümumiyyətlə, qiymətləndirmə şagirdlərdən elmi problemi təhlil etməyi, problemin həlli üçün eksperiment tərtib etməyi, nəticə çıxarmağı tələb edir [Wallace, McKie, Houston, Osborne, 2007].

Şotlandiyada tətbiq olunan qiymətləndirmə metodlarından biri də özünüqiymətləndirmədir. Özünüqiymətləndirmə zamanı dörd əsas keyfiyyət göstəricisini qeyd etmək olar:

- **Müəllim fəaliyyəti** (təlim məqsədlərinin düzgün planlaşdırılması, aydın izahat, keyfiyyətli tədris və şagirdlərlə qarşılıqlı əlaqənin təmin edilməsi);
- **Öyrənənlərin fəaliyyəti** (tədrisə maraq və həvəs, dərs prosesində fəal iştirak, əməkdaşlıq şəraitində öyrənmə);
- **Öyrənənlərin ehtiyaclarının qarşılınması** (müxtəlif irəliləyiş mərhələlərində öyrənənlərə təqdim olunan tapşırıqların uyğunluğu, tələbələrə çətinliklərin öhdəsindən gəlməyə kömək etmək üçün göstərilən dəstəyin uyğunluğu);
- **Dərs prosesinin qiymətləndirilməsi** (gələcək öyrənmə və tədrisi istiqamətləndirmək üçün qeyri-rəsmi və rəsmi qiymətləndirmələrin istifadəsi) [Sliwka, & Spencer, 2015].

İstifadə olunan qiymətləndirmə üsulları öyrənənlərin təlim materialını nə dərəcədə mənimsədiklərini əks etdirmələrinə yönəlir, performansyönlü çalışmalar onların mənimsəmə dərəcəsini araşdırır. Qiymətləndirmə prosesinin nəticələri təlim və tədris fəaliyyəti ilə bağlı əks əlaqənin təmin edilməsində vacib rol oynayır [Baran, 2020].

Nəticə

Nəticədə deyə bilərik ki, qiymətləndirmə prosesi təhsilin keyfiyyət səviyyəsini ölçmək üçün əhəmiyyətlidir. Hər bir dövlətin təhsil sistemində təlim nailiyyətlərini qiymətləndirmək üçün fərqli yanaşma və prinsipləri ola bilər. Şotlandiyada tətbiq edilən qiymətləndirmə metodları təhsil müəssisələrindəki çatışmazlıqların aradan qaldırılması üçün müəyyən tədbirlərin həyata keçirilməsi və tələbələrin nailiyyətlərinin yüksəldilməsinə yönəlmişdir.

İstinadlar

1. Azərbaycan Respublikasının ümumi təhsil sistemində Qiymətləndirmə Konsepsiyası, 2009.
2. BARAN, H. (2020). Açık ve uzaktan eğitimde ölçme ve değerlendirme. Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi, 6(1), 28-40.
3. Carmines, E. G., & Zeller, R. A. (1979). Reliability and validity assessment. Sage publications.
4. CfE Assessment Rationale and Framework. (2017). <https://blogs.glowscotland.org.uk/fi/public>
5. French, S., Dickerson, A., & Mulder, R.A. (2023). A review of the benefits and drawbacks of high-stakes final examinations in higher education. Higher Education, 1-26.
6. Kutlu, Ö. (2016). Ölçme ve değerlendirme. Kocaeli İl Millî Eğitim Müdürlüğü Ölçme Değerlendirme Merkezi.
7. Sliwka, A., & Spencer, E. (2015). Scotland: Developing a coherent system of assessment. Part II The Case Studies, 205.
8. Wallace, C., McKie, J., Houston, M., & Osborne, M. (2007). Assessment: A review of practice. Retrieved, 29(08), 2013.
9. <https://education.gov.scot/curriculum-for-excellence/curriculum-for-excellence-documents/experiences-and-outcomes/>
10. <https://education.gov.scot/parentzone/curriculum-in-scotland/assessment-and-achievement/what-is-assessment-and-when-and-how-does-it-take-place/>

Cənubi Koreya milli kurikulumunun mahiyyəti, vəzifələri və prinsipləri

Ələkbərova Günel Fazil qızı

<https://orcid.org/0009-0005-1470-4919>
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

Açar sözlər: Cənubi Koreya kurikulumu, kurikulum proqramının mahiyyəti, milli kurikulum, müqayisə;

Keywords: South Korean curriculum, essence of the curriculum program, national curriculum, comparison.

Giriş

Məqsəd. Tezisin məqsədi təlim və tərbiyə sahəsində qabaqcıl dövlətlərdən biri olan Cənubi Koreyanın təhsil sistemini, kurikulumunu araşdırmaq və təhlil etməkdir.

Vəzifə:

- Cənubi Koreya kurikulumunu təhlil etmək;
- Cənubi Koreya kurikulumu ilə milli kurikulum arasında müqayisə aparmaq.

Yenilik və əhəmiyyət. Qloballaşan dünyada inkişaf etmiş və inkişaf etməkdə olan dövlətlərin təhsil sistemlərinin, kurikulum proqramlarının, yeniliklərin öyrənilməsi iqtisadi və siyasi arenada rəqabəti dəstəkləyir. Bu mənada, təhsil sahəsində uğurları ilə seçilən Cənubi Koreya kurikulumunun öyrənilməsi Azərbaycan kurikulumunun inkişaf etdirilməsinə öz töhfəsini verməsi baxımından əhəmiyyətli hesab oluna bilər.

Problemin aktuallığı. Tezisdə Cənubi Koreya kurikulumunun mahiyyəti, vəzifələri və prinsipləri üzərində təhlillər aparılması, Azərbaycan kurikulumu ilə oxşar və fərqli cəhətlərin vurğulanması aktuallığı təmin edir.

Metodologiya. Tezis təsviredici xarakter daşıyır və onun hazırlanmasında mövcud ədəbiyyatın təhlil olunması, ən son yeniliklərin araşdırılması kimi metod və üsullardan istifadə olunmuşdur.

Tapıntılar

Keçən əsrin ortalarından etibarən qloballaşan dünya ilə ayaqlaşmağa çalışsan bir sıra dövlətlər milli kurikulum sənədlərini qəbul etmişlər. Bu dövlətlərdən biri də Cənubi Koreyadır. Cənubi Koreya təhsil sahəsinin inkişaf yolu ilə seçilən ölkələrdəndir. Bu ölkədə kurikulumun tarixi kökləri Koreya müharibəsindən sonrakı yenidənqurma dövrünə gedib çıxır. Milli dirçəliş üçün bir vasitə olan təhsildə akademik ciddiliyə və mükəmməlliyə üstünlük verən kurikulumun əsasını qoyuldu [Jang, 2022].

Cənubi Koreyanın kurikulum proqramı ölkədə təhsilin inkişafına və mükəmməlliyə nail olmaq üçün vasitədir. İlk milli kurikulumun qəbulundan – XIX əsrin 50-ci illərindən başlayaraq dəfələrlə bu proqram üzərində dəyişikliklər aparılaraq yenilənmişdir. Beləliklə, təkmilləşdirilmiş Milli Kurikulum–2015 sənədi tamamlanmışdır [Jang, 2022]. Zəngin tarixi kontekstlə formalaşan Milli Kurikulum uzun illər ərzində Cənubi Koreyanın qlobal miqyasda məşhurlaşmış təhsil sisteminin təməl daşına çevrilmək üçün təkamül etmişdir.

Cənubi Koreya kurikulumu elm və texnologiya, mühəndislik və riyaziyyat (STEM) kimi müxtəlif ixtisas fənlərini əhatə edir. Bu, Cənubi Koreyanın texnoloji tərəqqi və innovasiyalara sadıqlığını əks etdirir [Kim, 2016]. Bundan əlavə, dil təhsili və ədəbiyyat biliyə hərtərəfli yanaşmada həlledici rol oynayır. Milli kurikulum proqramı hazırlanarkən nəzərə alınmış əsas məqamlardan biri də öyrənmələrin sosial və yaradıcı fəaliyyətinin inkişaf etdirilməsi olmuşdur. Bununla da, proqramda aktiv fəaliyyət saatlarına nəzərə çarpacaq dərəcədə yer verilmişdir [So, 2020]. Cənubi Koreya təhsil sisteminin fərqləndirici xüsusiyyəti onun pedaqoji yanaşmasıdır [Kim, 2016]. Kurikulumda tənqidi yanaşma və problem həll etmə bacarıqlarını inkişaf etdirən şagirdyönümlü öyrənməyə xüsusi diqqət yetirilir. Müəllimlər tez-tez innovativ tədris metodologiyalarından istifadə edirlər [So & Kang, 2014]. Texnologiya inteqrasiyası geniş yayılmışdır ki, bu da Cənubi Koreyanın qlobal texnologiya mərkəzi statusunu əks etdirir.

Mədəni dəyərlərin təhsilə inteqrasiyası Cənubi Koreya kurikulumunda qarşıya qoyulan təməl prinsiplərdən biridir. Koreya mədəniyyətini təbliğ etmək, şagirdlərə milli kimlik hissini aşılamaq kurikulumun əsas vəzifəsidir [So & Kang, 2014]. Etik davranışlar və xarakterin inkişafı kurikulumun tərkib hissəsinə daxil edilir, məqsəd təkcə akademik cəhətdən bacarıqlı fərdlər deyil, həm də məsuliyyətli və etik davranışlara malik vətəndaşlar yetişdirməkdir.

Cənubi Koreyanın təhsil sistemi qüsursuz deyil. Uzun dərs saatları və əzbərçiliyə daha çox diqqət yetirməklə bağlı şagirdlərə qarşı güclü akademik təzyiq tənqid obyektinə çevrilib [OECD, 2014]. 2014-cü il PISA, OECD (İqtisadi

Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı) qiymətləndirmələrinə əsasən, Cənubi Koreyada şagirdlərin akademik uğurlarına görə ilk beşlikdə yer almalarına baxmayaraq, həmin ildə ölkədə baş verən intihar hadisələrinin əsas törədiciləri də məhz yeni-yetmə məktəblilər olmuşlar [OECD, 2014]. Bu məsələlər ətrafında davam edən müzakirələr akademik mükəmməllik və şagirdlərin rifahı arasında tarazlıq yaratmaq üçün potensial islahatlara dair müzakirələrə təkan verdi. Nəticədə, tədris prosesində “imtahandankənar semestr” adlandırılan, qiymətləndirmələrin həyata keçirilmədiyi yarımilləndən istifadə edilməyə başlandı [So, 2020].

Cənubi Koreya milli kurikulumunun Azərbaycan kurikulumu ilə müqayisəli təhlili zamanı məlum olan oxşar və fərqli cəhətlər aşağıdakılardır:

Oxşar cəhətlər:

- Hər iki dövlətdə kurikulum proqramının təşkilində şəxsiyyətin formalaşmasına verilən tələblər arasında vətəndaşlıq, tənqidi və yaradıcı düşünmə və digər məsələlərə yer verilmişdir.
- Kurikulumların təşkili zamanı həddindən artıq və ya lazımsız məlumatların ixtisar edilməsinə diqqət yetirilmişdir.

Fərqli cəhətlər:

- Sınıflar üzrə dərs saatları fərqlənir. Koreyada dərs müddəti 40–45–50 dəqiqə müddətində olduğu halda, yerli kontekstdə bu, 45 dəqiqədir.
- Seçmə fənlərə olan yanaşmalar fərqlidir. Yerli kontekstdə məktəblərdə seçmə fənlər nəzərdə tutulmamışdır.
- İmtahanlara olan yanaşmalar fərqlidir.

Nəticə

Qlobal kontekstdə Cənubi Koreya milli kurikulumu rəqabət qabiliyyəti ilə seçilir. Beynəlxalq kurikulumlarla müqayisəli təhlil həm güclü, həm də təkmilləşdirilməsi lazım olan sahələri ortaya qoyur. Cənubi Koreyanın STEM fənlərinə diqqət yetirməsi onun texnoloji tərəqqidə qlobal mövqeyinə töhfə verir. Bununla belə, bütöv və yaradıcı yanaşmaları birləşdirmək üçün davam edən səylər bütün dünyada təhsilin inkişafını əks etdirir. Cənubi Koreya milli kurikulumu ölkənin təhsil mənzərəsinin dinamik və ayrılmaz tərkib hissəsidir. Tarixə köklənmiş, mədəni dəyərlərlə zənginləşdirilmiş və mükəmməlliyə sadıqlığı ilə idarə olunan bu sənəd dünya ölkələrinin təhsil sistemləri üçün model rolunu oynayır. Bir çox çətinliklərlə üzləşsə də, Cənubi Koreyanın davamlı təkmilləşdirilən kurikulum proqramı bacarıqlı, eyni zamanda milli-mənəvi dəyərləri özündə əks etdirən şəxslərin, gələcək nəsillərin formalaşmasını təmin edir.

İstinadlar

1. Jang, S. B. (2022). Creating entrepreneurs: National curriculum change in South Korea. *Curriculum Inquiry*, 52(1), 51-74.
2. Kim, Y. C. (2016). *Shadow education and the curriculum and culture of schooling in South Korea*. Springer.
3. OECD (2014), *Lessons from PISA for Korea, Strong Performers and Successful Reformers in Education*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264190672-en>.
4. So, K. (2020). Whom is the national curriculum for? Politics in the national curriculum system of South Korea. *Handbook of Education Policy Studies: School/University, Curriculum, and Assessment, Volume 2*, 165-184.
5. So, K., & Kang, J. (2014). Curriculum reform in Korea: Issues and challenges for twenty-first century learning. *The Asia-Pacific Education Researcher*, 23, 795-803.
6. <http://www.koreaneducentreinuk.org/wp-content/uploads/2021/02/The-National-Curriculum-for-the-Primary-and-Secondary-Schools-2015.pdf>
7. <https://english.moe.go.kr/sub/infoRenewal.do?m=0301&page=0301&s=english>
8. <https://www.arti.edu.az/az/page/24-kurikulum>

Mozambik dili və ədəbiyyatı kurikulumunun təhlili və dil müxtəlifliyi

Kərimova Jalə Cəlil qızı

<https://orcid.org/0009-0003-8601-8235>
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

Açar sözlər: Mozambik dili, dil və ədəbiyyat kurikulumu, dil siyasəti, mədəni əks etdirmə, təhsil siyasəti.

Keywords: Shona language, language and literature curriculum, language policy, cultural reflection, education policy.

Giriş

Məqsəd. Tədqiqat işinin məqsədi Mozambikdə dil müxtəlifliyi və dil siyasətinin ölkənin etnik müxtəlifliyini necə əks etdirdiyini və təhsil sisteminə inteqrasiyasını təhlil etməkdir.

Vəzifələri:

- Mozambikdə dil müxtəlifliyi və dil siyasətini araşdırmaq;
- dil müxtəlifliyinin təhsil sistemində necə təmsil olunduğunu anlamaq;
- dil siyasəti və təhsil sisteminin tələbələrin dil öyrənmə bacarıqlarını və mədəni konteksti anlamalarını necə təkmilləşdirdiyini müəyyən etmək.

Yenilik və əhəmiyyət. Məqalə Mozambikdə dil müxtəlifliyi və dil siyasətinin araşdırılmasını təmin edir, həmçinin dil müxtəlifliyinin təhsil sisteminə inteqrasiyasının təhlilini və dil siyasətinin tələbələrin dil öyrənmə bacarıqlarını və mədəni konteksti anlamasını necə təkmilləşdirməsini göstərir.

Problemin aktuallığı. Mozambik və Azərbaycanın kurikulum proqramlarını müqayisəli şəkildə təhlil edərək hər iki ölkənin təhsil sahəsində güclü və zəif tərəflərini müəyyənləşdirərək işıqlandırmaq tədqiqatın aktuallığını təmin edir.

Metodologiya. Bu tədqiqat, mövzu ilə bağlı ədəbiyyat araşdırması aparılmaqla həyata keçirilib. Əvvəlcə mövzu ilə bağlı açar sözlər müəyyən edilib. Bu açar sözlər müxtəlif akademik verilənlər bazalarını (məsələn, PubMed, Web of Science, Scopus) axtarmaq üçün istifadə edilib. Tədqiqat prosesi zamanı müəyyən meyarlara cavab verən məqalələr seçilib. Bu meyarlara məqalənin dərc olunma tarixi, jurnalın impakt faktoru və məqalənin birbaşa mövzu ilə bağlı olub-ol-

.....
maması daxildir. Müvafiq məlumatları toplamaq və təhlil etmək üçün seçilmiş məqalələr ətraflı araşdırılıb.

Tapıntılar

Mozambikdə dil müxtəlifliyi və dil siyasəti ölkə əhalisinin bir çox etnik qruplardan ibarət olduğunu əks etdirir. Mozambik bir çox dildə danışan etnik qrup və icmalardan ibarətdir. Rəsmi dil Portuqal dili olduğu üçün təhsil də bu dildə aparılır. Lakin ölkədə Makhuva, Tsonqa, Şona, Sena və s. dillər də geniş yayılmışdır. Mozambik təhsil sistemi şagirdlərin Portuqal dilində təhsil almalarını vacib hesab edir ki, bu da onların gələcək karyeraları baxımından önəmlidir [Terra, 2018]. Bununla yanaşı, Mozambikdə dil siyasəti də dil müxtəlifliyini qorumaq və təşviq etmək məqsədi daşıyır [Hyltenstam və Stroud, 1998]. Təhsil sistemində rəsmi dil kimi Portuqal dili ilə yanaşı yerli dillərin də tədrisinə yer ayrılmışdır. Kurikulumda ölkədəki müxtəlif etnik qrupların dillərinin rolu dil siyasətinin şagirdlərin dil öyrənmə bacarıqlarının inkişafına və mədəni konteksti dərinlən dərk etmələrinə necə kömək etdiyini göstərir [Adriano və Nkamta, 2018]. Mozambik ədəbiyyatı kurikulumuna şagirdlərə Mozambik mədəniyyəti, tarixi və sosial dinamikası haqqında məlumat vermək məqsədi daşıyan müxtəlif ədəbi əsərlər daxildir. Yerli yazıçıların ədəbi əsərləri, xalq nağılları və ənənəvi şeirlər şagirdlərə öz dil və mədəniyyətlərini öyrənmək imkanı verir [Mario və Nandja, 2005]. Mozambikdə ədəbiyyat proqramları və yanaşmaları şagirdlərə mədəni anlayış, tənqidi düşünmə bacarıqları və qrammatik bacarıqlar aşılamaq məqsədi daşıyır. Tematik, tarixi, mədəni və feminist yanaşmalar kimi müxtəlif perspektivlər şagirdlərə ədəbi əsərləri daha dərinlən dərk etməyə və müxtəlif tənqidi bacarıqlarını inkişaf etdirməyə imkan verir [Van der Berg, Da Maia və Burger, 2017]. Mozambik ədəbiyyatı şagirdlərə dünya ölkələrinin tarixini, mədəniyyətini və sosial dinamikasını öyrətmək üçün effektiv bir vasitədir [De Forsberg və Mansson, 2013].

Mozambik məktəblərində tətbiq olunan kurikulumu Azərbaycan kurikulumundan fərqləndirən əsas faktor dil faktorudur. Azərbaycanda ana dili kimi Azərbaycan dili tədris olunur və şagirdlər Azərbaycançılıq ruhunda tərbiyə edirlər, lakin Mozambikdə bir çox etnik tərkibə məxsus şagirdlər təhsil aldığı üçün onların mədəni kimliyini qorumaları baxımından 16 müxtəlif dildə tədris aparmağa icazə var. Azərbaycan kurikulumunda xarici dilin tədrisinə böyük önəm verildiyi halda, Mozambikdə belə bir məcburiyyət yoxdur, sadəcə beynəlxalq məktəblər İngilis və Fransız dillərində təhsil verirlər.

Nəticə

Bu araşdırma Mozambikdə dil müxtəlifliyi və dil siyasətinin ölkənin etnik müxtəlifliyini necə əks etdirdiyini və təhsil sisteminə inteqrasiyasını araşdırır. Mozambik dövləti dil müxtəlifliyinin qorunması və inkişafı istiqamətində mühüm addımlar atmışdır. Rəsmi dil olan Portuqal dili ilə yanaşı, təhsil sisteminə yerli dillərin daxil edilməsi tələbələrin dil öyrənmə bacarıqlarını təkmilləşdirməyə və mədəni kontekst haqqında anlayışlarını dərinləşdirməyə kömək etdi. Bundan əlavə, Mozambik ədəbiyyatı kurikulumunun tələbələrə öz dilləri və mədəniyyətləri ilə tanış olmaq, onlara mədəni anlayış, tənqidi düşünmə bacarıqları və qrammatik bacarıqlar vermək imkanı verdiyi göstərilmişdir. Ədəbiyyat və dil təhsilinin inteqrasiyası tələbələrə dil bacarıqlarını təkmilləşdirməyə və sözlər arasındakı qrammatik əlaqələri daha yaxşı başa düşməyə kömək edir.

Nəticədə, Mozambikdə dil siyasəti və təhsil sistemi ölkənin etnik və dil müxtəlifliyini əks etdirən və bu müxtəlifliyi qoruyub saxlayan və inkişaf etdirən bir model yaratmışdır. Bu model digər çoxdilli və çoxmillətli cəmiyyətlər üçün də nümunə ola bilər.

İstinadlar

1. Adriano M. M., P. N. Nkamta (2018). English Language Awareness in Mozambique: Challenges and Prospects for the Curriculum. 11324-11342 in *Gender and Behavior*, 16 (2).
2. De Forsberg N. R., Mansson A. B. (2013). 11. Implementation of Local Curriculum in Mozambican Primary Schools. *Language Issues in Comparative Education: Inclusive Teaching and Learning in Non-Dominant Languages and Cultures*, 1, 207.
3. Chimbutane, F. (2018). Language and Citizenship Education in Postcolonial Mozambique. *JSSE-Journal of Social Science Education*, 17(4).
4. Hyltenstam K., Stroud C. (1998). Proposals For Revised Language Curricula for Mozambican Primary Schools. A Discussion Document.
5. Mario M., Nandja D. (2005). Literacy in Mozambique: Education for all Challenges.
6. Mucavele, S. (2008). Factors Influencing the Implementation of the New Basic Education Curriculum in Mozambican Schools (Doctoral Dissertation, University Of Pretoria).

7. Ndaipa C.J., Edström K., Langa P., Geschwind L. (2023). Internationalisation of the Curriculum in Higher Education: A Case from a Mozambican University. *Cogent Education*, 10 (1).
8. Ngunga A. (2011). Monolingual Education in a Multilingual Setting: The Case of Mozambique. *Journal of Multicultural Discourses*, 6 (2), 177-196.
9. Terra S. E. L. (2018). Bilingual Education in Mozambique: A Case-Study on Educational Policy, Teacher Beliefs and Implemented Practices. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*.
10. Van Der Berg S., Da Maia C. Burger C. (2017). Educational Inequality in Mozambique (No. 2017/212).

İsveç kurikulumu: təhsil prinsipləri, təcrübələri və qiymətləndirmə

Murtuzayeva Leyla Əfqan qızı

<https://orcid.org/0009-00015585-2257>
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

Açar sözlər: İsveç, ibtidai məktəb kurikulumu, təhsil prinsipləri, şagird-yönlü təhsil, qiymətləndirmə;

Keywords: Sweden, primary school curriculum, educational principles, student-centered education, assessment.

Giriş

Məqsəd. Bu tezisın əsas məqsədi İsveç kurikulumunu araşdırmaq və İsveç kurikulumu haqqında təhsil ictimaiyyətini məlumatlandırmaqdır.

Yenilik və əhəmiyyət. Tezisdə İsveç kurikulumunun əsas elementləri, məzmunu, tədris metodları və şagird qiymətləndirmə sisteminin, eyni zamanda ibtidai məktəb kurikulumunun əsas prinsiplərinin, təcrübələrinin və potensial inkişaf sahələrinin araşdırılaraq təhlil edilməsini tədqiqatın elmi yeniliyi kimi dəyərləndirmək olar. Bu tezisdə İsveçin ibtidai məktəb təhsil sisteminin fərqli konsepsiya və metodlarının vurğulanaraq izah olunması gələcək təhsil təcrübələri üçün tövsiyə xarakterlidir.

Problemin aktuallığı. Təhsil sistemi yeni texniki və sosial tendensiyalara uyğunlaşmaq üçün davamlı olaraq inkişaf edir. İsveçin ibtidai məktəb təhsil sistemi fərqli konsepsiya və metodları ilə seçilir. Bu baxımdan, tezis İsveçin təhsil paradigmasının təmin etdiyi perspektivləri, eləcə də ona əsaslanan gələcək inkişaf sahələrini göstərməyə çalışır.

Vəzifələri:

- Tezisın birinci hissəsi təhsildə bərabərlik, şagirdyönlü öyrənmə və davamlı təhsil kimi prinsiplərə diqqət yetirərək, İsveçin ibtidai məktəb təhsilində fərqlənən əsas prinsipləri əhatə edir.
- İkinci hissədə İsveçin ibtidai məktəb təcrübələri araşdırılır, sinifdə tədris metodları, dərslər planlaşdırılması və şagirdlərin qiymətləndirilməsi prosesinə ət-

raflı nəzər salınır.

- Üçüncü hissədə İsveçin ibtidai məktəblərində şagirdlərin uğurlarını dəyərləndirmək və tədris prosesini qiymətləndirmək məqsədi daşıyan sistem nəzərdən keçirilir.

Metodologiya. Tezis İsveçin ibtidai məktəblərində kurikulumun əsas elementlərini ətraflı təhlil edir, həmçinin İsveçin ibtidai məktəblərindəki təcrübələri, təqdim olunan təhsil metodologiyalarını və şagirdin qiymətləndirilməsi proseslərini araşdırır. Bu təhlillər İsveçin ibtidai təhsil sisteminin təkmilləşdirilməsi üçün güclü və potensial sahələrin müəyyənləşdirilməsinə əsas verir.

Tapıntılar

İbtidai məktəb təhsili prinsipləri. İsveçin ibtidai məktəb kurikulumu təhsildə bərabərlik, şagirdin iştirakı, şagirdyönümlü öyrənmə və davamlı təhsil kimi əsas prinsipləri əhatə etməklə görkəmli model təklif edir. Təhsildə bərabərlik prinsipi sosial-iqtisadi və mədəni fərqləri minimuma endirmək məqsədi daşıyır ki, hər bir şagird ədalətli təhsil imkanlarına malik olsun [Persson, 2020]. Şagirdlərin fəallığı təlim prosesində onların fəal iştirakını təşviq edir və şagirdyönümlü öyrənməni vurğulayır. Davamlı təhsil prinsipi ekoloji məsuliyyəti və mədəni dəyərləri vurğulayır, şagirdlərin bilik səviyyəsini artırır [Karlsson, 2020].

İbtidai məktəb təcrübələri. İsveçin ibtidai məktəb kurikulumuna tədris metodları, dərsin planlaşdırılması və şagirdin qiymətləndirilməsi prosesləri daxildir. Müəllimlər təhsildə bərabərlik və şagirdyönümlü öyrənməni təşviq etmək üçün müxtəlif tədris strategiyaları qəbul edirlər. Sınıf daxilində müxtəlifliyə hörmət edilir və şagirdlərə onların müxtəlif öyrənmə üsullarına uyğun yanaşmaq vacibdir [Eriksson, 2019]. Şagirdyönümlü təlim şagirdlərə öz təlim məqsədlərini təyin etmək və öyrənmə proseslərini idarə etmək imkanı verir. Texnologiyadan dərstdə səmərəli istifadə olunur, şagirdlərə müasir alətlərlə tanış olmaq imkanı verilir. İnformasiya və kommunikasiya texnologiyaları şagirdlərin öyrənmə proseslərinə dəstək olur və onların rəqəmsal savadlarını inkişaf etdirməyə kömək edir [Nilsson, 2019].

İbtidai məktəbin qiymətləndirmə sistemi. İsveçin ibtidai məktəb kurikulumunun effektivliyini qiymətləndirmək üçün istifadə edilən qiymətləndirmə sistemləri şagird nailiyyətlərini dəyərləndirmək və tədris proseslərini qiymətləndirmək məqsədi daşıyır. İbtidai məktəb səviyyəsində qiymətləndirmə şagirdlərin fərdi nailiyyətlərini anlamaq və kurikulumun icrasını qiymətləndirmək üçün müxtəlif alətləri əhatə edir [Br Educ Res, 2008]. Şagird nailiyyətlərinin ölçülməsi İsveçin qiymətləndirmə sisteminin əsasıdır. Bununla belə, o, təkcə akademik uğura diqqət yetirmir, eyni zamanda şagirdlərin şəxsi və sosial inkişafını

qiymətləndirir. Müxtəlif qiymətləndirmə üsullarından istifadə etməklə şagirdlərə müxtəlif istedad sahələri üzrə imkanlar verilir və onların potensialı daha əhatəli şəkildə qiymətləndirilir. Tədris proseslərinin qiymətləndirilməsi müəllimlərə şagirdlərin irəliləyişinə nəzarət etməyə, kurikulumun effektivliyini qiymətləndirməyə və tədris strategiyalarını təkmilləşdirməyə imkan verir. İsveçin ibtidai məktəb qiymətləndirmə sistemi davamlı təkmilləşdirməyə yönəlmiş bir yanaşma qəbul edir [Persson, 2020].

Nəticə

Qeyd edək ki, fərqli konsepsiya və metodları ilə seçilən İsveç ibtidai təhsil sistemi bərabər hüquqlu, şagirdyönümlü və davamlı öyrənməni təmin edən yanaşmanı dəstəkləyir. Şagirdlərin bərabər hüquqlu təhsil imkanlarına malik olması üçün sosial-iqtisadi və mədəni fərqləri minimuma endirmək İsveç ibtidai təhsil sisteminin qarşıya qoyduğu əsas vəzifələrdəndir. Ölkənin ibtidai təhsil sisteminə yalnız akademik uğurların deyil, eyni zamanda şəxsi və sosial inkişafın qiymətləndirilməsi şagirdlərin hərtərəfli inkişafına yönəlmiş yanaşmadır.

Beləliklə, İsveçin bu kontekstdə təhsil modeli digər ölkələr üçün də motivasiya mənbəyi olmaqla beynəlxalq səviyyədə təhsil siyasətinin inkişafına töhfə verə bilər.

İstinadlar

1. Bergström, M. N. (2019). "Teachers Strategies and Different Classrooms in Swedish Rudimentary Schools". *Diary of Instruction and Preparing Investigate*, 8 (2), 56–70.
2. Ericsson I. Motor skills, attention and academic achievements. An intervention study in school years 1–3. *Br Educ Res J*. 2008; 34(3): 301-313.
3. Eriksson, S. H. (2019). "Continuous Improvement and Swedish Primary School Evaluation Practices". *Journal of Educational Policy and Planning*, 9(3), 112-128.
4. Johansson, L. K. (2021). "Assessment in Different Ability Areas: Practices in Swedish Primary Schools". *Journal of Measurement and Evaluation*, 7(1), 45-60.
5. Karlsson, L. M. (2020). "Practices in Swedish Primary Schools: Sustainable Education". *Environmental Education and Awareness Journal*, 12(1), 45–60.

6. Larsson, P. S. (2022). “Integration of Technology into Classroom Practices: Swedish Primary School Experiences”. 10, (1), 34–48, Journal of Educational Technologies.
7. Nilsson, S. C. (2019). “The Participation of Students in Swedish Primary Schooling” 7(2), 89–104, Journal of Educational Research.
8. Persson, G. A. (2020). “Assessing Instructing Forms and Measuring Understudy Accomplishment in Swedish Essential Schools”. 6 (2), 89–104, Diary of Instructive Assessment.

Filippin təhsil sisteminin xüsusiyyətləri

Muradlı Ceyran Muraz qızı

<https://orcid.org/0009-0005-8132-4326>
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

Açar sözlər: Filippin, təhsil sistemi, kurikulum, K-12, dil öyrənmə, kontekstual öyrənmə, əsas bacarıqlar, mədəni məzmun, təhsil siyasətləri.

Keywords: Philippines, education system, curriculum, K-12, language learning, contextual learning, basic skills, cultural content, education policies.

Giriş

Məqsəd. Tədqiqatın əsas məqsədi Filippinin təhsil sistemi və onun bir çox xüsusiyyətləri haqqında aparılan təhlilləri işıqlandırmaqdır.

Yenilik və əhəmiyyət. Filippin təhsil sistemi haqqında aparılan araşdırmaları elmi yenilik kimi qiymətləndirmək olar. Tezis Filippindəki təhsil sisteminin mövcud vəziyyətini anlamaq və gələcək inkişafa zəmin yaratmaq istəyən tədqiqatçılar, müəllimlər və siyasətçilər üçün dəyərli mənbədir.

Problemin aktuallığı. Təhsil kurikulumunun tədqiqi, akademik biliklər və dəyərləri kontekstdə başa düşmək və tətbiq etmək bacarığının inkişaf etdirilməsi tezis aktual problemdir.

Vəzifə. Tezis Filippindəki təhsil sisteminin kurikulum strukturunu və tələbələrə təklif olunan təhsil məzmununu araşdırır.

Metodologiya. Bu tədqiqat işində mövzu ilə bağlı ədəbiyyata istinad edilmiş, açar sözlər müəyyən edilərək araşdırmalar aparılmışdır. Filippin təhsil sistemi ilə əlaqəli olan məqalələrdən istifadə edilmişdir.

Tapıntılar

Filippin zəngin mədəni irsi və tarixi müxtəlifliyi ilə tanınan bir ölkədir. Bu mədəni-tarixi dəyərlər ölkənin ümumi təhsil sisteminə əhəmiyyətli dərəcədə inteqrasiya olunub. Filippin ümumi təhsil sistemi şagirdlərə təkcə akademik biliklər deyil, həm də öz mədəniyyətini, tarixini anlamaq imkanı verir. K-12 sistemi vasitəsilə əsas təhsili təşkil edən bir ölkə olaraq, Filippin şagirdlərə bacarıq və mədəni biliklər verməyi hədəfləyir. Filippində əsas təhsil üç səviyyədə təşkil olunur: əsas, orta və lisey. Əsas təhsil 6-11 yaş arası uşaqları əhatə edir və K-12 sisteminə əsaslanır. Bu sistem 13 illik təhsili əhatə edir və şagirdlərə daha geniş perspektiv və bacarıqlar təqdim etməyi hədəfləyir [Department of Education, Philippines, 2013].

Filippindəki təhsil kurikulumlarına dil və ədəbiyyat, riyaziyyat, elm, sosial elmlər, incəsənət və idman kimi geniş spektrli fənlər daxildir. Kurikulum şagirdlərə əsas bacarıqları, habelə mədəni dəyərləri öyrətmək məqsədi daşıyır [Agoncillo, 1990].

Aşağıda qeyd olunanlar Filippin təhsil sisteminin bəzi xüsusiyyətlərini özündə əks etdirir:

1. *K-12 sistemi.* Filippin təhsil sistemi K-12 sistemi vasitəsilə əsas təhsili təşkil edir. Bu sistem şagirdlərə daha uzun təhsil müddəti təmin etmək məqsədi daşıyır. K-12 əsas təhsili 13 ilə qədər uzatmaqla şagirdləri geniş perspektivlə təmin etməyi hədəfləyir. Bu başlıq altında araşdırılacaq mövzulara K-12 sisteminin gətirdiyi dəyişikliklər, onun şagird performansına təsirləri və bu sistemin təhsilin keyfiyyətinə potensial təsirləri daxildir [Department of Education, Philippines, 2013].

2. *Ana dilinin tədrisi.* 1987-ci il Filippin Konstitusiyasına əsasən Filippinin milli dili ilə yanaşı ingilis dili də ölkənin rəsmi dili hesab olunur. Ana dili təhsili dil bacarıqlarını inkişaf etdirməklə yanaşı, mədəni kimliyi qorumaq məqsədi daşıyır. Bu başlıq altında ana dili təhsilinin şagird uğuruna təsiri, dilin tədrisi metodları və s. kimi məsələlər müzakirə olunacaq [Department of Education, Philippines, 2016].

3. *Kontekstual öyrənmə.* Filippin təhsilində kurikulum şagirdlərin biliyi dərk etmək və tətbiq etmək bacarığını inkişaf etdirməyə yönəlib. Bu başlıq altında kontekstli öyrənmənin tərfi, onun həyata keçirilməsi metodları və şagird nailiyyətinə potensial təsiri ətraflı araşdırılacaq [Pilten, 2018].

4. *Əsas bacarıqlar.* Kurikulum şagirdləri əsas bacarıqlarla təmin etmək məqsədi daşıyır. Bu başlıq altında əsas bacarıqların tərfi, bu bacarıqların şagirdlərə gündəlik həyatda və peşə seçimində əhəmiyyəti, şagird nailiyyətinə təsiri

ətraflı izah ediləcək [Agoncillo, 1990].

5. *Mədəni və tarixi elementlər*. Filippinin mədəniyyəti və tarixi kurikulumun mühüm hissəsini təşkil edir. Bu başlıq altında kurikulumda məzmunun əhatə dairəsi və məqsədləri, şagirdlərin mədəni və tarixi şüurunun təhsil sisteminə təsirləri müzakirə olunur [Santos, 2015].

Nəticə

Filippin təhsili mədəni və tarixi dəyərləri, əsas bacarıqları öyrətməklə yanaşı, ana dili və kontekstual öyrənməni özündə ehtiva edən uğurlu təhsil sistemində malikdir. Kontekstual öyrənmə şagirdlərə bilikləri real həyat vəziyyətlərinə inteqrasiya etməklə öyrənmənin daha mənalı olmasına şərait yaradır. Əsas bacarıqlar şagirdləri gündəlik həyatlarında və potensial karyeralarında uğura aparacaq yola istiqamətləndirir [Santos, 2015]. Mədəni və tarixi dəyərlər şagirdlərə öz mədəniyyətlərini və tarixlərini dərk etmək imkanı verməklə onlarda mədəni şüur formalaşdırır.

İstinadlar

1. Agoncillo, T. A. (1990). *History of the Filipino People*. Garotech Publishing
2. Anderson, J. R., & Reder, L. M. (1996). An elaborative processing explanation of depth of processing. In L. Nilsson & N. Ohta (Eds.), *Memory and society: Psychological perspectives* (pp. 353–370). Springer.
3. Department of Education, Philippines. (2013). *Enhanced K to 12 Basic Education Program*.
4. Department of Education, Philippines. (2016). *Mother Tongue-Based Multilingual Education (MTB-MLE) Policy*.
5. DepEd Philippines. (2013). *Enhanced K to 12 Basic Education Program*.
6. Pilten, J. (2018). The Impact of Contextual Learning on Student Engagement. *Journal of Educational Psychology*, 110(4), 525–534.
7. Santos, R. (2015). Integrating Culture and History in the Classroom: A Guide for Teachers. *Philippine Journal of Education*, 94(2), 45–57.

Qazaxıstan təhsil sistemi: müstəqillikdən bu günə və gələcək istiqamətlər

Muxtarlı Nərgiz Oqtay qızı

<https://orcid.org/0009-0005-3834-6693>
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

Açar sözlər: Qazaxıstanın təhsil sistemi, kurikulum sistemi.

Key words: Education system of Kazakhstan, curriculum system.

Giriş

Məqsəd. Tədqiqatın məqsədi müstəqillik əldə etdikdən sonra köklü tarixə malik Qazaxıstan Respublikasının təhsil sisteminin əsaslarını, onun inkişaf edən strukturunu, təhsil sisteminin qarşısında duran vəzifələrini araşdırmaqdır.

Vəzifələr. Sovet idarəçiliyi dövründə Qazaxıstan uzun illər bir çox istiqamətlərdə birbaşa və ya dolayısı ilə dəyişikliklərə, təzyiqlərə və assimilyasiyalara məruz qalmışdır. Həmin dövrdə həyata keçirilən məqsədyönlü siyasət Qazaxıstanın təhsil sistemində, xalqın milli kimliyində, dilində öz təsirini göstərmişdir. Tədqiqatın vəzifəsi ölkənin təhsilinin inkişaf etdirilməsi istiqamətində görülən işləri araşdırıb təqdim etməkdir.

Yenilik və əhəmiyyət. Türk respublikalarının təhsil sistemləri haqqında ədəbiyyat resurslarının məhdud olduğunun müşahidə edildiyi müasir dövrdə bu istiqamətdə aparılan tədqiqat işini elmi yenilik kimi dəyərləndirmək olar. Bu tədqiqat işi “Müqayisəli təhsil” və “Təhsilin mədəni əsasları” mövzusunda araşdırmaların aparılması üçün əhəmiyyətli mənbə hesab olunur.

Metodologiya. Təsis metodoloji baxımından bir çox ədəbiyyat araşdırmaları və faktlara əsaslanaraq yazılmışdır. Tədqiqat prosesində Qazaxıstan Respublikasının Təhsil Qanunu, Azərbaycan Respublikasının Elm və Təhsil Nazirliyinin məlumatları və Təhsil strategiyası haqqında sənədlə yanaşı, Azərbaycan, rus, türk və ingilis dilində ədəbiyyatlardan da istifadə edilmişdir.

Tapıntılar

Təhsil sistemi haqqında ümumi məlumat. Hər bir dövlətin təhsil sisteminin məqsəd və məzmunu onun öz dəyərlərinə uyğun olaraq müəyyənləşdirilir. Qazaxıstanın təhsil sisteminin müəyyənləşdirilməsində bu ölkənin tarixi və mədəni dəyərlərinin təsiri olmuşdur. Sovet İttifaqının dağılması və 1991-ci il, dekabr ayının 16-da Qazaxıstanda müstəqilliyin elan edilməsi ilə kökləri daha əvvəlki dövrlərə dayanan qazax təhsil sistemində müəyyən dəyişikliklər baş vermiş, milli-mədəni şüurun hədəf və məzmunu təhsil sistemində daxil edilmişdir. Qazaxıstan müstəqillik qazandıqdan sonra Avropa təhsilinə keçid edərək təhsildə ciddi islahatlar həyata keçirməyə başlamışdır. Təhsildə baş verən bütün dəyişikliklər Qazaxıstan Respublikasının 1992-ci ildə qəbul edilmiş “Təhsil haqqında” Qanunu (27 iyul, 2007-ci il ildə yenilənib) və təhsilin inkişafı üzrə “Dövlət Proqramı” təsdiq olunduqdan sonra həyata keçirilir. Təhsil və təlim sahəsində tənzimləmələr isə “Bilim Jäne Gılım Ministrliğı” adlandırılan “Təhsil və Elm Nazirliyi” tərəfindən hazırlanır. Hazırda respublikada 2012-ci il Dövlət İcbari Təhsil Standartı qüvvədədir ki, onun da mahiyyəti təhsilin məzmununun yenilənməsinə zəmin yaradılması, 12 illik təhsilə keçid və təhsilin rəqəmsallaşdırılmasıdır. Qazaxıstanın Təhsil və Elm Nazirliyi, eyni zamanda İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı (OECD), həmçinin TIMSS, PISA, PIAAC, TALIS ilə birgə beynəlxalq tədqiqatlarda iştirak edir. Qazaxıstan 2009-cu ildən beynəlxalq PISA qiymətləndirilməsinə qoşulub. 2012-ci ildə 15 yaşlılar arasında keçirilən müsabiqədə ölkənin şagirdləri yüksək müvəffəqiyyət göstərərək 1000 balda 432 bal toplamışlar [İAC, 2017].

Qazaxıstan Respublikasının 1992-ci ildə qəbul edilmiş “Təhsil haqqında” Qanununda hər bir vətəndaşın dövlət məktəblərində pulsuz icbari orta təhsil almasına dövlət təminatı verilir. Özəl məktəblər daha çox beynəlxalq kurikulum və təcrübə təklif etməyə meyillidirlər, onlara öz təhsil xidməti ödənişlərini təyin etməyə icazə verilir və heç bir dövlət maliyyəsi almırlar [<https://www.oecd>]. Təhsil sisteminin strukturu məktəbəqədər təhsil (6 yaşa qədər), ibtidai təhsil (I - IV siniflər), ümumi orta təhsil (V-IX siniflər), tam orta təhsil (IX-XII siniflər), texniki və peşə təhsili, orta ixtisas təhsili, ali təhsil, ali təhsildən sonrakı təhsildən ibarətdir.

Qazaxıstan 1999-cu ildə Sovet İttifaqından çıxan ölkələr arasında icbari məktəbəqədər təhsili tətbiq edən ilk ölkə olub [Қазақстан Республикасының Білім және Ғылым министрлігі, 2017]. Bütün dərslər, əsasən, 9-cu sinifdə tamamlanır. 10-cu sinifdən başlayaraq təmayüllü siniflər üzrə dərslər verilir.

Peşə məktəblərində təhsil alan tələbələrin sayı azalır. Dövlət bu azalmanı da yandırmaq üçün heç bir rüsum alınmaması kimi müxtəlif tədbirlər görsə də, azal-

ma davam edib [OECD, 2017]. Qazaxıstan Boloniya prosesinə daxil edilməzdən əvvəl Rusiyada və Sovet İttifaqından çıxan digər ölkələrdə olduğu kimi bakalavr və magistr proqramları da daxil olmaqla 5 illik təhsil verilirdi, lakin Boloniya prosesi ilə bu müddət 4 ilə dəyişdirildi (bakalavr və 2 il magistr dərəcəsi). Universitetlərdə dərs müddəti adi dərslər üçün 50 dəqiqə, seminar dərsləri üçün 75 dəqiqə, laboratoriya kursları üçün 100 dəqiqə müəyyən edilir [Abdigapparova S.B. i dr., 2004]. Qarşıda duran mühüm vəzifələr:

12 illik ümumi təhsilə tam keçidi formalaşdırmaq. Qazaxıstan təhsilinin müasirləşdirilməsinin strateji vacib istiqamətlərindən biri 12 illik təlim modelinə keçiddir [Toybazarova & Nazarova, 2018]. Bu sistemin yerinə yetirilməsi üçün ilk dəfə olaraq Qazaxıstan Respublikasında 2005 / 2010-cu illər üçün təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Proqramı qəbul edilmişdir [Qazaxıstan Prezidentinin 11 oktyabr, 2004-cü il tarixli №1459 Fərmanı ilə təsdiq edilmişdir]. Bu sistemi ilk dəfə tətbiq etməyə başlayan “Nazarbayev İntellektual Məktəbləri”dir [Bolatova, 2019].

Üçdilli sistemə keçid. Qazaxıstanın dövlət dili qazax dilidir. Lakin “Dillər haqqında” Qanunun 5-ci maddəsində dövlət qurumlarında və yerli özünüidarəetmə orqanlarında rəsmi dil kimi qazax dili ilə birlikdə rus dilinin də tətbiq ediləcəyi bildirilir [<https://adilet.zan.kz/eng>]. Dövlət dili və rus dili təhsil müəssisələrində icbari fənlərdir və təhsil sənədində fənlər siyahısına daxil edilmişdir. Bununla yanaşı xarici dil təhsili Qazaxıstan təhsil sistemində ən mühüm müzakirə mövzudur. 2000-ci ildən sonra təhsil sistemində “üçdilli təhsil”ə və xüsusilə ingilis dilində təhsilə önəm verilməyə başlandı.

Əlifba dəyişikliyi. 1940-cı ildən başlayaraq Qazaxıstanda kiril əlifbasından istifadə olunur. Prezident Nursultan Nazarbayev 2017-ci il, aprel ayının 12-də bu məsələ ilə bağlı çox mühüm qərar qəbul edib. 2017-ci ilin sonuna qədər elm adamları və cəmiyyət nümayəndələri ilə müzakirələrdən sonra o, yeni qazax əlifbası və qrafikasının vahid standartının yaradılacağını bildirdi. Bu proses 2031-ci ilə qədər tam yekunlaşacaq [<https://www.muallim.edu.az>].

Qazaxıstan və Azərbaycan uzun müddət eyni ittifaqın tərkibində təmsil olunduqları üçün bu ölkələrin təhsil sistemində böyük oxşarlıqlar mövcuddur. Bu gün hər iki dövlət təhsil sahəsində əməkdaşlıq edir və bir-birilərinin təcrübələrindən faydalanırlar. 3 aprel, 2017-ci ildə AR Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən təsdiq olunmuş “Azərbaycan Respublikasının Elm və Təhsil Nazirliyi ilə Qazaxıstan Respublikasının Təhsil və Elm Nazirliyi arasında təhsil sahəsində əməkdaşlıq haqqında” Saziş bunun bariz nümunəsidir [<https://e-qanun.az/framework>].

Nəticə

Qazaxıstan 1991-ci ildə müstəqillik əldə etdikdən sonra bütün sahələrdə olduğu kimi təhsil sahəsində də yeni siyasət formalaşdırmağı hədəfləyirdi. Bunun nəticəsidir ki, bir tərəfdən qazax kimliyi və mədəniyyəti güclənir, digər tərəfdən rus mədəniyyətinə və rus təsirinə alternativ olaraq təhsil sistemi daxilində Qərb mədəniyyəti və ingilis dili güclənir. Beləliklə, Qazaxıstanda təhsil fəaliyyəti gündən-günə daha sistemli, daha mütəşəkkil və daha əhatəli olur. Eyni zamanda təhsil islahatlarının milli-mədəni elementlər daxilində strukturlaşdırılması da Qazaxıstanın bu sahədə əldə etdiyi irəliləyişləri ortaya qoyur.

Təvsiyələr:

- 1) Elmi tədqiqatlarda pedaqoji sahənin əhəmiyyəti artırılmalı və bu sahədə daha çox araşdırmaya yer verilməlidir;
- 2) Qazaxıstanda təhsil və təlim sistemi ətraflı şəkildə araşdırılmalı və müvafiq araşdırmalardan istifadə edilməlidir;
- 3) Qazaxıstanın latın hərflərinə keçidi üçün zəruri infrastruktur işlərinə dəstək verilməlidir;
- 4) Peşə təhsilinə xüsusi diqqət artırılmalı, bu sahədə müvafiq strategiyalar qəbul olunmalıdır;
- 5) Ortaq mədəniyyətə sahib olan türk xalqları ortaq əlifbada birləşməli, təhsildə daha çox ünsiyyət qurmalı, təcrübələrini bir-birinə ötürməlidir.

İstinadlar

1. Bolatova, A. (2019). Sovyetler Birliyi dönmündən günümüze Kazakistan eğitim sistemi. PQDT-Global.
2. İAS (2017). Osnovniye Rezultati Mezhdunarodnogo İssledovaniya Pısa2015. Ministerstvo Obrazovaniya İ Nauki Respubliki Kazakhstan Ao “İnformatsionno-Analiticheskiy Tsentr”.
3. OECD (2017). Vissheye obrazovaniye v Kazakhstane 2017. Obzor natsionalnoy politiki v oblasti obrazovaniya, IAC.
4. Toybazarova, N. A., & Nazarova, G. (2018). The modernization of education in Kazakhstan: trends, perspective and problems. Bulletin of National academy of sciences of the Republic of Kazakhstan, 6 (376), 104-114.
5. Abdigapparova S.B. i dr. (2004). Osnovi Kreditnoy Sistemi Obucheniya v Kazakhstane. Almati KazNU imeni al-Farabi.

6. Қазақстан Республикасының Білім Және Ғылым Министрлігі (2017). Қазақстан Республикасы Білім Беру Жүйесінің Жай-Күйі Және Дамуы Туралы Ұлттық Баяндама. Астана, Ақпараттық-Талдау Орталығы;
7. https://adilet.zan.kz/eng/docs/Z970000151_
8. <https://e-qanun.az/framework/36614>
9. <https://www.muallim.edu.az/news.php?id=15192>
10. <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264245891-5-en.pdf?expires=1702063479&id=id&accname=guest&checksum=08026F66A-908C8AB792E4AABDC511EBC>

Danimarkada xarici dil üzrə müəllim hazırlığına yeni yanaşma

Rəhimova Nərgiz Rəhim qızı

<https://orcid.org/0009-0006-0830-6719>
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

Açar sözlər: Danimarka, xarici dil, tədris, müəllim hazırlığı.

Keywords: Denmark, foreign language, teaching, teacher training.

Giriş

Məqsəd. Öyrənənlərin xarici dil biliklərini inkişaf etdirmək üçün peşəkar ixtisas müəllimlərinin hazırlanmasına xüsusi diqqət yetirilməlidir. Tezis Danimarkada xarici dil müəllimi hazırlığının əhəmiyyətini, müxtəlif istiqamətlərini araşdırmaq və onun Danimarka nümunəsini müəyyən etmək məqsədi daşıyır.

Vəzifə. Tezisin vəzifəsi xarici dil müəllimliyi ixtisası üzrə müəllim hazırlığı yanaşmalarının izah edilməsindən ibarətdir.

Yenilik və əhəmiyyət. Xarici dili tədris edən müəllimlərin hazırlığının optimallaşdırılması istiqamətində tədqiqatların aparılmasını elmi yenilik kimi qiymətləndirmək olar.

Problemin aktuallığı. Tədris proqramları və müəllim hazırlığının yeni metodlarının araşdırılması günümüzün aktual məsələlərindən biridir.

Metodologiya. Bu tezisdə keyfiyyət araşdırması, ümumiləşdirmə metodlarından istifadə edilmişdir.

Tapıntılar

Tədris proqramlarının (kurikulum) müasir dövrün tələblərinə uyğun şəkildə tərtib olunaraq hazırlanması təhsilin inkişafı üçün mühüm əhəmiyyət daşıyır. Tədris proqramlarının əhatəli təşkil olunması ilə yanaşı, bu proqramları tədris edəcək müəllimlərin də hərtərəfli hazırlıqlı olması təlim-tədris prosesində məqsəduyğun nəticələr əldə edilməsi üçün olduqca vacibdir.

E.Herrik dizayn mövzusunun kurikulum nəzəriyyəsinin mərkəzi xüsusiyyəti kimi nəzərdən keçirərək belə qeyd etmişdir: “Kurikulumun dizaynı, kurikulumun xüsusiyyətləri ilə əlaqədar ardıcıl qərarlar qəbul etmək üçün kurikulumun prinsipləri arasında mövcud olan münasibətlər modelinin ifadəsidir...”. Onun fikrincə, dizaynın funksiyası təlim təcrübələrinin seçmək, təşkil etmək, kurikulumun planlaşdırılması və inkişafında müəllim və şagirdlərin rolunu göstərməkdən ibarətdir [Hajiyeva, 2023].

Dövrümüzün tələblərinə əsasən, dil bacarıqları yeni biliklərə əlçatanlıq imkanını yaradır. Bu səbəbdən, xarici dil üzrə müəllim hazırlığı ilə tədris proqramları arasında bir uyğunluq, vəhdət olmalıdır.

Romeo və Dyer qeyd edirlər ki, dil proqramını tərtib etmək çətin məsələdir, çünki “arzulanan ideallar” və “məhdud reallıqlar” arasında tarazlığa nail olmaq çətindir; vaxt, yaradıcılıq və təcrübə kimi amilləri nəzarət altında saxlamaq mümkün deyildir [Uzun, 2016].

Müəllim dərslərində aparıcı rol oynadığına görə müəllim hazırlıq proqramları xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Bu proqramlar müəllimin inkişafına yönəlmiş fəaliyyət və yanaşmalar ilə tərtib olunur. Bu cür fəaliyyət və ya bacarıqlar çox vaxt dərslərin planlaşdırılması, sinfin idarə edilməsi üçün qaydalar, effektiv tədris üsullarını əhatə edir [Richards, 1998]. Müəllim hazırlığı proqramları müəllimlərin karyeraları boyu işlərinə hazırlıqlı, həvəsli olmaları üçün yetişdirməyə çalışır [Kaya, 2023].

Müəllim hazırlığı bir sıra komponentləri özündə birləşdirir:

- dərslərin planlaşdırılması;
- müəllimlərin sinif fəaliyyəti üçün əsas təşkil edən anlayışlar, dəyər sistemləri, biliklər, inanclar və münasibətlər;
- müəllimlərin özləri haqqında fikirləri və təsəvvürləri;
- sinifdə müəllimlərin və şagirdlərin rolları [Richards, 1990].

Saydı vurğulayır ki, mədəniyyətlərarası maarifləndirmə xarici dil müəlliminin əsas vəzifələrindən biri olmalıdır. Bundan əlavə, bu araşdırmada xarici dil müəllimlərinin dil icması haqqında mədəni məlumatlılığa yiyələnmələri üçün mübadilə proqramlarında iştirak etmələri təklif edilmişdir [Solak, 2016, s. 440].

Danimarkada xarici dil üzrə müəllim hazırlığı. Danimarkada müəllim olmaq üçün 240 kreditlik bakalavr proqramında dörd illik təhsil tələb olunur. Bu ölkədə bakalavra qəbul olunmaq üçün tam orta təhsil səviyyəsinə yiyələnmək ilkin şərtidir. Müsabiqədə iştirak edən abituriyentlərin birinci mərhələdən keçmələri üçün onlarda orta qiymət 7.0-dan yuxarı olmalıdır. Əgər müsabiqədən sonra boş qalan qəbul yerləri olarsa, o zaman orta qiymət tələblərinə cavab verməyən tələbələr həmin yerlərə qəbul oluna bilər. 2015-ci ildə Danimarkada müəllim təhsili proqramlarına qəbul edilən tələbələrin sayı 2943 nəfər olmuşdur [Uzun, 2016].

Danimarkada müəllimlik ixtisası üzrə təhsil alan tələbələr üç fənn üzrə ixtisaslaşırırlar. Tələbələr ilkin olaraq Danimarka dili, riyaziyyat və ingilis dili fənləri arasından seçim edirlər. Onlar digər iki fənni isə alman dili, biologiya, tarix, coğrafiya, fizika/kimya, musiqi, incəsənət, bədən tərbiyəsi, elm/teknologiya, sosial elmlər, sənətkarlıq, dizayn və din fənləri arasından seçirlər [Uzun, 2016].

Bir çox Avropa ölkələrində olduğu kimi Danimarkada da xarici dil ibtidai məktəblərdə sinif müəllimi, orta məktəblərdə isə fənn müəllimi tərəfindən tədris edilir. Eyni zamanda bu ölkələrdə xarici dil müəllimləri xarici dil tədris etməklə yanaşı, başqa bir fənn mövzusunun da öyrətmək bacarığına malikdirlər [Solak, 2016].

Danimarkada xarici dil müəllimliyini üzrə təhsil alan tələbələr yalnız bakalavr pilləsi ilə kifayətlənmirlər. Universitetlər tələbələrin peşəkar inkişafını təmin etmək üçün bir sıra təlim və layihələr təklif edir. Təhsillərini davam etdirmək istəyən tələbələr bakalavr pilləsindən sonra 60 kreditlik magistratura səviyyəsinə də müraciət edə bilirlər.

Koç bildirir ki, bu cür proqramlarda müəllimlər öz problemlərini və təcrübələrini bölüşür və müzakirə edirlər. Proqram müddətində müəllimlər yeni texnika və metodlar, idarəetmə strategiyaları və effektiv dərslər planları yaratmaq və ya tətbiq etməklə öz tədris bacarıqlarını təkmilləşdirə bilirlər [Turhan, Arıkan, 2009].

Nəticə

Nəticə olaraq deyə bilərik ki, təhsil proqramlarının (kurikulum) səmərəli təşkil və tədris olunması üçün müəllim hazırlığı çox mühüm şərtidir. Müasir dövrün tələblərindən biri xarici dil biliklərinin inkişaf etdirilməsidir. Bu səbəbdən, xarici dil müəllimlərinin hazırlığı və onların təhsil proqramlarına (kurikulum) uyğun biliklərə yiyələnmələri xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Müəllim hazırlığı proqramları müəllimlərin bilik və bacarıqlarını təkmilləşdirmək məqsədi daşıyır. Danimarka da buna xüsusi diqqət göstərən dövlətlərdən biridir. Bu ölkədə tələbələr xarici dil üzrə müəllim hazırlığı proqramlarında yalnız universitet təhsili ilə kifayətlənmirlər. Onların biliklərinin daim inkişaf etdirilməsi üçün bir sıra imkanlar yaradılır.

İstinadlar

1. Hajiyeva U. (2023). Challenges of curricula designing according to international education demands. Proceedings of the international conference “multilingualism, internationalization, digitalization as factors of innovations in teacher education. 10-14.
2. Kaya İ. (2023). A mixed-methods study on the concept of teacher preparedness and perceptions on pre-service EFL teacher preparedness to teach. Anadolu Üniversitesi. 213.
3. Richards, J. C. (1990). Beyond training: Approaches to teacher education in language teaching. *Language Teacher*, 14(2), 3-8.
4. Richards, J. C. (1998). *Beyond training: Perspectives on language teacher education*. Cambridge University Press.
5. Solak E. (2016). English teacher training programs in Denmark, Sweden and Turkey. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 232, 439-443.
6. Turhan, İ. E., & Arikan, A. (2009). English Language Teacher Development with and without a Teacher Trainer: ELT Instructors' Perceptions. *Online Submission*, 4(2), 410-421.
7. Uzun, L. (2016). Evaluation of the latest English language teacher training programme in Turkey: Teacher trainees' perspective. *Cogent Education*, 3(1), 1147115.

Sinqapur və Azərbaycanca ibtidai siniflər üzrə riyaziyyat kurikulumunun müqayisəli təhlili

Əkbərli Nəzrin Qasım qızı

<https://orcid.org/0009-0008-8168-7401>
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

Açar sözlər: Sinqapur, Azərbaycan, kurikulum, məzmun istiqamətləri.

Key words: Singapore, Azerbaijan, curriculum, content strands.

Giriş

Məqsəd. Bu tezin məqsədi Sinqapur və Azərbaycanda mövcud ibtidai sinif riyaziyyat kurikulumunu təhlil etməkdir.

Yenilik və əhəmiyyət. Tezisdə Azərbaycan və Sinqapur kurikulumunun oxşar və fərqli istiqamətləri, həmçinin bunun əsasında Azərbaycan kurikulumunun zəif cəhətləri işıqlandırılmışdır.

Problemin aktuallığı. Müasir dövrdə yeni təhsil proqramı – kurikulumlar müəllimlər, valideynlər, şagirdlər olmaqla bütün təhsil subyektlərinə təsir edir.

Vəzifələr. Tezisin qarşısında dayanan vəzifələr aşağıdakılardır: Sinqapur və Azərbaycan ibtidai təhsil kurikulumlarını araşdırmaq, hər iki kurikulumun oxşar və fərqli cəhətlərini müəyyənləşdirərək onların üstünlüklərini qeyd etmək.

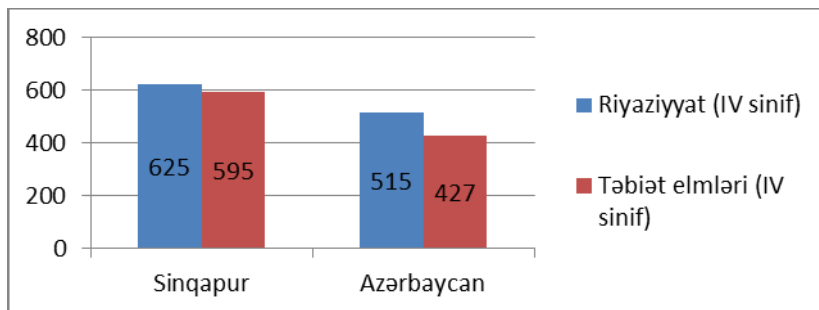
Metodologiya. Tezisdə müqayisəli təhlil, ümumiləşdirmə kimi metodlardan istifadə olunmuşdur.

Tapıntılar

Sinqapur məktəbliləri beynəlxalq qiymətləndirmələrdə əldə etdikləri yüksək nəticələri ilə müsabiqəyə qoşulan digər ölkə iştirakçılarından seçilir. Məsələn, PISA 2018 beynəlxalq qiymətləndirməsində Sinqapur məktəbliləri oxu, riyaziyyat, təbiət elmləri üzrə Çindən sonra 2-ci yeri, TIMSS 2019 qiymətləndirməsində isə 1-ci yeri qazanmışlar. TIMSS 2019 beynəlxalq müsabiqəsində riyaziyyat üzrə orta göstərici IV siniflərdə 625, VIII siniflərdə 616 bal; təbiət elmləri üzrə isə IV siniflərdə orta göstərici 595, VIII siniflərdə 608 bal olmuşdur. Sinqapur həm riyaziyyat

Nəzrin Əkbərli. **Sinqapur və Azərbaycanda ibtidai siniflər üzrə riyaziyyat kurikulumunun müqayisəli təhlili**

ziyyat, həm də təbiət elmləri üzrə orta göstəricilərinə görə TIMSS 2019-da iştirak edən digər 63 ölkədən daha üstün nəticə göstərmişdir. TIMSS 2019 müsabiqəsində Azərbaycan yalnız 4-cü siniflərlə iştirak etmişdir [TIMSS encyclopedia, 2015]. (Diaqram 1.)

Diaqram 1. TIMSS 2019 Azərbaycan və Sinqapur 4-cü sinif nəticələri

Azərbaycan və Sinqapurda ibtidai siniflər üzrə riyaziyyat kurikulumunun məzmun standartlarındakı oxşar və fərqli cəhətlər:

<i>Sinqapur</i>	<i>Azərbaycan</i>
şagirdlərin gündəlik istifadəsi və riyaziyyatı davamlı öyrənmələri üçün onları riyazi anlayışlarla tanış etmək və bacarıqlar əldə etmələrini təmin etmək;	riyaziyyatın gerçəkliyinin təsvir etmə və dərk etmə metodu olması barədə şagirdlərdə təfəkkür tərzini formalaşdırmaq;
problemin həllinə riyazi yanaşma vasitəsilə şagirdlərdə təfəkkür, əsaslandırma, ünsiyyət, tətbiq və metakognitiv bacarıqları inkişaf etdirmək;	şagirdlərdə riyaziyyatın ümumbəşəri mədəniyyətin tərkib hissəsi və cəmiyyətin inkişafının hərəkətverici qüvvəsi olması haqqında təsəvvürlər yaratmaq;
şagirdlərdə özünəinam hissi formalaşdırmaq və onların riyaziyyata marağını artırmaq.	şagirdlərin təhsili davam etdirmək, digər fənləri öyrənmək, praktik fəaliyyətdə tətbiq məqsədilə zəruri bilik, bacarıq və vərdislərə yiyələnmələri üçün real zəmin yaratmaq.

Cədvəldən də göründüyü kimi, Azərbaycan və Sinqapurda ibtidai siniflər üzrə riyaziyyat kurikulumlarının məzmun standartlarında bənzərliklər var. Lakin məzmun xətləri, əsas və alt standartlara nəzər salındıqda görürük ki, Sinqa-

pur kurikulumu şagirdlərdə praktik bacarıqların inkişaf etdirilməsinə daha çox üstünlük verir.

Sinqapur riyaziyyat kurikulumu üç məzmun xəttindən – rəqəm və cəbr, ölçmə və həndəsə, statistikadan, eyni zamanda bu məzmun xətlərini əhatə edən riyazi proseslərdən ibarətdir. Riyazi proseslərə əsaslandırma, ünsiyyət və əlaqələr, tətbiqlər, düşünmə bacarıqları və evristika daxildir. Bəs şagirdlərin bu bacarıqlara (riyazi proseslərə) yiyələnib-yiyələnmədiyini Sinqapur müəllimləri necə anlayır? Təbii ki, Sinqapur mütəxəssisləri bu bacarıqları ölçülə bilən etmək üçün müəyyən indikatorlar yaratmışlar:

<i>Proseslər</i>	<i>İndikatorlar</i>
əsaslandırma, ünsiyyət və əlaqələr	müvafiq qeydlər, simvollar əsasında riyazi fikirlər təqdim edilməli; induktiv və deduktiv olaraq əsaslandırılmalı; oxşarlıqlar və fərqliliklər müəyyən edilməli; məntiqi nəticələr çıxarılmalı; həll yolları izah edilməli və əsaslandırılmalı, riyazi olaraq həll yolları yazılmalı; riyaziyyat daxilində və gündəlik həyatla riyaziyyat arasında əlaqə qurulmalı.
tətbiqlər	problemə uyğun riyazi təsvirlər müəyyən edilməli; problemi həll etmək üçün müvafiq riyazi anlayışlardan (alətlər və alqoritmlər də daxil olmaqla) istifadə edilməli; problemin kontekstində riyazi həll şərh edilərək mənalandırılmalı.
düşünmə bacarıqları və evristika	təsnifatlaşdırılmalı; müqayisə edilməli; sıralanmalı; ümumiləşdirilməli; nəticə çıxarılmalı; təhlil edilməli; sintez edilməli; evristik üsullardan istifadə edilməli (diaqram çəkilməli, cədvəl tərtib edilməli və s.).

Hər bir alt standart bir və ya bir neçə riyazi prosesi özündə ehtiva edir. Bunu Sinqapurun III sinif riyaziyyat kurikulumunda nəzərdən keçirək:

Məzmun xətti: Rəqəmlər və cəbr.

Əsas standart: 1.10 000-ə qədər ədədləri tanıyır və əməliyyatları icra edir.

Alt standartlar: 1.1 Yüzlüklərdə/minliklərdə sayır.

1.2 Rəqəmlərin mərtəbə sayını (təklilik, onluq, yüzlük və minliklər) bilir.

1.3 Ədədləri müqayisə edir və sıralayır [Ministry of Education, Singapore, 2012].

Şagirdlərdə yaradılması nəzərdə tutulan riyazi bacarıqlar:

- a) böyük rəqəmlərin (minlərlə) nümunələrini müzakirə etmək;
- b) ədədləri müqayisə etmək üçün qruplarda işləmək;
- c) 1000 dairəsində ədədləri tanımaq və ondan obyektlərin sayını təxmin etmək üçün istifadə etmək;
- d) ədədləri müqayisə etmək üçün “böyük”, “ən böyük”, “kiçik”, “ən kiçik”, “eyni” ifadələrdən istifadə etmək;
- e) kontekstə uyğun nümunəni davam etdirmək və ya çatışmayan rəqəmləri tapmaq.

Sinqapur modelində bir məzmun xəttinin sonunda hər üç riyazi prosesin şagirdlərə aşılması nəzərdə tutulur. Məsələn, rəqəm və cəbr məzmun xəttinin təlim nəticələrinə baxsaq, bunlardan a) əsaslandırma, ünsiyyət və əlaqələr, b) əsaslandırma, ünsiyyət və əlaqələr, düşünmə bacarıqları və evristika, c) və d) tətbiqlər, düşünmə bacarıqları və evristika e) düşünmə bacarıqları və evristika riyazi prosesinin reallaşmasını təmin edir. Azərbaycan kurikulumundan fərqli olaraq Sinqapur kurikulumunda məzmun xətləri hər hansı bir rəqəmlə işarə olunmur. Məzmun xəttini ifadə etmək üçün həmin məzmun xəttinin adı çəkilir və ardınca əsas standart və alt standartı bildirən rəqəm qeyd olunur. Məsələn, rəqəm və cəbr məzmun xəttinin 1-ci əsas standartının 1-ci alt standartı bu şəkildə qeyd olunur: Rəqəm və cəbr 1.1.

Azərbaycan kurikulumunda vəziyyət nisbətən fərqlidir. Belə ki, burada məzmun xətləri də müvafiq rəqəmlərlə işarə olunur. Fərqli cəhətlərin daha aydın görünməsi üçün Sinqapurda III sinif riyaziyyat kurikulumunun məzmun xətti, əsas, alt standartlar və təlim nəticələrinin Azərbaycanın kurikulum modelində qoyuluşuna baxaq.

Məzmun xətti: 1. Ədədlər və əməllər.

Əsas standart: 1.1. Ədəd anlayışını, ədədin strukturunu, ədədlər arasındakı münasibətləri, ədədin hissəsi anlayışını başa düşdüyünü nümayiş etdirir.

Alt standartlar: 1.1.1.1000 dairəsində ədədləri oxuyur və yazır.

Nəticə

Azərbaycan ibtidai sinif riyaziyyat kurikulumunda siniflər üzrə təlim nəticələrinə nəzər saldıqda görürük ki, şagirdə yaradılması nəzərdə tutulan bilik və bacarıqlar konkret və ölçülə bilən deyil.

a) Şagird ədəd anlayışını, ədədin strukturunu, ədədlər arasındakı münasibətləri, ədədin hissəsi anlayışını başa düşdüyünü nümayiş etdirir.

b) Şagird hesab əməllərinin mənasını, xassələrini və onlar arasındakı əlaqəni başa düşdüyünü nümayiş etdirir.

c) Şagird riyazi ifadə anlayışlarını başa düşdüyünü nümayiş etdirir [Azərbaycan Respublikasının Ümumtəhsil Məktəbləri üçün riyaziyyat fənni üzrə Təhsil Proqramı (Kurikulumu), 2013].

Sinqapur kurikulumundan fərqli olaraq Azərbaycan riyaziyyat kurikulumunda təlim nəticəsi hissəsindəki “nümayiş etdirir”, “bilir” və s. kimi ifadələrin mücərrəd anlayış olması səbəbindən müəllimlər çox vaxt şagirdlərin bilik və bacarıqlarını düzgün qiymətləndirməkdə çətinlik çəkirlər.

İstinadlar

1. Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi Azərbaycan Respublikası Təhsil Problemləri İnstitutu. (2013) Azərbaycan Respublikasının Ümumtəhsil Məktəbləri üçün riyaziyyat fənni üzrə Təhsil Proqramı (Kurikulumu) (I-XI siniflər).
2. Ministry of Education, Singapore. Mathematics syllabus primary one to six, 2012.
3. Ministry of Education, Singapore. Primary school subjects and syllabuses, 2022.
4. TIMSS 2015 encyclopedia. The Mathematics Curriculum in Primary and Lower Secondary Grades, 2015.
5. The secrets to Singapore’s world-class math curriculum, 2020.
6. <https://www.singaporemath.com/pages/primary-mathematics-for-schools>
7. <https://www.moe.gov.sg/primary/curriculum>
8. <https://www.pathlight.org.sg/programmes/curriculum-framework>
9. <https://www.futureschool.com/singapore-curriculum/>

Argentinada təhsil: müxtəliflik, potensial və innovativ trendlər

Niyazlı Altay Tahir oğlu

<https://orcid.org/0009-0007-7718-250X>
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

Açar sözlər: Argentina təhsil sistemi, tələbə potensialı, texnologiya, alternativ təhsil, peşəkar inkişaf;

Keywords: Argentina education system, student potential, technology, alternative education, professional development.

Giriş

Məqsəd. Bu tezisnin məqsədi Argentina kurikulumu və təhsil sistemini araşdırmaq və kurikulum sistemini öyrənməkdir.

Yenilik və əhəmiyyət. Elm və texnologiyanın inkişaf etdiyi müasir dövrdə təhsildə daim araşdırmalar aparmaq, təhsilin inkişafı üçün yeni metod və üsullar təklif etmək zəruridir.

Problemin aktuallığı. Argentina təhsil sisteminə təhlillər aparılaraq alternativ tədris metodlarının öyrənilməsi və təhsildə yaranmış bərabərsizliklərin qarşısının alınması istiqamətində strategiyaların, innovativ yanaşmaların araşdırılmasını aktual problem kimi qiymətləndirmək olar.

Vəzifələr. Tezisin əsas vəzifəsi Argentina təhsil sistemini və kurikulumunu, təhsilin müxtəlifliyini araşdırmaq, innovativ trendlər haqqında məlumat verməkdir.

Metodologiya. Argentina təhsil sistemi haqqında tədqiqat mövzuya dair ədəbiyyat araşdırmaları aparılaraq, eyni zamanda internet üzərindən müvafiq məlumatlar əldə edilərək təhlil olunmaqla həyata keçirilmişdir.

Tapıntılar

Bu tezis Argentinadakı təhsil sistemini müxtəlif şagird profilləri, mədəni dinamikaları və coğrafi fərqləri çərçivəsində müzakirə edəcək. Təhsildə müxtəliflik, potensial və innovativ yanaşmalar Argentinanın təhsil mənzərəsini dərindən

baş a düşməyi təklif edir.

1. Argentina təhsil sistemi və müxtəliflik.

Argentina təhsil sistemi ölkənin zəngin mədəniyyəti və coğrafi fərqləri baxımından kifayət qədər müxtəlifdir. Bu müxtəlifliyə bölgələrdəki mədəni, sosial-iqtisadi və dil fərqləri daxildir. Təhsildəki bu müxtəliflik Argentina cəmiyyətinin dinamikasını əks etdirsə də, şagirdlər arasında bərabər imkanların təmin edilməsində bir sıra çətinliklər yaraadır [Martínez, 2018].

Argentinada təhsil, əsasən, iki istiqamətdə formalaşmışdır: dövlət məktəbləri və özəl məktəblər. Dövlət məktəbləri, ümumiyyətlə, daha geniş kontingenti əhatə edir və pulsuz təhsil təklif edir. Bu məktəblərdə şagirdlərin sayı ümumilikdə çoxdur, lakin resursların olmaması səbəbindən bəzi bölgələrdə şagirdlərə kifayət qədər dəstək göstərilə bilmir. Özəl məktəblər çox vaxt daha yaxşı resurslara malik olsalar da, bu məktəblərə giriş çox vaxt iqtisadi statusdan asılıdır və bu, təhsildə bərabərsizliyi artırır [Gómez, 2019].

Dil müxtəlifliyi də təhsildə mühüm elementdir. İspan dili Argentinada rəsmi dil olsa da, ölkə daxilində bir çox fərqli dildə danışılır. Xüsusilə yerli icmalarda öz dillərini qoruyub saxlamaq səyləri dil müxtəlifliyinin qorunması istiqamətində atılan mühüm addımlardan biridir. Bununla belə, dili bilməmək və ya lazımi dil dəstəyi almamaq bir çox tələbənin təhsildən geri qalmasına səbəb olan digər mühüm problemdir [Rodríguez, 2020].

2. Potensial şagird nailiyyətləri.

Argentina təhsil sistemi şagirdlərin böyük potensiala malik olduğu bir mühit təklif edir. Bununla belə, bu potensialı tam açmaq və şagird uğurunu artırmaq üçün bir sıra çətinliklərlə üzləşir. Bu bölmədə Argentinalı şagirdlərin malik olduqları potensial vurğulanır və onların uğurlarını qiymətləndirmək üçün istifadə olunan ölçülər araşdırılır.

Bu ölkədə təhsil alan şagirdlər mədəni müxtəlifliyə və zəngin tarixə görə geniş perspektivə malikdirlər. Bununla belə, şagird nailiyyətlərini qiymətləndirmək üçün istifadə edilən ənənəvi ölçülər bu müxtəlifliyi tam şəkildə əhatə etmək baxımından məhduddur. İmtahanyönümlü qiymətləndirmə sistemi şagirdlər arasında qeyri-bərabərlik yaraadır və onların müxtəlif öyrənmə üsullarını və qabiliyyətlərindəki qeyri-bərabərliyin fərfinə varmır. Bu, yüksək nəticə göstərməyə potensialı olan şagirdlərin diqqətdən kənar qalması və ya dəstəyə ehtiyacı olan şagirdlərin geridə qalması ilə nəticələnir.

Şagirdlərin uğurlarına təsir edən amillər sırasında ailələrin iqtisadi vəziyyəti də önəmli yer tutur. İqtisadi cəhətdən güclü ailələrdən olan şagirdlər tez-tez daha çox təhsil resurslarına və dəstək sistemlərinə çıxış əldə edir, iqtisadi cəhətdən çətin ailələrdən olan şagirdlər isə bu güzəştlərdən məhrum ola bilirlər. Bu da, şagirdlər arasında bərabərsizliyin yaranmasına səbəb olan amillərdəndir [López, 2021].

3. İnnovativ tendensiyalar və gələcəyə baxış.

Argentinanın təhsil sistemi şagirdlərin potensialını maksimum dərəcədə artırmaq və onları gələcəyə daha yaxşı hazırlamaq üçün innovativ yanaşmalara ehtiyac duyur. Bu bölmədə təhsildə innovativ meyillər və gələcək potensial inkişafı araşdırılır.

Təhsildə texnologiyanın rolu, xüsusən də rəqəmsal əsrdə getdikcə daha da artır. Argentinada şagirdləri müasir texnologiyadan istifadə vərdişləri ilə təchiz etmək və rəqəmsal savadlılığı artırmaq təhsildə innovativ addım hesab edilir. İnformasiya və kommunikasiya texnologiyalarının səmərəli inteqrasiyası tələbələrin öyrənmə təcrübəsini zənginləşdirir və onları gələcəyin iş dünyasına daha yaxşı hazırlayır [Martínez, 2019].

Nəticə

Alternativ tədris metodları və qiymətləndirmə sistemləri imtahanyönlü yanaşmaları tamamlayır. Şagirdyönlü tədris modelləri şagirdlərə öz təlim proseslərini idarə etmək və tənqidi düşünmə bacarıqlarını inkişaf etdirmək imkanı verir. Layihə əsaslı öyrənmə və əməkdaşlıq layihələri şagirdlərə təcrübə qazanmağa və real dünyada problem həllətmə bacarıqlarını inkişaf etdirməyə kömək edir.

Bundan əlavə, təhsildə yaranmış bərabərsizliklərin qarşısının alınması üçün strategiyalar vacibdir. Resursların daha ədalətli bölüşdürülməsi kənd məktəblərinə və iqtisadi baxımdan çətinliyi olan şagirdlərə dəstək olmaq üçün effektiv üsul ola bilər. Bundan əlavə, müəllimlərin davamlı peşəkar inkişafı dəstəklənməli və onlar şagirdlərin tələblərinə uyğun tədris strategiyalarını qəbul etməyə təşviq edilməlidirlər.

İstinadlar

1. García, E. M. (2022). "The Effect of Economic Factors on the Achievement of Argentinian Students". *Journal of Education and Economics*, 15(1), 34-48.
2. Gómez, C. S. (2019). "An Analysis of Inequalities in Public Schools in Argentina". *Journal of Educational Policies and Practices*, 8(1), 23-36.
3. Gómez, C. S. (2020). "The Role of Alternative Assessment Methods in Education: An Argentinian Perspective". *Journal of Innovation and Development in Education*, 9(1), 78-92.

4. López, R. A. (2021). "The Effect of Exam-Oriented Assessment on Student Achievement in Argentina". *Journal of Educational Research*, 10(3), 112-128.
5. Martínez, A. R. (2018). *The Education System in Argentina: Historical Development and Diversity*. Buenos Aires: Educational Publications.
6. Martínez, A. R. (2019). "Digital Literacy Education: A Study in Argentina". *Journal of Information Technologies and Education*, 7(2), 45-58.
7. Rodríguez, M. T. (2020). "Language Diversity and Education in Indigenous Communities: The Case of Argentina". *Journal of Culture and Education*, 12(2), 45-58.
8. Rodríguez, M. T. (2021). "Policy Recommendations to Reduce Inequalities in Education: The Argentinian Experience" *Journal of Educational Policy and Planning*, 11(3), 112-125.
9. Sánchez, F. A. (2020). "The Effect of Alternative Assessment Methods on Student Potential: The Example of Argentina". *Journal of Measurement and Evaluation*, 6(2), 56-70.

Dominikan Respublikasının təhsil kurikulumunun Azərbaycan kurikulumu ilə oxşar və fərqli cəhətləri

Bayramova Pərvanə İman qızı

<https://orcid.org/0009-0009-6295-9632>
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

Açar sözlər: Dominikan Respublikası, kurikulum, təhsil sistemi, təhsil proqramları, təhsil siyasəti;

Keywords: Dominican Republic, curriculum, educational system, educational programs, educational policy.

Giriş

Məqsəd və vəzifələr. Tədqiqatın məqsədi Dominikan Respublikasının (DR) təhsil kurikulumu üzrə araşdırmalar apararaq təhlil etməkdir.

Vəzifə. Dominikan Respublikası və Azərbaycan Respublikasının kurikulum proqramları arasındakı oxşar və fərqli cəhətlər işıqlandırılaraq elmi ictimaiyyətə təqdim olunmuşdur. Əhali sayının uyğunluğuna əsaslanaraq və əvvəlki dövrlərdə bu istiqamətdə müqayisəli təhlil aparılmayan ölkə olaraq tədqiqat aparmaq üçün məhz Dominikan Respublikası seçilmişdir.

Yenilik və əhəmiyyət. Elmi ədəbiyyatda sözügedən iki ölkənin təhsil proqramları arasında müqayisəli təhlil aparılmadığını nəzərə alaraq, bu tədqiqat işini elmi yenilik kimi qiymətləndirmək olar. Təhsil, aparılan araşdırmalar və tədqiqatlarla inkişaf edən məfhum olduğu üçün hər bir yeni və fərqli anlayış onun inkişafı üçün əhəmiyyətlidir.

Problemin aktuallığı. Dominikan Respublikasının kurikulum sisteminin özünəməxsus xüsusiyyətləri və xarici təcrübədə tutduğu mövqedən bəhs edilməsi elmi aktuallıq kimi qiymətləndirilir.

Metodologiya. Yazıda mövcud ədəbiyyatlar, hüquqi çərçivə sənədləri və resurslar təhlil edilərək, nəticələr təqdim edilmiş, təsviredici tədqiqat növündən istifadə olunmuşdur.

Tapıntılar

Dominikan Respublikasının təhsil kurikulumu 2016-cı ildə qəbul edilmiş və 2018-ci ildə qüvvəyə minmiş yeni təhsil islahatına əsasən modelləşdirilmişdir. Çünki son illərdə beynəlxalq qiymətləndirmənin nəticələrinə əsasən Dominikan Respublikasının adı sonuncu sırada yer almış və buna görə də təhsil sisteminin keyfiyyətini və səmərəliliyini yüksəltmək, tələbələrin XXI əsrin bacarıqları ilə təchiz olunmasını təmin etmək məqsədi ilə yeni islahatlar həyata keçirilmişdir [Mejía, 2023].

Dominikan Respublikasında yeni təhsil kurikulumları. Bu kurikulumlar üç səviyyəyə bölünür: əsas təhsil (ibtidai), orta təhsil (ikinci) və ali təhsil (yuxarı) [Dominikan Respublikası Təhsil Nazirliyi, 2023].

- Əsas təhsil uşaqların 6 –12 yaş arası dövrünü əhatə edir, tədris müddəti 6 ildir. Bu səviyyədə şagirdlərə, əsasən, oxu, yazı, hesab, elm, sosial elmlər, incəsənət və musiqi kimi kurslar keçirilir. Onlar, həmçinin şəxsi inkişaflarını və sosial bacarıqlarını artırmaq üçün müxtəlif tədbirlərdə iştirak edirlər [Dominikan Respublikası Təhsil Nazirliyi, 2023].

- Orta təhsil uşaqların 12–18 yaş arası yeniyetməlik dövrünü əhatə edir və tədris müddəti dörd ildir. Bu səviyyədə şagirdlərə daha təkmil akademik kurslar keçirilir. Onlar, həmçinin peşə təhsili və ya texniki təlim proqramlarında iştirak edə bilirlər [Dominikan Respublikasının Təhsil və İnsan Resurslarının İnkişafı Nazirliyi, 2018].

- Ali təhsil 18 və yuxarı yaşda olan gəncləri əhatə edir və iki ildən dörd ilədək davam edir. Bu səviyyədə tələbələr bakalavr, magistr və ya doktorantura pillələrində təhsil alırlar.

Yeni təhsil kurikulumlarında arzu olunan xüsusiyyətlər bunlardır: bacarıq-yönümlü, praktiki, tənqidi düşüncə və problem həlli, ünsiyyət və əməkdaşlıq, qlobal şüur.

Hər iki ölkənin təhsil kurikulumlarında oxşar və fərqli cəhətlər. Dünyanın inkişaf etmiş ölkələrinin təhsil prinsiplərindən istifadə etməklə Azərbaycanda təhsil sistemi təkmilləşdirilir, məzmun və struktur dəyişiklikləri aparılır. Dominikan Respublikasının təhsil kurikulumlarını Azərbaycan Respublikasının təhsil kurikulumları ilə qarşılaşdırdıqda, ümumən oxşarlıq olsa da, bəzi fərqlər də gözə çarpmaqdadır. Hər iki ölkədə dövlət təhsil müəssisələrində tədris ana dilində (Müvafiq olaraq İspan dili və Azərbaycan dili) aparılır, lakin ikinci dilin öyrədilməsi də əsas məqsədlərdən biridir. İcbari təhsilin Azərbaycanda 1–17 yaş, DR-da isə 6 –14 yaş əhatə etməsi, Azərbaycanda fənlərin daha çox elm və texnologiyayönümlü, DR-da isə mədəniyyət və tarix ilə bağlı olması əsas

fərqləndir. Ən əsası isə Azərbaycanda kurikulumun prinsipləri ilə müqayisədə nəzərəcarpacaq fərqlər var, buna nümunə olaraq inklüzivlik prinsipini aid etmək olar. Hər iki ölkədə şagirdlər müəyyən mərhələlərdə standart imtahanlara məruz qalırlar. Bununla belə, imtahan sistemləri və qiymətləndirmə metodları ölkədən ölkəyə fərqli ola bilər. Dominikan Respublikasında davamlı qiymətləndirməyə əsaslanan sistemi görmək mümkündür, Azərbaycanda isə şagird nailiyyətləri mərkəzi imtahanlarla ölçülür.

Nəticə

2023-cü ildən, ilk dəfə olaraq, yeni təhsil kurikulumları tətbiq edilir. Yeni təhsil kurikulumlarının ölkənin təhsil sisteminin keyfiyyətini və səmərəliliyini artırmağa kömək edəcəyi və öyrənənlərə uğurlu şəxsiyyətlər olmaq imkanı yaradaacağı gözlənilir [Sánchez, 2023]. Dominikan Respublikası hökuməti yeni təhsil kurikulumlarının effektivliyini və səmərəliliyini artırmaq üçün müxtəlif addımlar atır. Deyə bilərik ki, kurikulumların ilkin müsbət təsirinin göstəriciləri görünməkdədir. Məsələn, 2023-cü ildə aparılan araşdırmalara əsasən, yeni kurikulumla təhsil alan şagirdlərin tənqidi düşünmə bacarıqlarında 20%, problem həllətmə bacarıqlarında 30% yüksəliş olduğu müşahidə edilib [Acosta və Martínez, 2023].

Azərbaycanda fənn kurikulumlarının tətbiqinin müvəffəqiyyətlə həyata keçirilməsi üçün 20 minə qədər müəllim, təhsil işçisi təlim kurslarından keçmiş, sertifikat almış, yeni fənn kurikulumlarının tələblərinə uyğun hazırlanmış dərsliklərin xüsusiyyətləri ilə bağlı seminarlarda iştirak etmişlər.

Son dövrlərdə Azərbaycanın beynəlxalq miqyasda əldə etdiyi nailiyyətlər, şagirdlərin qazandıqları uğurlar ölkədə aparılan təhsil islahatlarının qlobal xarakterini, mahiyyətini göstərir.

Kurikulum proqramlarında yer tutan məzmun standartları şəxsiyyətyönümlü təhsilin nəticələri olmaqla inteqrativ xarakter daşıyır və dəyərləri ifadə edir. Bu dəyərlər uşaqların ümumi inkişafını, intellekt səviyyəsini müəyyənləşdirmək imkanı yaradır.

İstinadlar

1. Acosta, B., & Martínez, J. (2023). Dominikan Respublikasının yeni milli kurikulumu: onun xüsusiyyətləri və problemlərinin təhlili. *Revista Interamericana de Educación de Adultos*, 45(2), 125-146.
2. Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi (2009). Azərbaycan Respublikasının Təhsil Qanunu.
3. BMT Əhali Fondu (UNFPA). (2023). Dünya Əhali Perspektivləri 2022: Əsas Məqamlar. Nyu York: Birləşmiş Millətlər Təşkilatı.
4. Dominikan Respublikası Təhsil Nazirliyi. (2023). Milli təhsil proqramları haqqında məlumat. Santo Dominqo.
5. Dominikan Respublikasının Təhsil və İnsan Resurslarının İnkişafı Nazirliyi. (2018). İbtidai Təhsil üzrə Milli Kurikulum Çərçivəsi. Santo Dominqo.
6. Dominikan Respublikasının Təhsil və İnsan Resurslarının İnkişafı Nazirliyi. (2018). Orta Təhsil üzrə Milli Kurikulum Çərçivəsi. Santo Dominqo.
7. Mejía, A. (2023). Dominikan Respublikasının yeni milli kurikulumu: Təhsildə transformasiya imkanı. *Revista de Educación*, 389, 105-123.
8. Sánchez, R. (2023). Dominikan Respublikasının yeni milli kurikulumu: Təhsildə irəliyə doğru addım. *Diario Libre*, 20 de agosto de 2023.

Cənubi Afrika Respublikasının məktəbəqədər kurikulumunun xüsusiyyətləri

Həqiqətli Rəşidə Elmar qızı

<https://orcid.org/0009-0003-3701-190X>
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

Açar sözlər: Məktəbəqədər təhsil, Cənubi Afrika milli kurikulumu, Azərbaycan məktəbəqədər təhsil kurikulumu.

Keywords: Preschool education, The South African National Curriculum Framework from Birth to Four (NCF), Azerbaijan Preschool Education Curriculum.

Giriş

Məqsəd və vəzifələri. Tədqiqatın məqsədi Cənubi Afrika Respublikasında uşaqların bərabər imkanlar daxilində təhsil almasına yönəlmiş məktəbəqədər təhsilin kurikulum proqramı üzərində təhlillər aparmaqdır.

Yenilik və əhəmiyyət. Uşaqların inkişafı baxımından erkən yaş dövrünün ən əhəmiyyətli dövr olduğunu nəzərə alaraq son zamanlar məktəbəqədər təhsillə bağlı ölkəmizdə kifayət qədər müsbət addımlar atılsa da, mövcud kurikulumların daim təkmilləşdirilməyə ehtiyacı var. Tezisdə Cənubi Afrika Respublikası məktəbəqədər təhsil təcrübəsinin araşdırılaraq təhlil olunması eyniadlı mövzu ilə əlaqədar tədqiqat aparan elmi işçilər, magistrilər üçün faydalı hesab olunur.

Problemin aktuallığı. “Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış” İnkişaf Konsepsiyasında ölkə üzrə azyaşlı uşaqların məktəbəqədər təhsilə cəlb olunma səviyyəsinin orta Avropa göstəricisi səviyyəsinə çatdırılmasının əsas məqsəd kimi təqdim edilməsi, 2019-cu ildə “Azərbaycan Respublikasında məktəbəqədər təhsilin dövlət standartı”nın hazırlanması ölkəmizdə məktəbəqədər təhsilin aktuallığını, əhəmiyyətini və bu sahədə aparılmalı olan islahatların zəruriliyini vurğulayır. Bu baxımdan dünya ölkələrinin təhsildəki təcrübələri üzərində araşdırmaların aparılması aktual hesab olunur.

Metodologiya. Cənubi Afrika Respublikasının məktəbəqədər təhsil kurikulumunun xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi mövzuya dair əldə edilmiş ədəbiyyat nümunələri üzərində araşdırmalar aparmaqla həyata keçirilmişdir.

Tapıntılar

“Uşaqlar çox fəal və səmərəli öyrənmə qabiliyyətinə malik olan bacarıqlı tədqiqatçılardır və daim ətraf aləmi başa düşməyə can atırlar” [Donaldson, 1993].

Öyrənmə fərdin anadan olduğu andan başlayır. Uşaqlar, xüsusilə 3–5 yaşlarda daha çox məlumat mənimsəmək qabiliyyətinə malik olurlar. Bu dövr beynin böyüməsi və inkişafı, məktəb yaşu üçün zəruri olan əsas bacarıqların əldə edilməsi ilə üst-üstə düşür. Elmi araşdırmalar sübut edir ki, erkən uşaqlıq dövrünə investisiya qoyuluşu inkişaf problemlərinin qarşısını almağa kömək edir, fərdlərə və cəmiyyətə davamlı faydalar gətirir [Gashi və digərləri, 2006]. Məhz buna görədir ki, inkişafa uyğun proqramları olan yüksək keyfiyyətli məktəbəqədər təhsil müəssisələri və yaxşı təlim keçmiş müəllimlər uşaqların təlim nəticələrinin yaxşılaşdırılmasına uzunmüddətli təsir göstərə bilirlər. Bütün bunları nəzərə alaraq, “Məktəbəqədər təhsil haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 4.0.2. və 5.2. maddələrinə əsasən, “Azərbaycan Respublikasında məktəbəqədər təhsilin dövlət standartı” hazırlanmışdır (Crocusoft, n.d.-b). Cənubi Afrika Respublikasında azyaşlıların təhsili ilə bağlı atılan addımlar, məktəbəqədər təhsil kurikulumunun bütün uşaqların bərabər imkanlar daxilində təhsil almasına yönəlmiş şəkildə, incə detallarına qədər nəzərə alınaraq hazırlanması ölkəmizin bu sahədəki təcrübəsini zənginləşdirmək baxımından əlverişlidir.

Məktəbəqədər yaşda qidalanma. “Uşaqların 2 yaşına qədər nə, nə vaxt və necə yemək qəbul etməsi onların həyatının digər vaxtlarında olduğundan daha vacibdir. Qlobal miqyasda, 6-23 aylıq olan hər üç uşağdan biri sağlam böyümə və inkişaf üçün lazım olanın ən minimumu şəkildə qidalanır” [<https://www.unicef.org/nutrition/early-childhood-nutrition>].

Cənubi Afrika yaşayış səviyyəsində kəskin iqtisadi fərqlər olan doqquz əyalətdən ibarət orta gəlirli və inkişaf etməkdə olan ölkə kimi təsnif edilir [Kotze, 2015]. Cənubi Afrikada aparılan tədqiqatlardan məlum olduğu kimi ötən onillikdə uşaqlarda xəstələnmə, ölüm və zəif böyümə işsizlik nisbətinin 40%-dən çox olması, qida çatışmazlığı ilə əlaqələndirilir. Bu baxımdan, 2010-cu ildə Cənubi Afrikada uşaqların qidalanma vəziyyətini yaxşılaşdırmaq məqsədi ilə məktəbəqədər qidalanma proqramı quruldu. Nəticədə, həssas icmalardan olan sıfırdan altı yaşa qədər 84 000 uşaq gündəlik sıyıqla təmin edilməyə başlandı [Nyathela, 2018].

CAR məktəbəqədər təhsil kurikulumunun töhfələri. “Uşağın sabah kim olacağından narahat oluruq, lakin onun bu gün kimsə olduğunu unuduruq” [Tauscher, 2006].

2015-ci ildə UNICEF-in dəstəyilə hazırlanmış Cənubi Afrika Milli Kuriku-

lum Çərçivə sənədi anadan olandan 4 yaşa qədər olan uşaqların hüquqlarının təsvirini verir: müstəqilliklərini inkişaf etdirmək, özlərinə qayğı göstərməyi, öz davranışlarına nəzarət etməyi öyrənmək, müxtəlif obyektlərlə oynamaq üçün firsətlər və s. (The South African National Curriculum Framework from Birth to Four (NCF) – UNICEF, n.d.). Cənubi Afrika kurikulumunun “rifah” adlı inkişaf sahəsi Azərbaycanın məktəbəqədər təhsil kurikulumunda “fiziki inkişaf, sağlamlıq və təhlükəsizlik” adlı inkişaf sahəsi ilə bir çox məqamlarda eynilik təşkil edir.

Cənubi Afrika kurikulumunun “rifah” adlı inkişaf sahəsi Azərbaycanın məktəbəqədər təhsil kurikulumunda “fiziki inkişaf, sağlamlıq və təhlükəsizlik” adlı inkişaf sahəsi ilə bir çox məqamlarda eynilik təşkil edir.

Cənubi Afrikanın kurikulum proqramında hər məqsədə müvafiq fəaliyyət növü öz əksini tapmışdır. Məsələn, “rifah” adlı inkişaf sahəsinin yaxşı qidalanmaq məqsədini reallaşdırmaq üçün yemək vaxtı ərzində hekayələrin danışılması və mahnıların oxunması kimi fəaliyyət növləri təqdim edilmişdir. Hər məqsəd üçün valideynlərlə müzakirə olunacaq məsələlərin qeyd edilməsi də diqqətəlayiq məqamlardandır.

Cənubi Afrika kurikulumu uşağın müvafiq inkişaf sahəsi və bacarığa yiyələnməsi üçün təhsilverənin nə etməli olduğuna fokuslanır. Məsələn, “uşaqlar günlük streslərə qarşı dözümlülük nümayiş etdirir” əsas standartı üçün uşaqların nəyi bacarmalı olduqlarını göstərən alt standartlar yox, müəllimə “nə olursa, olsun uşaqlara güvən və sev”, “böyüyün köməyi ilə özünü sakitləşdirməsinə dəstək ol” və s. kimi göstərişlər verilmişdir. Hesab edirəm ki, yalnız son nəticənin qeyd edilməsi kifayət deyil, xüsusilə azyaşlı uşaqlarla işləyərkən hər şey elə düşünülməlidir ki, onlar psixoloji travmaları olmayan sağlam fərdlər kimi yetişə bilsinlər. Kurikulumda təhsilverənlərə uşaq özü yemək yeyəndə onun ətrafa dağıtmasını gözləmək, yemək və içkiləri onları cəlbəedəcək şəkildə təqdim etmək kimi ipuclarının verilməsi bu məsələlərdə onları daha şüurlu olmağa vadar edir [The South African National Curriculum Framework from Birth to Four (NCF) – UNICEF, n.d.].

Bütün uşaqlar ətraf aləmlə maraqlanmaq, enerjili olmaq, öyrənmə və inkişafda iştirak etmək istəyirlər və bu baxımdan, xüsusi təhsil ehtiyacları olan uşaqlar da istisna deyil. Kurikulumda bütün uşaqlar üçün bərabər təhsil imkanlarının yaradılmasının nəzərə alınması diqqətə layiqdir. Kurikulum, təlim nəticəsinə müvafiq olaraq nəzərdə tutulmuş fəaliyyətlər üçün xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqlara dair qeydlərə malikdir.

Cənubi Afrika kurikulumunun “Şəxsiyyət və aidolma” başlıqlı inkişaf sahəsində əks olunmuş – uşaqda özünəgüvənmə və özünəqayğının formalaşdırılması onun güclü tərəflərindəndir.

Nəticə

Cənubi Afrika Respublikasında məktəbəqədər təhsilin inkişafına, uşaqların təhsil həyatına hazırlanmasına xüsusi diqqətin ayrılması və məktəbəqədər müəssisələrin tədris proqramlarına ciddi nəzarətin olması erkən yaş dövründə uşaqların düzgün inkişafına yönəlmiş əhəmiyyətli addımdır.

Cənubi Afrikada qida çatışmazlığı ilə əlaqədar azyaşlılar arasında xəstələnmə, ölüm və inkişafdan qalma hallarının qarşısının alınması məqsədilə 2010-cu ildə məktəbəqədər qidalanma proqramının qurulması məhz məktəbəqədər təhsil müəssisələrində uşaqların qidalanmasının yaxşılaşdırılmasına yönəlmişdir.

Ölkədə sosial və iqtisadi məsələlərin uşaqların sağlamlığı və təhsilinə göstərdiyi mənfi təsirlərin qarşısının alınması məqsədilə aparılan təhsil siyasəti müvafiq istiqamətlərdə uşaqların erkən yaş dövründə qayğı ilə əhatə olunmasını təmin edir, bərabər təhsil imkanlarının yaradılmasını həyata keçirir.

İstinadlar

1. Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyi. (n.d.). <https://edu.gov.az/uploads/mektebeqeder/sened/2023>
2. Crocusoft. (n.d.). E-QANUN. <https://e-qanun.az/framework/35791>
1. Early childhood nutrition. (n.d.). UNICEF. <https://www.unicef.org/nutrition/early-childhood-nutrition>
2. Gashi, E., Hysenaj, Q., Krasniqi, E., & Ajvazi, T. (2006). THE IMPORTANCE OF PRE-SCHOOL EDUCATION TO CHILDREN. *Children*, 95.
3. Kotzé J. The readiness of the South African education system for pre-grade R. *South African Journal of Childhood Education*. 2015;5(2):1-28.
4. Nyathela, T. (2018). Impact Evaluation: A report on the impact of the pre-school feeding programme in Gauteng Province, South Africa. Participatory Monitoring and Evaluation for Projects, Programmes or Policies, 197.
5. The South African National Curriculum Framework - UNICEF. (n.d.). <https://www.unicef.org/southafrica/media/911/file/SAF-national-curriculum-framework-0-4-En.pdf>
6. Wikimedia Foundation. (2023, October 25). Early childhood education. Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/Early_childhood_education

Almaniyanın kurikulum proqramında yaradıcı düşüncənin fənlərarası inteqrasiyası

Hüseynzadə Yeganə Yaşar qızı

<https://orcid.org./0009-0003-5709-233X>
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

Açar sözlər: Almaniya kurikulumu, yaradıcı düşüncə, təhsil;
Keywords: Curriculum in Germany, creative thinking, education.

Giriş

Məqsəd. Tədqiqat işində yaradıcı düşüncənin fərqli fəaliyyət növləri, onun əhəmiyyəti və Almaniya kurikulum proqramında digər fənlərlə inteqrasiyası araşdırılaraq təhlil olunmuşdur.

Problemin aktuallığı. Şagirdlərdə yaradıcı düşüncə bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi müasir dövrün aktual problemlərindən biridir.

Yenilik və əhəmiyyət. Yaradıcı düşüncənin inkişaf etdirilməsi yollarının və Almaniya kurikulum proqramında inteqrativ metodların tədqiq olunmasını elmi yenilik kimi qiymətləndirmək olar. Yaradıcı düşüncənin, idraki bacarığın digər fənlərlə inteqrasiya vasitəsilə inkişaf etdirilməsi daha məhsuldar nəticələrə gətirib çıxarır.

Vəzifələr:

- Yaradıcı düşüncənin əhəmiyyətini izah etmək;
- Almaniya kurikulumunda yaradıcı düşüncənin fənlərarası inteqrasiyası haqqında məlumat vermək.

Metodologiya. Tezisdə keyfiyyət araşdırması və ümumiləşdirmə metodlarından istifadə edilmişdir.

Tapıntılar

Yaradıcı düşüncə orijinal fikirlərin yaranmasını, qeyri-ənənəvi həll yollarının tapılmasını və problemə yenilikçi mövqelərdən yanaşmağı təmin edən idrak

prosesidir. Buraya hissələri birləşdirmək, imkanları müəyyənləşdirmək, orijinal bir fikir əldə etmək üçün nəzəriyyələr, obyektlər qurmaq və intuisiyaya əsaslanan hərəkətlər daxildir. Son illərdə yaradıcılığın gənclərin təhsilinin bir hissəsi kimi əhəmiyyəti getdikcə daha çox artır. Yaradıcılığa artan diqqət və təşviq, ölkənin daha çox iqtisadi çiçəklənməsinə can atmaq və gənclərin təhsili ilə bağlı yeni baxışlar bu mənbədən qaynaqlanır.

Almaniya kurikulumunda fənlərarası inteqrasiya vahid öyrənmə təcrübəsini təbliğ edən təhsil nəzəriyyələrinə əsaslanır. İohan Pestalotsi, Fridrix Frobel kimi elm adamları, bilik sahələrinin əlaqəsini və mərkəzləşdirilmiş öyrənmənin vacibliyini diqqətə çatdıraraq inteqrasiyaya əsaslanan tədris planlarının hazırlanmasına zəmin yaratmışlar [Harris, 2015]. Bundan əlavə, bütöv təhsil və fərdi inkişafı əhatə edən Bildung konsepsiyası, tənqidi düşünmə və problem həlletmə qabiliyyətinə malik şəxsiyyətlərin yetişdirilməsində fənlərarası inteqrasiyanın əhəmiyyətini vurğulayırdılar [Alheit & Dausien, 2002].

Alman tədris proqramında yaradıcı təfəkkürün tətbiqi hərtərəfli inkişaf etmiş, uyğunlaşa bilən tələbələrin formalaşmasında mühim element kimi tanınmışdır. Yaradıcılıq zəkanın vacib bir tərəfidir və müasir dövrün mürəkkəb problemlərinin həlli üçün əsasdır [Robinson, 2001].

Sinifdə fənlərarası inteqrasiyanı asanlaşdırmaq üçün adətən, layihə əsaslı təlim, sorğuya əsaslanan yanaşmalar kimi təlim strategiyalarından istifadə olunur [Neufeld & Neufeld, 2012]. Bu yanaşmalar şagirdlərin mürəkkəb mövzular haqqında anlayışlarını artırmaqla yanaşı, komanda işi, ünsiyyət və yaradıcılıq kimi bacarıqları da inkişaf etdirir [Mayer & Eichler, 2016].

Runco (2004) və Amabile (1996) tərəfindən aparılan araşdırmalar yaradıcı düşüncə ilə idrak inkişafı arasındakı müsbət əlaqəni vurğulayır. Bu tədqiqat sahəsi yaradıcı komponentlərin təhsilə inteqrasiyasını, şagirdlərin problem həlletmə qabiliyyətini, tənqidi düşünmə bacarıqlarını və ümumi akademik performansını artdığını göstərir.

Almaniyada yaradıcılığın sinif daxilində tətbiqi üçün aşağıdakı fəaliyyətlər həyata keçirilir:

Fənlərarası yanaşmalar. Alman tədris proqramında yaradıcı düşüncə bacarıqları fənlərarası inteqrasiya ilə birlikdə hərtərəfli şəkildə şagirdlərə tədris olunur. Məsələn, “Übergreifender Unterricht” fənlərarası öyrənmə yanaşması tarix, ədəbiyyat və incəsənət kimi müxtəlif fənn mövzularının vahid anlaşılmasını təmin etmək, yaradıcı düşüncəni təşviq etmək, şagirdləri əlaqəsiz görünən anlayışlar arasındakı əlaqələri araşdırmağa sövq edir.

Layihə əsaslı təlim. Alman məktəbləri tez-tez şagirdlərin praktik əməkdaşlıq layihələrində iştirak etdikləri “Projektunterricht” kimi layihə əsaslı tədris metodlarını tətbiq edirlər. Bu layihələr yalnız problemin həllini və tənqidi düşünməyi

təşviq etmir, həm də təhsilalanlara fikirlərini yaradıcı şəkildə ifadə etmək azadlığı verir. Belə yanaşma yaradıcılığın inkişafında və tələbələrə real problemlərin effektiv həllinə hazırlamaqda həlledici rol oynayır.

İncəsənət təhsili. Alman tədris proqramı bədii təhsilə böyük diqqət yetirir, onu yaradıcılıq tərbiyəsinin əsas komponenti hesab edir. İncəsənət təhsili kurikulumuna daxil edilir və şagirdlərə müxtəlif bədii vasitələrlə özlərini ifadə etmək imkanı verir. Bu yanaşma yaradıcı düşüncə və problem həlletmə bacarıqlarının inkişaf etdirdiyini irəli sürən araşdırmalarla dəstəklənir [Efland, 2002].

Almaniyada ənənəvi olaraq STEM mərkəzli bir tədris planı kontekstində bütün fənlərdə yaradıcı düşüncənin əhatə dairəsinə doğru nəzərəçarparcaq bir dəyişiklik vardır. Bu çevrilmə həm akademik bilikləri, həm də yaradıcı ifadəni əhatə edən hərtərəfli təhsil yanaşmasını müdafiə edən Viqotski də daxil olmaqla nüfuzlu təhsil psixoloqlarının nəzəriyyələrinə uyğundur.

Alman tədris proqramı fənlərarası yanaşmalar, layihə əsaslı təlim və bədii təhsilə güclü vurğu ilə yaradıcılığı strateji cəhətdən birləşdirir. Mövzuları bir-birinə bağlamaq, praktik layihələri təbliğ etmək və bədii ifadənin əhəmiyyətini dərk etməklə tədris proqramı təkcə yaradıcı düşüncəni inkişaf etdirmir, həm də şagirdləri daim dəyişən dünyada çoxyönlü bacarıqlarla təchiz edir. Təhsildə yaradıcılığın inkişafı şagirdləri innovativ həllər vasitəsilə problemlərin həllinə və cəmiyyətə mənalı töhfələr verməyə hazırlamağa yönəlmiş vahid yanaşmanı əks etdirir.

Nəticə

Beləliklə, müasir dövrün tələblərini nəzərə alaraq deyə bilərik ki, idraki bacarıqların şagirdlərə hələ kiçik yaşlarından aşılması və yaradıcı düşüncənin inkişaf etdirilməsi müəllimlərin və tədris proqramlarının qarşısında duran vacib faktorlardan biri hesab olunur. Yaradıcı düşüncə şagirdlərin gələcək akademik həyatlarında və karyeralarında uğur qazanmaları üçün mühüm amildir. Bunun sayəsində şagirdlər zamanla tənqidi düşüncə, problem həlletmə kimi idraki bacarıqlara yiyələnə bilirlər. Almaniya kurikulumunda bu bacarıqların inteqrativ formada öyrədilməsi, xüsusilə şagirdlərin hadisələri bir-biri ilə əlaqələndirərək mənimsəməsinə kömək edir. Ümumiyyətlə, alman tədris proqramının fənlərarası inteqrasiyanı fənlərə tətbiq etməsi şagirdləri daim dəyişən qlobal mühitdə uğur qazanmağa hazırlayan hərtərəfli imkanlarla təmin edir.

İstinadlar

1. Alheit, P., & Dausien, B. (2002). *Bildung als Allgemeine Pädagogik der Moderne*. VS Verlag für Sozialwissenschaften.
2. Amabile, T. M. (1996). *Creativity in Context: Update to the Social Psychology of Creativity*. Westview Press
3. Efland, A. D. (2002). *Art and Cognition: Integrating the Visual Arts in the Curriculum*. Teachers College Press.
4. Harris, I. M. (2015). *Interdisciplinary Elementary Physical Education: A Playbook of Games, Learning Activities, and Assessment*. Human Kinetics.
5. Mayer, R., & Eichler, A. (2016). *Bildungsforschung*. Springer-Verlag.
6. Neufeld, P., & Neufeld, S. (2012). *Frommer Wald, märchenhafte Heide: Interdisziplinäres Lernen mit Literatur, Kunst und Sachwissen in Klasse 1/2*. Kohlhammer Verlag.
7. Robinson, K. (2001). *Out of Our Minds: Learning to Be Creative*. Capstone.
8. Runco, M. A. (2004). Creativity. *Annual Review of Psychology*, 55, 657–687.

Finlandiyada STEAM layihəsinin təşkili və onun Azərbaycanla müqayisəli təhlili

Qənimətzadə Simarə Bəxtiyar qızı

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Univesiteti
<https://orcid.org/0009-0006-0915-6097>

Açar sözlər: STEM, inkişaf etmiş ölkələrdə STEAM təhsili, inteqrasiya olunmuş tədris, STEAM təhsilinin məqsədi, müqayisəli təhlil.

Keywords: STEM, STEAM education in developed countries, integrated teaching, the goal of STEAM education, comparative analysis.

Giriş

Məqsəd. Tədqiqatın məqsədi Finlandiyada STEAM layihəsinin düzgün təşkilini izah etmək və onun ölkəmizlə müqayisəli şəkildə təhlilini aparmaqdır.

Yenilik və əhəmiyyəti. Finlandiya, təhsilinin inkişafı baxımından ilk sıralarda yer alan ölkələrdən biri olduğu üçün STEAM layihəsinin təşkili bu ölkədə vacib hesab edilir. Ölkəmiz, bu sahədə bir çox çatışmazlıqların olmasına baxmayaraq, hər zaman yeniliklərə açıqdır. Elmi ədəbiyyatda bu iki ölkənin təhsili arasında müqayisəli təhlil aparılmadığını nəzərə alsaq, bu tədqiqat işində aparılan araşdırmanı elmi yenilik kimi qiymətləndirmək olar.

Tədqiqatın aktuallığı. Dünyanın inkişaf etmiş bir çox ölkəsində uğurlu tətbiqini nəzərə alaraq STEAM təhsil proqramının tədqiqat işinin mövzusu kimi araşdırılması aktual xarakter daşıyır.

Metodologiya. Araşdırma zamanı müxtəlif ədəbiyyatlar təhlil edilmişdir. Təsviredici tədqiqat növündən istifadə olunmuşdur.

Tapıntılar

XXI əsrdə bəşəriyyətin hansı prioritetlərə üstünlük verəcəyi təhsil problemlərinin həlli ilə bilavasitə əlaqədardır və bu da ölkəmizdə təhsil idarəçilərini düşündürən məsələlərdəndir. Müasir dövrdə sosial və mənəvi həyatın bütün sahələrində baş verən qlobal dəyişikliklər təhsilə də öz təsirini göstərməkdədir. Bu problemlərin uğurlu həllində müəllimlərin də üzərinə mühüm vəzifələr düşür. Cəmiyyətimizdə baş verən sürətli dəyişikliklərə və inkişafa uyğun olaraq, dövlətin apardığı təhsil siyasətini həyata keçirən, nəzəri və praktik baxımdan təcrübəli müəllimlərin inkişafının təmin edilməsinə bacarıq, səriştə və yanaşmalar daxildir. Ünsiyyət qurmaq, özünü dərk etmək, mühakimə yürütmək və onun əsasında qərar qəbul etmək müasir insanın idraki fəaliyyətini inkişaf etdirir, onun təkəkkürünü, mədəniyyətini formalaşdırır. Situasiyanın düzgün, məntiqi təhlilinin aparılması, məlum olan fakt və münasibətləri məlum olmayanlardan ayırd etmək, təsnifatlaşdırmalar, müqayisələr aparmaq STEAM təhsil proqramının əsasını təşkil edir [<https://www.muallim.edu.az/news.php?id=12593>]. Bu layihə bir çox ölkələrdə tətbiq olunur. STEAM təhsil proqramının tətbiq olunduğu ölkələr sırasına Finlandiya və Azərbaycan da daxildir.

Finlandiya təhsil sistemi dünya ölkələri arasında ön sıralardadır. Bu ölkənin təhsilində əldə edilən uğurların əsas səbəbi savadlı, səriştəli, bacarıqlı mütəxəssislərin yetişdirilməsidir. Finlandiya STEAM təhsil proqramının tətbiq olunduğu ilk ölkələrdən olduğuna görə bu sahədə gördükləri işlərdən bir çox ölkənin öyrənməli olduğu mərhələlər vardır. Bu model onların təhsil sisteminin bir hissəsinə çevrilmişdir. Standartlaşmış testlər artıq məqbul sayılmadığı üçün Finlandiya təhsil sistemində yeni yanaşma tətbiq olunmağa başlanmışdır. Steam modeli dünyanın 90%-dən çox ölkəsində tətbiq olunur. Bu təhsil proqramı məktəbəqədər təhsil müəssisələrindən başlayaraq peşə təhsil müəssisələrində və universitetlərdə tədris olunur. Bunlara əlavə olaraq, həmçinin böyüklər üçün də yaş məhdudluğu olmadan STEAM dərsləri üçün müxtəlif kurslar fəaliyyət göstərir. Əmək bazarında rəqabətin artması istiqamətində STEAM üçün də əlverişli şərait yaradılır.

Finlandiyada müəllimlərin inkişafına dəstək məqsədilə 2003-cü ildə ilk LUMA mərkəzi yaradılmışdır. Mərkəzin qısaldılmış adı təbiət elmləri və riyaziyyat yönümlü fin sözlərindən qaynaqlanır. Bu mərkəzə düşərgələr, şagirdlər və gənclər üçün kurslar daxildir. LUMA mərkəzi əlavə olaraq, müəllimlər üçün pulsuz ixtisasartırma kursları təşkil edir. 2013-cü ildə isə Baş LUMA Finlandiya Mərkəzi fəaliyyətə başlayır. Bu mərkəzdə STEAM üçün laboratoriyalar elə təşkil edilmişdir ki, tədqiqatlar və layihələr üçün yararlı olsun.

LUMATE mərkəzi isə Finlandiyada ilk texniki yönümlü LUMA mərkəzi idi.

TE texnologiya sözündən gəlir. Bu mərkəzdə müxtəlif tədbirlər və oyunlar keçirilir. 3 D çap və başqa oyunlar bunlara misal ola bilər. Şagirdlərin STEAM layihəsi əsasında istifadə olunan avadanlıqları daha yaxşı görmək şansları olur və onları oyun formasında öyrənərək daha əyləncəli vaxt keçirirlər.

Hər ay “elm kafeləri” təşkil edilir. Bu yerlərdə hər dəfə fərqli məruzəçi müxtəlif maraqlı, stimullaşdırıcı fikirlər təqdim edir. Bundan başqa STEAM anlayışını şagirdlərin və gənclərin diqqətinə çatdırmaq üçün buna aid fənlər haqqında məlumat verilir. Ən əsası da riyaziyyata dair daha geniş məlumat vermək üçün bu sahə üzrə mütəxəssislər dəvət edilir.

STEAM terminindəki A - ingilis dilində art, yəni incəsənət deməkdir. Bu, şagirdlərdə müəyyən bacarıqların inkişaf etdirilməli olduğunu göstərir. LUMA mərkəzində LUMARTS incəsənətin inkişafını təmin edən bir tədris mühitidir. Bu mərkəzin təşkilatçılığı ilə şagirdlərlə müəyyən təcrübələr aparılır [<https://www.muallim.edu.az/news.php?id=18242>].

Finlandiyada STEAM layihəsinin məktəbəqədər təhsil müəssisələrindən başlanması təqdirəlayiq bir addımdır. Azərbaycanda bu layihənin məktəbəqədər müəssisələrdə tətbiq olunmadığını nəzərə alaraq, növbəti illərdən ölkəmizdə STEAM layihəsinin inkişafı istiqamətində bu təşəbbüsün yaradılması gözlənilə bilər. Məktəblərdə isə STEAM ibtidai siniflərdən tətbiq olunmağa başlanır. Ölkəmizdə bu layihənin V siniflərdə tətbiq olunmağa başladığı məlumdur.

STEAM layihəsinin inkişafının təmin edilməsi məqsədilə ölkəmizdə 2023-cü ilin yanvar ayında “STEAM İnnovasiya Mərkəzi” şagirdlərin və tələbələrin istifadəsinə verilmişdir. Həmçinin bu layihənin inkişafı istiqamətində görülən işlərdən biri də Beynəlxalq STEAM Azərbaycan Festivallarının keçirilməsidir. SAF (STEAM Azərbaycan Festivalı) bu il üçüncü dəfə olaraq Bakıda keçiriləcəkdir [<https://www.steam.edu.az/az>].

Finlandiya təhsil sistemində ən çox diqqət çəkən, məktəbəqədər siniflərdə bu layihənin tətbiq olunmasıdır.

Nəticə

Bütün bu məqamları prioritet kimi ümumiləşdirərək qeyd edə bilərik ki, Finlandiyada STEAM layihəsi digər ölkələrə nümunə ola bilər. Azərbaycanda da STEAM layihəsinin həyata keçirilməsi prosesində əldə edilən uğurlar əlbəttə ki, təqdirəlayiqdir. Ölkəmizdə növbəti illərdə bu layihənin inkişafı gözləniləndir.

İstinadlar

1. (2020). Retrieved from <https://www.muallim.edu.az/news.php?id=12593>
2. (2021). Retrieved from <https://www.muallim.edu.az/news.php?id=18242>
3. (N.d.-a). Retrieved from <https://www.steam.edu.az/az>
4. Development.(n.d.).https://events.development.asia/system/files/materials/2021/06/202106-good-practice-teaching/learning-integrated-stem-subject/course_4.pdf
5. Steam. STEAM | Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutu. (n.d.). <https://arti.edu.az/f%C9%99aliyy%C9%99timiz/layih%C9%99l%C9%99r/steam/>
6. <https://arti.edu.az/2023/06/20/steam-az%C9%99rbaycan-t%C9%99t-biqind%C9%99-qarsiya-cixan-c%C9%99tinlikl%C9%99r-v%C9%99-onlarin-h%C9%99ll-yollari-movzusunda-konfrans-bas-tutub/>
7. <https://saf.steam.edu.az/en/category>

